

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક

વિરુદ્ધ

આંધ્રા બેંક ફાઇનાન્શિયલ સર્વિસેસ લિ. તથા અન્ય

મે ૫, ૨૦૦૬

[વાય.કે. સભરવાલ, સી.જે.આઈ., બી.એન. શ્રીકૃષ્ણ અને

પી.પી. નાઓલેકર, ન્યાયમૂર્તી શ્રી)

પ્રતિભૂતિઓ—આંધ્રા બેંક ફાઇનાન્સિયલ સર્વિસિસ લિ.
(એ.બી.એફ.એસ.એલ.) એ ન્યૂકિલયર પાવર કોર્પોરેશન લિ.
(એન.પી.સી.એલ.) ને રૂપિયા ૧૦૦ કરોડ મૂકવા માટે પ્રસ્તાવ કર્યો—રૂપિયા
૫૦ કરોડ ૯% કરમુક્ત બોન્ડોમાં અને રૂપિયા ૫૦ કરોડ એન.પી.સી.એલ. દ્વારા
જારી કરાયેલા ૧૭% કરપાત્ર બોન્ડોમાં—એન.પી.સી.એલ. એ રૂપિયા ૫૦
કરોડના નામમાત્ર મૂલ્યના ૯% કરમુક્ત બોન્ડોના ફાળવણીની પુષ્ટિ કરતું
ફાળવણીપત્ર (એલ.ઓ.એ.) જારી કર્યું (દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો)—તે જ દિવસે
એ.બી.એફ.એસ.એલ. એ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક
(એસ.સી.બી.) ને વેચ્યા અને એક ખર્ચ નોંધપત્રક જારી કર્યું—ઉક્ત ખર્ચ
નોંધપત્રક મળ્યાના બદલામાં એસ.સી.બી. એ ચુકવણી આદેશ જારી કર્યો—
એ.બી.એફ.એસ.એલ. એ ત્યારબાદ બેંકર રસીદ (બી.આર.) જારી કરી, જેમાં
એસ.સી.બી. પાસેથી દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોની કિંમતરૂપે રકમ પ્રાપ્ત થયાની કબૂલાત
કરી અને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો તૈયાર થતાં, યોગ્ય રીતે મુક્ત કરાયેલ ઉક્ત બી.આર.
ના બદલામાં રૂપિયા ૫૦ કરોડ મૂલ્યના દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો સોંપવાનો બાંહેધરો
આપ્યો, તેમજ ત્યાં સુધી દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો એસ.સી.બી. ના ખાતા પર રાખવામાં
આવશે તેવી ખાતરી આપી—એસ.સી.બી. એ એન.પી.સી.એલ. ને પત્ર લખી
આક્ષેપ કર્યો કે એ.બી.એફ.એસ.એલ. ના પત્રમાં મૂળ એલ.ઓ.એ. મોકલ્યાનું
જણાવવામાં આવ્યું હોવા છતાં, એસ.સી.બી. ને જાણવા મળ્યું કે માત્ર
એલ.ઓ.એ. ની ફોટોકોપી જ સંલગ્ન કરવામાં આવી હતી—એસ.સી.બી. એ એ

પણ વિનંતી કરી કે જો મૂળ પત્ર તેની પાસે પ્રાપ્ત થાય તો તે પરત કરશે તેવી અને નકલ ફાળવણીપત્ર જારી થવાથી ઉપજતાં દાવાઓ, જો કોઈ હોય, સામે એન.પી.સી.એલ. ને નુકસાનમુક્ત રાખશે તેવી બાંહેધરી પર નકલ ફાળવણીપત્ર જારી કરવામાં આવે—૨૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ એસ.સી.બી. એ એ.બી.એફ.એસ.એલ. ને એન.પી.સી.એલ. સમક્ષ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો એસ.સી.બી. ને વેચ્યાની હકીકતની પુષ્ટિ કરવા વિનંતી કરી—તે જ દિવસે એ.બી.એફ.એસ.એલ. એ એન.પી.સી.એલ. ને પત્ર લખ્યો (જેની નકલ એસ.સી.બી. ને સમર્થિત કરવામાં આવી) અને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો એસ.સી.બી. ને વેચ્યા હોવાની પુષ્ટિ કરી—એ.બી.એફ.એસ.એલ. એ એ પણ પુષ્ટિ કરી કે એન.પી.સી.એલ. એસ.સી.બી. ને નકલ એલ.ઓ.એ. જારી કરે તે અંગે તેને કોઈ વાંધો નથી—પછીથી, કેનબેંક મ્યુચ્યુઅલ ફંડ (સી.એમ.એફ.) એ હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ ભરી, મૂળ એલ.ઓ.એ. સાથે એન.પી.સી.એલ. સમક્ષ તે પોતાના નામે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોના હસ્તાંતરણ અને નોંધણી માટે રજૂ કર્યો—એસ.સી.બી. એ વડી અદાલત સમક્ષ એ.બી.એફ.એસ.એલ., સી.એમ.એફ. અને એન.પી.સી.એલ. વિરુદ્ધ એવો જાહેરનામો માગતો દાવો દાખલ કર્યો કે તે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોનો હકદાર છે અને એન.પી.સી.એલ. ને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો એસ.સી.બી. ના નામે નોંધવા તથા તે એસ.સી.બી. ને સોંપવા માટે નિર્દેશ આપતો આદેશ માંગ્યો—સી.એમ.એફ. એ કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૧૧ હેઠળ કંપની કાયદા બોર્ડ (સી.એલ.બી.) સમક્ષ પોતાના નામે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોની નોંધણી માંગતી વિવિધ અરજી દાખલ કરી—દાવો અને

અરજી વિશેષ અદાલતમાં સ્થળાંતરિત કરવામાં આવ્યા—વિશેષ અદાલતે હરાવ્યું કે સી.એમ.એફ. દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોનું માલિક હતું—તેની શૂદ્ધતા અંગે—અભિપ્રાય: દાવો માત્ર જાહેરનામાકીય દાવો ન હતો; તેને માલિકીહકનો દાવો માનવો જોઈએ—હસ્તાક્ષરિત ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ સાથે પ્રતિભૂતિઓની સોંપણી કરવાની બજારપ્રથાના હોવા છતાં, પ્રતિભૂતિઓમાંનો માલિકીહક માત્ર ત્યારે જ હસ્તાંતરિત થઈ શકે જ્યારે તે યોગ્ય મૂલ્યે સદ્ભાવપૂર્વક ખરીદવામાં આવી હોય—સી.એમ.એફ. દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોની ખરીદી માટે પ્રતિક્ષણ ચૂકવ્યું હતું તેવી પોતાની વાત સાબિત કરવામાં સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગયું છે—સી.એમ.એફ. ને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો અંગે કોઈપણ હક પ્રાપ્ત થયો નથી—દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો હંમેશા એસ.સી.બી. ની જ માલિકીમાં રહ્યા, તે સી.એમ.એફ. ના હાથમાં કેવી રીતે પહોંચ્યા તે બાબત નિરપેક્ષ છે—કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬, કલમ ૧૦—મિલકત હસ્તાંતરણ અધિનિયમ, ૧૮૮૨, કલમો ૧૩૦ થી ૧૩૭—પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨, કલમ ૧૧૪—દીવાની કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૦૮, કલમ ૧૧—બેનામી વ્યવહારો (પ્રતિબંધ) અધિનિયમ, ૧૯૮૮, કલમો ૩ અને ૪(૨)—વિશિષ્ટ રાહત અધિનિયમ, ૧૯૬૩, કલમ ૩૪।

ડિસેમ્બર ૧૯૯૧માં, ન્યુકિલયર પાવર કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા લિ. (એનપીસીએલ) એ બે શ્રેણીના બોન્ડો બહાર પાડ્યા હતા — ૯% કરમુક્ત બોન્ડો અને ૧૭% કરપાત્ર બોન્ડો. આ બોન્ડો કેપિટલ ઇશ્યુઝના નિયામક દ્વારા બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને ખાનગી પ્લેસમેન્ટ માટે વેચવાની મંજૂરી

આપવામાં આવી હતી. આંધ્રા બેંક ફાઇનાન્સિયલ સર્વિસીઝ લિ. (એબીએફએસએલ) એ એનપીસીએલને રૂપિયા ૧૦૦ કરોડના પ્લેસમેન્ટ માટે પ્રસ્તાવ કર્યો હતો – રૂપિયા ૫૦ કરોડ ૯% કરમુક્ત બોન્ડોમાં અને રૂપિયા ૫૦ કરોડ ૧૭% કરપાત્ર બોન્ડોમાં. એનપીસીએલએ એબીએફએસએલને પત્ર લખી, વિનંતી મુજબ ૯% કરમુક્ત બોન્ડો અને ૧૭% કરપાત્ર બોન્ડોની ફાળવણીની પુષ્ટિ કરી. એનપીસીએલએ રૂપિયા ૫૦ કરોડના નામમાત્ર મૂલ્યના ૯% કરમુક્ત બોન્ડોની (દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો) ફાળવણીની પુષ્ટિ કરતો ફાળવણીપત્ર (એલઓએ) બહાર પાડ્યો. એનપીસીએલએ વધુમાં જણાવ્યું કે, યોગ્ય રીતે મુક્ત કરાયેલ ફાળવણીપત્ર ક્યારે બોન્ડ પ્રમાણપત્રો સાથે બદલી શકાય તે અંગે યોગ્ય સમયે જાણ કરવામાં આવશે અને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો પર ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ ફાળવણીની તારીખથી અર્ધવાર્ષિક ધોરણે જમા થતું રહેશે. તે જ દિવસે એબીએફએસએલએ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો અપીલકર્તાને વેચ્યા અને ઉક્ત વેચાણ સંબંધે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોની વિગતો તથા જે મૂલ્યે તે વેચવામાં આવી રહ્યા હતા તે દર્શાવતું તેનું ખર્ચ સ્મૃતિપત્ર બહાર પાડ્યું. ઉક્ત ખર્ચ સ્મૃતિપત્રની પ્રાપ્તિ સામે અપીલકર્તાએ પે ઓર્ડર બહાર પાડ્યો. ત્યારબાદ એબીએફએસએલએ બેંકર રસીદ (બીઆર) બહાર પાડી, જેમાં અપીલકર્તા પાસેથી દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોની કિંમતરૂપે પ્રાપ્ત થયેલી રકમની સ્વીકૃતિ આપી અને રૂપિયા ૫૦ કરોડ મૂલ્યના દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો તૈયાર થયા બાદ, યોગ્ય રીતે મુક્ત કરાયેલ ઉક્ત બીઆરનાં બદલે, સોંપવાની બાંહેધરી લીધી, તેમજ વચ્ચેના સમયગાળામાં દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો અપીલકર્તાના હિસાબે રાખવામાં આવશે તેવી ખાતરી આપી. ત્યારબાદ,

એબીએફએસએલએ અપીલકર્તાને પત્ર લખી દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો તેમજ ૧૭% એનપીસીએલ કરપાત્ર બોન્ડોના મૂળ એલઓએના સ્થાને પોતાની બીઆર સોંપવા અપીલકર્તાને કહ્યું, અને કહેવામાં આવ્યું કે તે બોન્ડો ઉક્ત પત્ર સાથે સંલગ્ન હતા.

અપીલકર્તાના જણાવ્યા મુજબ, એપ્રિલ/મે ૧૯૯૨માં, જ્યારે સિક્યોરિટીઝ કૌભાંડ બહાર આવ્યું, ત્યારે અપીલકર્તાના અધિકારીઓએ તેના અભિલેખોની તપાસ કરી અને જાણવા મળ્યું કે અપીલકર્તાના કબજામાં એલ.ઓ.એ.નું મૂળ દસ્તાવેજ નહોતું, પરંતુ માત્ર તેની એક ફોટોકોપી હતી.

અપીલકર્તાએ એન.પી.સી.એલ.ને પત્ર લખી આક્ષેપ કર્યો કે એ.બી.એફ.એસ.એલ.ના પત્રમાં મૂળ એલ.ઓ.એ. મોકલવામાં આવ્યો હોવાનું જણાવવામાં આવ્યું હોવા છતાં, અપીલકર્તાને જાણવા મળ્યું હતું કે એલ.ઓ.એ.ની માત્ર એક ફોટોકોપી જ સામેલ કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાએ આ પણ વિનંતી કરી કે જો મૂળ તેને પ્રાપ્ત થાય તો તે પરત કરશે એવી બાહેધરી પર, તથા નકલ આપવાના કારણે ઉદ્ભવતા દાવાઓ સામે, જો કોઈ હોય, એન.પી.સી.એલ.ને વળતર સુરક્ષિત રાખવાની શરતે, ડુપ્લિકેટ ફાળવણી પત્ર જારી કરવામાં આવે તા. ૨૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ, અપીલકર્તાએ એ.બી.એફ.એસ.એલ.ને એન.પી.સી.એલ.ને આ હકીકતની પુષ્ટિ કરવા વિનંતી કરી કે તેણે વિવાદિત બોન્ડ્સ અપીલકર્તાને વેચ્યા હતા. તે જ દિવસે, એ.બી.એફ.એસ.એલ.એ એન.પી.સી.એલ.ને પત્ર સંબોધ્યો (જેની નકલ અપીલકર્તાને પણ મોકલવામાં આવી હતી) અને અપીલકર્તાને વિવાદિત

બોન્ડ્સ વેચ્યા હોવાની પુષ્ટિ કરી. એ.બી.એફ.એસ.એલ.એ આ પછી પુષ્ટિ કરી કે અપીલકર્તાને ડુપ્લિકેટ એલ.ઓ.એ. જારી કરવા અંગે એને એન.પી.સી.એલ.ને કોઈ વાંધો નહોતો.

૮.૬.૧૯૯૨ના રોજ, બેંકો તથા આર્થિક સંસ્થાઓના મોટા પ્રમાણમાં પ્રતિભૂતિ વ્યવહારોમાં દલાલ તરીકે કાર્યરત એક એચ.પી.ડી.ને સ્પેશિયલ કોર્સ (ટ્રાયલ ઓફ ઓફિસિસ રિલેટિંગ ટુ ટ્રાન્ઝેક્શન્સ ઇન સિક્યોરિટીઝ) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ની કલમ ૩ની જોગવાઈઓ હેઠળ ‘અધિસૂચિત વ્યક્તિ’ તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તાએ એચ.પી.ડી. તથા તેના પોતાના કર્મચારીઓ વિરુદ્ધ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ (એફ.આઈ.આર.) નોંધાવ્યો હતો, જેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે એચ.પી.ડી. અને તેના પોતાના કર્મચારીઓ વચ્ચેની સાજિશના પરિણામે અનેક પ્રતિભૂતિઓ તથા નાણાંનો એચ.પી.ડી. દ્વારા ગેરવહેવાર કરવામાં આવ્યો હતો.

ત્યારબાદ, કેનબેંક મ્યુચ્યુઅલ ફંડ (સીએમએફ) એ હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ ભરીને, મૂળ એલ.ઓ.એ. સાથે, એનપીસીએલ સમક્ષ, વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનું હસ્તાંતરણ અને પોતાના નામે નોંધણી કરવાની વિનંતી સાથે રજૂ કર્યો. સીએમએફ એ એનપીસીએલને લખીને દાવો કર્યો કે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ તેણે એબીએફએસએલ પાસેથી એચપીડી નામના દલાલ મારફતે ખરીદ્યા હતા અને તે બદલની રકમ સીએમએફ અને એબીએફએસએલ વચ્ચે કરાયેલ કેટલીક સરખામણીઓ દ્વારા ચૂકવવામાં આવી હતી. એનપીસીએલ એ સીએમએફને

જાણ કરી કે તેને અપીલકર્તા તરફથી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સંબંધિત ડુપ્લિકેટ એલ.ઓ.એ. જારી કરવાની વિનંતી પ્રાપ્ત થઈ હતી, અને અપીલકર્તા પણ એબીએફએસએલ પાસેથી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સની ખરીદીનો દાવો કરતો હતો. એન.પી.સી.એલ એ અન્ય એક પત્ર દ્વારા અપીલકર્તાને જાણ કરી કે સીએમએફ એ મૂળ એલ.ઓ.એ. પોતાના નામે નોંધણી માટે, એબીએફએસએલ પાસેથી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ખરીદાનો દાવો કરતાં, રજૂ કર્યો હતો.

અપીલકર્તાએ એ.બી.એફ.એસ.એલ., સી.એમ.એફ. અને એન.પી.સી.એલ. વિરુદ્ધ વડી અદાલત સમક્ષ એવો દાવો દાખલ કર્યો હતો કે દાવાના બોન્ડ્સ પર તેનો હક હોવાનું જાહેર કરવામાં આવે અને એન.પી.સી.એલ.ને દાવાના બોન્ડ્સ અપીલકર્તાના નામે નોંધણી કરવા તથા તે જ અપીલકર્તાને સોંપવાનો આદેશ કરવામાં આવે. ઉક્ત દાવો વિશેષ અદાલતમાં સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવ્યો હતો.

સીએમએફે કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૧૧૧ હેઠળ પોતાના નામે વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડોની નોંધણી માંગતાં કંપની કાયદા બોર્ડ (સીએલબી) સમક્ષ એક વિવિધ અરજી દાખલ કરી હતી. ઉક્ત અરજી વિશેષ અદાલતમાં સ્થળાંતરિત કરવામાં આવી હતી. વિશેષ અદાલતે અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલ દાવો નામંજૂર કર્યો હતો અને સીએમએફ દ્વારા દાખલ કરાયેલ વિવિધ અરજી મંજૂર કરી હતી. તેથી આ અપીલ.

નીચેનો પ્રશ્ન અદાલત સમક્ષ ઉદ્ભવ્યો હતો:

સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક કે કેનબેંક મ્યુચ્યુઅલ ફંડ, ૯% ન્યુકિલયર પાવર કોર્પોરેશન લિ. કરમુક્ત બોન્ડ્સના માલિક છે કે કેમ અને તે રીતે નોંધણી કરાવવાનો હકદાર છે કે કેમ?

અપીલ મંજૂર કરતાં, અદાલતે

નિર્ણીત: ૧. એ સ્પષ્ટ છે કે આ અપીલ એ આધાર પર કરવામાં આવી છે કે સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક (એસસીબી) એ રૂપિયા ૫૦ કરોડના નામમાત્ર મૂલ્યવાળા ૯% કરમુક્ત બોન્ડ્સ (દાવાના બોન્ડ્સ) પરનો પોતાનો માલિકીહક સંપૂર્ણપણે સાબિત કર્યો હતો અને વિશેષ અદાલતે ભૂલથી એસસીબી વિરુદ્ધ ઠરાવ્યું હતું. કોઈપણ દૃષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, આ દાવો માત્ર ઘોષણાત્મક દાવો ન હતો; તેને માલિકીહક સંબંધિત દાવો તરીકે જ માનવો જોઈએ. [૨૨-એ]

૨. કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૧૧ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી માત્ર અરજદાર-કેનબેંક મ્યુચ્યુઅલ ફંડ (સી.એમ.એફ.) ને વિવાદાસ્પદ બોન્ડોના ધારક તરીકે નોંધવાની મર્યાદિત રાહત માટે જ હોય, તોય સામાવાળાની દલીલ બે કારણોસર સ્વીકારી શકાય તેમ નથી. પ્રથમ તો, કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૧૧ હેઠળ અરજીની સુનાવણી કરતી વખતે કંપની કાનૂન બોર્ડ (સી.એલ.બી.) ની અધિકારિતાની મર્યાદા જે કંઈ હોય, તે બાબત સાથે એ હકીકતનો હિસાબ રાખવો જરૂરી છે કે ઉક્ત અરજી આ અદાલતના આદેશથી વિશેષ અદાલતમાં હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી હતી. આ અદાલતનો આદેશ સ્પષ્ટ છે અને તે વિશેષ અદાલતના દાવાની સાથે વિવિધ અરજીનો વિચારણ ચલાવવાની માંગ કરે છે. સી.એલ.બી.ની અધિકારિતાની

મર્યાદા, જો કોઈ હોય, તો તે વિશેષ અદાલત પર લાગુ પડતી નથી, કારણ કે તેને દીવાની અદાલતની સર્વ અધિકારિતા પ્રાપ્ત છે. બીજું, માત્ર કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૧૧ હેઠળ અરજી દાખલ કરીને અને કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૦૮ પર આધાર રાખીને અરજદાર-સી.એમ.એફ. સફળ થઈ શકશે નહીં. જો તે પ્રશ્ન વિવાદમાં મુકવામાં આવે, તો તેને તેનાથી આગળ જઈને સાબિત કરવું પડશે કે તે વિવાદાસ્પદ બોન્ડોની કાયદેસર હસ્તાંતરી છે. તેથી, વિવાદ કરતી બન્ને પક્ષકારો, એટલે કે એસ.સી.બી. અને સી.એમ.એફ., એ પોતપોતાના અધિકારો સાબિત કરવા અને દાવામાં અથવા વિવિધ અરજીમાં કોઈપણ રાહત આપવામાં આવે તે પહેલાં તેઓ વિવાદાસ્પદ બોન્ડોના હકદાર કેવી રીતે છે તે દર્શાવવું પડશે. [૨૪-બી-ઈ]

એમ/એસ. એમોનિયા સપ્લાયઝ કોર્પોરેશન (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ એમ/એસ. મોડર્ન પ્લાસ્ટિક કન્ટેનર્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૮) એસ.સી. ૩૧૫૩ અને મન્નાલાલ ખેતાંન વિરુદ્ધ કેદાર નાથ ખેતાંન, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૭) એસ.સી. ૫૩૬, નો સંદર્ભ લેવાયો.

૩. વિશેષ અદાલત તમામ મુદ્દાઓ પર ખોટી હતી. રેસ જુડિકેટના પ્રશ્ન અંગે, વિશેષ અદાલત એ બાબત ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ ગઈ કે રેસ જુડિકેટનો સિદ્ધાંત માત્ર પ્રક્રિયાનો મુદ્દો નથી, પરંતુ વ્યાપક જાહેર હિતમાં અદાલતો દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલો એક સિદ્ધાંત છે. સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૧૧ માં જે પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે તે આ સિદ્ધાંતનો મૂળસ્ત્રોત નથી, પરંતુ

જાહેર નીતિ પર આધારિત આ સિદ્ધાંતને માત્ર વૈધાનિક માન્યતા આપવામાં આવી છે. [૨૬-જી, એચ, ૨૭-એ]

કેનરા બેંક વિરુદ્ધ સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક, [૨૦૦૨] ૧૦ એસ.સી.સી. ૬૯૭; દર્યાઓ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., [૧૯૬૨] ૧ એસ.સી.આર. ૫૭૪; ગુડા વિજયાલક્ષ્મી વિરુદ્ધ ગુડા રામચંદ્ર શેખર શાસ્ત્રી, [૧૯૮૧] ૨ એસ.સી.સી. ૬૪૬ અને હોપ પ્લાન્ટેશન્સ લિ. વિરુદ્ધ તાલુક લેન્ડ બોર્ડ, પીરમેડ, [૧૯૯૯] ૫ એસ.સી.સી. ૫૯૦, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૪. વિશેષ અદાલતો (પ્રતિભૂતિઓમાં વ્યવહારો સંબંધિત ગુનાઓની સુનાવણી) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ ની કલમ ૧૩, પૂર્વનિર્ણિત મુદ્દાના સિદ્ધાંતને અપ્રભાવી કરતી નથી. અધિનિયમની જોગવાઈનો નિશ્ચિતપણે એવો આશય નહોતો કે કાયદાના સ્થાપિત તમામ સિદ્ધાંતોનો અપહરણ કરવામાં આવે, જ્યાં સુધી તેઓ અધિનિયમની પોતાની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ સાથે સીધા વિરોધમાં ન હોય. અધિનિયમમાં એવું કશું નથી જે, સ્વયંમાં, પૂર્વનિર્ણિત મુદ્દાના સિદ્ધાંત સાથે અસંગત હોય, જેમ વિશેષ અદાલતે માન્ય ગણ્યું હોય તેમ લાગે છે. [૨૭-એફ, જી, ૨૮-એ]

૫. યોગ્ય સમજૂતીના અભાવે, દસ્તાવેજોમાં વપરાયેલા શબ્દપ્રયોગો અંગે, ઉદાહરણરૂપે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સંબંધિત એસ.સી.બી.ની સિક્યોરિટીઝ લેજર બાબતે, જે વિવિધ પ્રતિપક્ષકારો સાથે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સના વેચાણ અને ખરીદી સાથે સંબંધિત છે, તે અંગે અનુમાન અથવા ધારણાઓ કરવા માટે વિશેષ અદાલતને અધિકાર હતો નહીં. એવો આ દસ્તાવેજ પોતે ‘પોર્ટફોલિયો’ એવો

વર્ણન સમાવે છે નહીં, પરંતુ તેવો સંજ્ઞાપ્રયોગ વિશેષ અદાલતે પોતાની તરફથી તેને આપ્યો છે. તે અંગે વિશેષ અદાલતે નીચે મુજબ નોંધ્યું છે: “અતએવ, આવી બધી લેવડદેવડ બેંક દ્વારા એક એચ.પી.ડી.ની તરફથી કરવામાં આવી હતી, જે દલાલ તરીકે કાર્યરત હતો. તેથી, તે એચ.પી.ડી.ની લેવડદેવડ હતી. આ વાત આંક-૨ દ્વારા પૂરતી રીતે દર્શાવે છે. પોર્ટફોલિયો એ એચ.પી.ડી.ની તરફથી એસ.સી.બી. દ્વારા રાખવામાં આવેલ સ્ટોક દર્શાવે છે. એચ.પી.ડી.ને તે પોર્ટફોલિયો હેઠળ આવતી સિક્યોરિટીઝ બાબતે ખરીદીની અને વેચાણની લેવડદેવડમાં પ્રવેશવાનો અધિકાર હતો. એચ.પી.ડી.ના નિર્દેશ પર એસ.સી.બી. દ્વારા સિક્યોરિટીઝ ખરીદી કરીને પોર્ટફોલિયો તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. આને સ્થિતિ ઊભી કરવી એમ પણ કહેવામાં આવે છે. દાવાગ્રસ્ત કરાર આંક-૧૧ હેઠળ આવે છે. દાવાગ્રસ્ત કરાર દ્વારા ફાળવણી પત્ર (એલ.ઓ.એ.) એચ.પી.ડી.ના પોર્ટફોલિયોમાં આવ્યો હતો. તેને પોર્ટફોલિયો હેઠળ એલ.ઓ.એ. અંગે વ્યવહાર કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી”. આ અનુમાન દસ્તાવેજ પરથી પ્રથમદ્રષ્ટિએ સહજ રીતે પ્રાપ્ત થતું નથી અને દસ્તાવેજનું સ્પષ્ટીકરણ કરે એવો કે તેવું સૂચવે એવો અન્ય કોઈ પુરાવો પણ કોઈ સાક્ષી દ્વારા આપવામાં આવ્યો નહોતો. [૨૮-એચ, ૨૯-એ-ડી]

૬. વધુમાં, સુરક્ષા લેજર (આંક-૧૧) માં વપરાયેલ “લોન” શબ્દના આધારે વિશેષ અદાલતે અનાવશ્યક અનુમાન દોર્યું હતું. વિશેષ અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે આ શબ્દ “એચપીડીને સ્કિપ ધિરાણ આપવું” દર્શાવે છે અને ત્યારબાદ નીચે મુજબ વધુ નિષ્કર્ષ આપ્યો છે: “આંક-૧૧ માં ૨૭.૨.૧૯૯૨

થી શરૂ થતી એન્ટ્રીઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે આ શબ્દ વાંચવો જરૂરી છે. ‘લોન’ શબ્દને ‘બુક વેલ્યુ’ નામના કતાર સાથે તેમજ ‘પ્રોફિટ એન્ડ લોસ’ અને ‘બેલેન્સ’ નામના કતારો સાથે વાંચવો જોઈએ. તે મુજબ, છેલ્લો ‘બેલેન્સ’ કતાર એસસીબી સામે એચપીડીની બાકી રકમ દર્શાવે છે.” આ દસ્તાવેજ અંગે આવા પ્રકારનું સ્પષ્ટીકરણ આપવા માટે જરા પણ આધાર નથી, કારણ કે કોઈ સાક્ષીએ એમ કહ્યું નથી. વધુમાં, ‘લોન’ શબ્દ આંધ્રા બેંક ફાઇનાન્સિયલ સર્વિસિઝ લિ. (એબીએફએસએલ) દ્વારા વિવાદિત બોન્ડ્સ અંગે એસસીબીને આપવામાં આવેલ બેંક રસીદ (બીઆર) માં વપરાયેલ હોવાનું જણાય છે. કોઈ સાક્ષી દ્વારા કોઈ સ્પષ્ટીકરણ વિના, દસ્તાવેજોમાં વપરાયેલ ‘લોન’ શબ્દને કોઈ અર્થઘટન આપવાનો કોઈ ન્યાયસંગત આધાર નહોતો. [૨૯-ડી-એફ]

૭. વિશેષ અદાલતે એ પણ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો છે કે એપ્રિલ ૧૯૯૧ થી મે ૧૯૯૨ દરમિયાન એસ.સી.બી.ના વ્યવહારોની વિગતો દર્શાવતી એસ.સી.બી.ની ખાતાવહીમાં (આંક-૭) વપરાયેલ ‘ડાયરેક્ટ’ શબ્દ સૂચવે છે કે આવા તમામ વ્યવહારો ૧૫% ની વ્યવસ્થા હેઠળ હતા. આ ફરીથી એવો અનુમાન જણાય છે, જે વિશેષ અદાલતે તેને આધાર આપતું કોઈ પુરાવું વિના કાઢ્યો છે. પ્રશ્નાવલિના જવાબોમાં તેમજ સાક્ષીઓના પુરાવામાં કોઈએ પણ એવું પ્રતિપાદન કર્યું નથી કે ‘ડાયરેક્ટ’ તરીકે વર્ણવાયેલા તમામ વ્યવહારો અનિવાર્ય રીતે ૧૫% ની વ્યવસ્થા હેઠળ આવતાં હતા. જોકે, દાવો નં. ૧૪/૯૪ માં પ્રશ્નાવલિના પ્રશ્ન નં. ૪૩ ના જવાબે તેના વિરુદ્ધ સૂચન કર્યું હતું, તેમ છતાં તે જવાબ પુરાવા તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હોવાથી અને નોંધ પર લેવામાં આવ્યો ન હોવાથી, તે

વિશેષ અદાલત સમક્ષના પુરાવાનો ભાગ બનતો નથી. તેથી, વિશેષ અદાલત એવો નિષ્કર્ષ કાઢવામાં ચુકિતસંગત નથી, કારણ કે તે માટે કોઈ સ્વીકાર્ય પુરાવું ન હતું. [૨૯-એફ, જી, ૩૦-એ]

પી.સી. પુરુષોત્તમા રેક્રિયાર વિરુદ્ધ એસ. પેરુમલ, [૧૯૭૨] ૧ એસસીસી ૮ અને અરુભિમગુ વિશ્વેશ્વરસ્વામી & વિરુદ્ધ પી. મંદિર, [૨૦૦૩] ૮ એસસીસી ૭૫૨, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૮. ભલે એવું સત્ય હોય કે વિશેષ અદાલતને કાર્યવાહી સંબંધિત મુદ્દામાં અમુક હદ સુધી છૂટછાટ આપવામાં આવી હોય, તેમ છતાં તેની સમક્ષના કેસોના નિર્ણય કરતી વખતે તે સ્થિર થયેલા કાનૂની સિદ્ધાંતોથી અવગણના કરી શકતી નથી. કોઈ દસ્તાવેજમાંથી કયો અનુમાન નીકળે છે તે, દસ્તાવેજ સ્વયંસ્પષ્ટ ન હોય તો, હંમેશા પુરાવાનો વિષય રહે છે. નીચલી અદાલતમાં વિચારણા દરમિયાન નોંધ પર મૂકવામાં આવેલા કોઈપણ દસ્તાવેજ સ્વયંસ્પષ્ટ નહોતા; તેમજ બંને પક્ષોમાંથી કોઈ સક્ષમ સાક્ષી દ્વારા તેમનું સ્પષ્ટીકરણ પણ આપવામાં આવ્યું નહોતું. આવા કોઈ સ્પષ્ટીકરણના અભાવે વિશેષ અદાલત માટે પોતાના સ્પષ્ટીકરણો ઘડી કાઢવા અને આવા અનુમાનિત સ્પષ્ટીકરણોના આધારે બનાવેલા પોતાના અનુમાનના આધારે દાવાનું ભવિષ્ય નક્કી કરવું ખુદ્દું નહોતું. હકીકતમાં, આ અનુમાનો ૨૬.૨.૧૯૯૨ના વ્યવહાર સંબંધે પી.ડબ્લ્યુ.-૧ દ્વારા આપવામાં આવેલા મૌખિક પુરાવાને વિરોધાભાસી છે. [૩૦-ડી-એફ]

૯.૧. વિશેષ અદાલતે ૧૫% વ્યવસ્થા શું હતી તે સાબિત કરવા માટે એસ.સી.બી. દ્વારા પુરાવો રજૂ ન કરવામાં આવતા, તેના આચરણ અંગે પ્રતિકૂળ

ટિપ્પણી પણ કરી છે. જે મુદ્દો પક્ષના કેસનો ભાગ જ ન હોય તેવા મુદ્દા અંગે પુરાવો રજૂ કરવા માટે કોઈ પક્ષને કહેવામાં આવી શકતું નથી. ૧૫% વ્યવસ્થા સી.એમ.એફ.ની પહેલથી નોંધપોથી પર લાવવામાં આવી હતી અને તેની વિગતો સાબિત કરવાનો ભાર, જો કોઈ હોય તો, સી.એમ.એફ. પર હતો. સી.એમ.એફ.ની માંગ મુજબ નોંધપોથી પર અનેક દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં આવ્યા હોવા છતાં, તેમાંના કોઈપણ દસ્તાવેજ અંગે સ્પષ્ટતા કરવાની એસ.સી.બી. પર કોઈ ફરજ નહોતી. [૩૦-જી, ૩૧-એ]

૯.૨. તેથી, વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડોમાં રહેલી મિલ્કતનો હસ્તાંતરણ એસ.સી.બી.ને થયો હતો અને નોંધપર રહેલો પુરાવો એવો નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે પૂરતો છે. એસ.સી.બી. માટે તેથી આગળ જઈને બી.આર. કેવી રીતે મુક્ત કરવામાં આવ્યું અને એલ.ઓ.એ. તેની કબજેથી કેવી રીતે બહાર ગયું તે સાબિત કરવું સંપૂર્ણપણે અનાવશ્યક હતું, જે બાબતો પર સી.એમ.એફ. તરફથી ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેમજ, એચ.પી.ડી.એ મૂળ એલ.ઓ.એ.ને ક્યારે અને કઈ રીતે અવરોધ્યું તે અંગે એસ.સી.બી.એ પુરાવો રજૂ કરવો પણ આવશ્યક નહોતો. [૪૨-બી-સી]

હીરાલાલ વિરુદ્ધ બદકુલાલ, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૩) એસ.સી. ૨૨૫; ગોપાલ કૃષ્ણાજી કેતકર વિરુદ્ધ મહમદ હાજી લતીફ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૮) એસ.સી. ૧૪૧૩; એસ.પી. ચેંગલવરાયા નાયડુ વિરુદ્ધ જગન્નાથ, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૪) એસ.સી. ૮૫૩; સિટી બેંક એન.એ. વિરુદ્ધ સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક, એ.આઈ.આર. (૨૦૦૩) એસ.સી. ૪૬૩૦; એમ.ટી. બિલાસ કુંવર વિરુદ્ધ

દેશરાજ રણજિત સિંહ, એ.આઈ.આર. (૧૯૧૫) પી.સી. ૯૬; રમરતી કુઅર
વિરુદ્ધ દ્વારિકા પ્રસાદ સિંહ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૭) એસ.સી. ૧૧૩૪;
શ્રીમતી ઇન્દિરા કૌર વિરુદ્ધ શ્રી શેઓ લાલ કપૂર, એ.આઈ.આર. (૧૯૮૮)
એસ.સી. ૧૦૭૪; મુરુગેસમ પિલ્લૈ વિરુદ્ધ જ્ઞાન સંબંધ પાંડારા સન્નિધિ,
એ.આઈ.આર. (૧૯૧૭) પી.સી. ૬; ચાઉ ચુંગ હોંગ વિરુદ્ધ ચુંગ ફાહ રબર
મેન્યુફેક્ચરી, (૧૯૬૨) એ.સી. ૨૦૯; મર્કેન્ટાઇલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ.
વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ., એ.આઈ.આર. (૧૯૩૮) પી.સી. ૫૨;
ન્યૂ મરીન કોલ કો. (બંગાળ) પ્રા. લિ. વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા,
એ.આઈ.આર. (૧૯૬૪) એસ.સી. ૧૫૨; વાસુદેવ રામચંદ્ર શેલત વિરુદ્ધ
પ્રાણલાલ જયાનંદ ઠાકર, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૪) એસ.સી. ૧૭૨૮;
એલ.આઈ.સી. ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ એસ્કોર્ટ્સ લિ., એ.આઈ.આર. (૧૯૮૬)
એસ.સી. ૧૩૭૦; નગીનદાસ રામદાસ વિરુદ્ધ દલપતરામ ઈચ્છારામ ઉપનામે
બૃજરામ, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૪) એસ.સી. ૪૭૧; શ્રૂ જોન સુબ્રમ્હણ્યમ
વિરુદ્ધ રિટર્નિંગ ઓફિસર, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૭) એસ.સી. ૧૭૨૪; ભારત
સિંહ વિરુદ્ધ એમ.એસ.ટી. ભાગીરથી, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૬) એસ.સી.
૪૦૫; સિદ્ધિક મહમદ શાહ વિરુદ્ધ એમ.ટી. સરણ, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૦)
પી.સી. ૫૭(૧); ભગતસિંહ વિરુદ્ધ જસવંત સિંહ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૬)
એસ.સી. ૧૮૬૧; શ્રી વેંકટરમણા દેવરુ વિરુદ્ધ મૈસુર રાજ્ય, એ.આઈ.આર.
(૧૯૫૮) એસ.સી. ૨૫૫; કન્ટ્રોલર ઓફ એસ્ટેટ ડ્યૂટી વિરુદ્ધ ગોદાવરી બાઈ,

[૧૯૮૬] ૨ એસ.સી.સી. ૨૬૪ અને ભગવતી પ્રસાદ વિરુદ્ધ ચંદ્રમૌલ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૬) એસ.સી. ૭૩૫, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

હાલ્સબરીઝ લૉઝ ઑફ ઇંગ્લેન્ડ: ખંડ ૧૫, પૃષ્ઠ ૨૪૩, પરિચ્છેદ ૪૫૧ અને ૪૫૩, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૧૦.૧. આક્ષેપિત ચુકાદાનો મોટો હિસ્સો સિક્યોરિટીઝ લેજર (આંક-૧૧) ના વિશ્લેષણ અને તેના આધારે અનુમાન ઉભું કરવા માટે સમર્પિત કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે આંક-૧૧, વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ અંગે એસ.સી.બી. દ્વારા જાળવવામાં આવેલ સિક્યોરિટીઝ લેજર છે. પ્રાથમિક દ્રષ્ટિએ, સિક્યોરિટીઝ લેજર તે તારીખ દર્શાવે છે જેના દિવસે વ્યવહાર થયો, વ્યવહારની પ્રતિપક્ષ પક્ષકાર કોણ હતો, વ્યવહાર વેચાણનો હતો કે ખરીદીનો, વ્યવહારનું ફેસ વેલ્યુ, વ્યવહારનો દર, પુસ્તક મૂલ્ય, ચૂકવાયેલ/પ્રાપ્ત વ્યાજ, વ્યવહારનો નફો/નુકસાન અને બેલેન્સ. આ દસ્તાવેજ સ્વયં એવો અનુમાન ઉભું કરતો નથી કે કોઈપણ વ્યવહારમાં એચ.પી.ડી. વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બન્યો હતો. ૧૫% વ્યવસ્થા સંબંધિત પુરાવાનું ખોટું વાચન કરવાના કારણે વિશેષ અદાલતે આંક-૧૧ પરથી એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે એચ.પી.ડી. ૨૬.૨.૧૯૯૨ થી જ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બની ગયો હતો અને ત્યારબાદના બધા વ્યવહારો એચ.પી.ડી.ના હતા, જેમાં નુકસાન અથવા લાભ એચ.પી.ડી.ના ખાતામાં જમા કરવામાં આવતા હતા. ૧૫% વ્યવસ્થા અંગેનો નોંધાયેલ પુરાવો ઉપરોક્ત રીતે પહેલેથી જ જોવામાં આવ્યો છે. તે પુરાવાના કોઈપણ ભાગમાંથી કાયદેસર રીતે એવો અનુમાન ઉદ્ભવી શકતો નથી કે ઉક્ત વ્યવસ્થા હેઠળ વ્યવહારમાં આવેલી

સિક્યોરિટીઝ અંગે, એસ.સી.બી. અથવા પ્રતિપક્ષ પક્ષકાર સિવાય કોઈ અન્ય વ્યક્તિ આ સિક્યોરિટીઝનો માલિક બન્યો હતો. વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસ.સી.બી. દ્વારા ૨૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ એ.બી.એફ.એસ.એલ.ને પ્રતિફળ ચૂકવી કાયદેસર રીતે ખરીદવામાં આવ્યા હતા, જે હકીકત વિશેષ અદાલતે પણ સ્વીકારી છે. તેમ છતાં, નોંધાયેલ કેટલાક દસ્તાવેજોના વિશ્લેષણના આધારે વિશેષ અદાલત આ નિષ્કર્ષે આવી છે કે ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસ.સી.બી. દ્વારા એચ.પી.ડી.ને વેચવામાં આવ્યા હતા. તેથી, ૯.૫.૧૯૯૨નો વ્યવહાર નિર્ણાયક બની જાય છે અને આ અનુમાન યોગ્ય છે કે કેમ તે જાણવા માટે તેની તપાસ કરવી આવશ્યક છે. [૪૪-બી-એફ]

૧૦.૨. વિશેષ અદાલતના અનુમાનો ૧૫% ની વ્યવસ્થા શું હતી તે અંગેની તેની સમજ અને આંક-૧૧ ની તેની મૂલવણી પર આધારિત હોવા છતાં, ૯.૫.૧૯૯૨ ના રોજ આવી કોઈ લેવડદેવડ નહોતી તે બાબતે એ.બી.એફ.એસ.એલ.ના એક સાક્ષીના પુરાવાને, જે એ.બી.એફ.એસ.એલ.ના ખરીદી રજિસ્ટરથી સમર્થિત હતો, શા માટે નકારી કાઢવો જોઈએ તે અંગે તે સંપૂર્ણપણે કોઈ કારણ આપતી નથી. એ.બી.એફ.એસ.એલ.ના સકારાત્મક પુરાવા સામે કે આવી કોઈ લેવડદેવડ હતી જ નહીં, સ્યુટ બોન્ડ્સને લગતી ૯.૫.૧૯૯૨ તારીખની એન્ટ્રી એક ખોટી એન્ટ્રી હતી અને તે એસ.સી.બી.ના હિસાબી પુસ્તકોમાં નાણાં દાખલ કરી મોટો તફાવત ઢાંકવા માટે કરાયેલ હતી, એવો એસ.સી.બી.નો અભિપ્રાય સ્વીકારવામાં ન લેવાનો કોઈ ન્યાયસંગત આધાર નહોતો. [૪૫-જી, ૪૬-એ]

૧૧. સ્પેશિયલ અદાલતની તરફથી જે કઈ અનુમાનો કરવામાં આવ્યા હોઈ શકે, કોઈ એક અથવા બીજી પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલી ખોટી નોંધણીઓના કારણે જે કઈ શંકા ઉત્પન્ન થઈ હોઈ શકે, તેમ છતાં જ્યારે વિવાદના મુખ્ય પ્રશ્નનો મુદ્દો આવ્યો, ત્યારે સ્પેશિયલ અદાલતે તેનો યોગ્ય જવાબ આપ્યો છે અને સી.એમ.એફ.નો આ દાવો નકારી કાઢ્યો છે કે સ્યુટ બોન્ડ્સ કાન્ટ્રિપલ યુનિટ્સની ખરીદીના પ્રતિફળરૂપે વેચવામાં આવ્યા હોવાથી એસ.સી.બી.એ સ્યુટ બોન્ડ્સ પરનો હક્ક ગુમાવ્યો હતો. [૪૭-૭, ૪૮-એ]

૧૨.૧. હસ્તાક્ષરિત ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ સાથે પ્રતિભૂતિઓની ડિલિવરી આપવાની બજાર પ્રથા હોવા છતાં, પ્રતિભૂતિઓમાં માલિકી હક માત્ર ત્યારે જ હસ્તાંતરિત થઈ શકે જ્યારે તેનું મૂલ્ય ચૂકવી સદ્ભાવપૂર્વક ખરીદી કરવામાં આવી હોય. વર્તમાન કેસમાં નિર્ણાયક પ્રશ્ન એ છે: શું સીએમએફએ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ અગાઉના હકધારક પાસેથી મૂલ્ય ચૂકવી ખરીદ્યા હતા? [૫૩-એફ]

૧૨.૨. જ્યારે આ મામલો પ્રથમવાર વિશેષ અદાલત દ્વારા વિચારવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે સીએમએફએ સ્પષ્ટપણે સ્વીકાર્યું હતું કે બોન્ડ્સના હસ્તગતકરણ માટે સીએમએફએ પ્રતિફળ ચૂકવ્યું હતું તે સ્થાપિત કરી શકાય એવું કોઈ પુરાવું નહોતું. આ સત્ય છે કે ત્યારબાદ આ અદાલત દ્વારા આ ચુકાદો રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને મામલો વિવિધ અરજી સાથે વિચારણા માટે પરત મોકલવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ આ એક મહત્વપૂર્ણ હકીકત છે, જેને પુરાવાની મૂળવણી કરતી વખતે વિશેષ અદાલત અવગણી શકતી નહોતી. [૫૪-એ, બી]

૧૨.૩. સમગ્ર પુરાવાનું સમૂહરૂપે વિચાર કરતા એવું જણાય છે કે વાદવિવાદના પ્રથમ ચરણમાં સી.એમ.એફ. દ્વારા લેવાયેલો પ્રારંભિક અભિગમ, કે જેના આધારે સી.એમ.એફ. દ્વારા પ્રતિફળની ચુકવણી સાબિત કરી શકાય તેવું કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવું નહોતું, તે સંપૂર્ણપણે યોગ્ય હતો. સી.એમ.એફ.એ પોતાની તરફથી કરાયેલ અનેક લેવડદેવડોમાંથી કેટલાક દસ્તાવેજો પસંદ કરીને અને આગળ ધરીને પ્રતિફળની કથાને સાંધવાનો જે પ્રયાસ કર્યો હતો, તે સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગયો છે. સી.એમ.એફ.એ પ્રતિફળનો માત્ર એક ભાગ જ સાબિત કરી શક્યું છે અને તેથી બાકીની લેવડદેવડ પણ સાબિત થયેલી માનવી જોઈએ, એમ કહીને સી.એમ.એફ. પ્રત્યે ઉદારતા દાખવવાનો કોઈ કારણ નહોતો. સી.એમ.એફ.એ પ્રતિફળ ચૂકવ્યું હતું એવી તેની કથાને ખંડિત કરવા એસ.સી.બી. દ્વારા રજૂ કરાયેલ દરેક દલીલ યોગ્ય છે અને આ મુદ્દે એસ.સી.બી.ની દલીલો નકારવામાં વિશેષ અદાલત ભૂલમાં હતી. તેથી, એમ ઠરાવવામાં આવે છે કે સી.એમ.એફ.એ ૨૭.૨.૧૯૮૨ના રોજ વાદગ્રસ્ત બોન્ડોની ખરીદી માટે પ્રતિફળ ચૂકવ્યું હતું એવી પોતાની કથા સાબિત કરવામાં સંપૂર્ણ નિષ્ફળ ગયું છે. [૫૭-બી-ડી]

જગદીશ નારાયણ વિરુદ્ધ નવાબ સઈદ અહમદ ખાન, એ.આઈ.આર. ૩૩ (૧૯૪૬) પી.સી. ૫૯; મોરાન માર બેસેલિયોસ કેથોલિકોસ વિરુદ્ધ મોસ્ટ રેવિરુદ્ધ માર પૌલોઝ અથેનાસિયસ, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૪) એસ.સી. ૫૨૬; બ્રહ્માનંદ પુરી વિરુદ્ધ મથરા પુરી, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૫) એસ.સી. ૧૫૦૬; એલ.જે. લીચ એન્ડ કો. લિ. વિરુદ્ધ મેસર્સ. જાર્ડિન સ્કિનર એન્ડ કો.,

એ.આઈ.આર. (૧૯૫૭) એસ.સી. ૩૫૭; ચૂહરમલ તકરમલ મોહનાની વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇનકમ ટેક્સ, એ.આઈ.આર. (૧૯૮૮) એસ.સી. ૧૩૮૪; સીતારામ ભાઉ પાટીલ વિરુદ્ધ રામચંદ્ર નાગો પાટીલ, [૧૯૭૭] ૨ એસ.સી.સી. ૪૯; ફાન્સ વિરુદ્ધ કલાર્ક [૧૮૮૪] વોલ. ૨૬ ચે.ડી. ૨૫૭; વિરુદ્ધએસ. વેંકટ સુબ્બૈયા ચેટ્ટી વિરુદ્ધ એ. સુભા નાયડુ, એ.આઈ.આર. (૧૯૧૬) મદ ૨૪૨; ગવર્મેન્ટ ઓફ ધ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ ટ્રાવેલકોર એન્ડ કોચીન વિરુદ્ધ બેંક ઓફ કોચીન લિ., એ.આઈ.આર. (૧૯૫૪) ટ્રા-કો ૨૪૩ (એફ.બી.), ફઝલ ડી. અલ્લાના વિરુદ્ધ મંગળદાસ એમ. પકવાસા, એ.આઈ.આર. (૧૯૨૨) બોમ. ૩૦૩ અને વસુદેવ રામચંદ્ર શેલત વિરુદ્ધ પ્રાણલાલ જયાનંદ ઠાકર, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ એસ.સી. ૧૭૨૮, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

હેલ્સબરીઝ લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડ : જમી આવૃત્તિ, ખંડ ૬ પરિષ્દેદ ૬, ૮(૩) અને ૭૩ તથા ખંડ ૩૫ પરિષ્દેદ ૧૨૦૪, નો સંદર્ભ લેવાયો.

૧૩. આ પરિસ્થિતિઓમાં, નોંધપર રહેલો પુરાવો એ સાબિત કરતો નથી કે એચપીડી વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બન્યો હતો અથવા સીએમએફે એચપીડી અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પાસેથી વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ તેમના માટે સદભાવપૂર્વકની ખરીદીની કીમત ચૂકવીને કાયદેસર રીતે પ્રાપ્ત કર્યા હતા. પરિણામે, એ માનવું ફરજિયાત છે કે સીએમએફે વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ અંગે કોઈપણ પ્રકારનો કોઈ હક પ્રાપ્ત કર્યો નથી. વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સીએમએફના

હાથમાં તેઓ કેવી રીતે પહોંચ્યા તેની પરવા કર્યા વિના, હંમેશા એસસિબીની માલિકીની મિલકત તરીકે જ રહ્યા હતા. [૫૮-સી, ડી]

દીવાની અપીલી અધિકારક્ષેત્ર: દીવાની અપીલ નં. ૨૨૭૫, બોમ્બેની વિશેષ અદાલતમાં મુકદ્દમો નં. ૧૧ ઓફ ૧૯૯૬ માં તા. ૧૭.૧.૨૦૦૨ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

સાથે સી.એ. નં. ૨૨૭૬ ઓફ ૨૦૦૨.

રામ જેઠમલાણી, અસ્પી ચિનોય, વરિષ્ઠ વકીલો, તુષાદ કે. કૂપર, મહેશ અગરવાલ, પી.આર. માલા, મનુ કૃષ્ણન, શિલ્પા સિંહ, ઈ.સી. અગરવાલા અને ઋષિ અગરવાલ, વકીલો, તેઓ અપીલકર્તા તરફથી હાજર હતા.

રોહિત કાપડિયા, વરિષ્ઠ વકીલ, શૌનક ઠાકર, પ્રદીપ સાંચેતી, સુશ્રી સુનિતા દત્ત, નિલેશ પારેખ, રાજીવ મહેતા, કુમાર દેસાઈ, અશ્વિન પંડ્યા, નંદિની ગોરે, સુશ્રી મણિક કરંજીવાલા, પી.એચ. પારેખ, સુશ્રી સ્વીટી મંચંદા, વકીલો, તેમની સાથે સામાવાળાઓ તરફથી.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો દ્વારા

બી.એન. શ્રીકૃષ્ણ, ન્યાયમૂર્તી શ્રી.

૧. સ્પેશિયલ કોર્ટ્સ (ટ્રાયલ ઓફ ઓફેન્સિસ રિલેટિંગ ટુ ટ્રાન્ઝેક્શન્સ ઇન સિક્યોરિટીઝ) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ (આગળ “અધિનિયમ” તરીકે ઉલ્લેખિત) ની કલમ ૧૦ હેઠળની આ બે અપીલો અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ રચાયેલી

વિશેષ અદાલતના ચુકાદાઓ વિરુદ્ધ છે; જે ચુકાદાઓ દ્વારા વિશેષ અદાલતે સ્પેશિયલ કોર્ટ સુટ નં. ૧૧/૯૬ ફગાવી દીધી હતી અને તેમાં સ્થાનાંતરિત કરાયેલી મિસ્. પિટિશન નં. ૮૧/૯૫ મંજૂર કરી હતી. વિશેષ અદાલતના જણાવેલ બે ચુકાદાઓના પરિણામે, અપીલકર્તા-સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક (આગળ “એસસીબી” તરીકે ઉલ્લેખિત) દ્વારા ફગાવાયેલી સુટ નં. ૧૧/૯૬ માં કરવામાં આવેલ દાવો નકારવામાં આવ્યો હતો, અને કેનબેંક મ્યુચ્યુઅલ ફંડ (આગળ “સીએમએફ” તરીકે ઉલ્લેખિત) ના મુખ્ય ટ્રસ્ટી તરીકે કેનેરા બેંક દ્વારા ન્યુકિલયર પાવર કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા લિ. (આગળ “એનપીસીએલ” તરીકે ઉલ્લેખિત) ને કેટલીક બોન્ડ્સના માલિક તરીકે સીએમએફનું નોંધણીકરણ કરવા તથા તે પર ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ ચૂકવવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવા બાબત કરવામાં આવેલી અરજી મંજૂર કરવામાં આવી હતી. તથ્યો :

૨. ડિસેમ્બર ૧૯૯૧ દરમિયાન કોઈ સમયે, એનપીસીએલએ બે શ્રેણીના બોન્ડ્સ જારી કર્યા હતા - ૯% કરમુક્ત બોન્ડ્સ અને ૧૭% કરપાત્ર બોન્ડ્સ. મૂડી ઇશ્યૂઝના નિયામક દ્વારા આ બોન્ડ્સ ખાનગી પ્લેસમેન્ટ માટે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને વેચવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. ૨૪.૨.૧૯૯૨ના રોજ આંધ્રા બેંક ફાઇનાન્શિયલ સર્વિસીઝ લિમિટેડ (આગળ “એબીએફએસએલ” તરીકે ઉલ્લેખિત) એ એનપીસીએલને રૂપિયા ૧૦૦ કરોડના પ્લેસમેન્ટ માટે પ્રસ્તાવ આપ્યો - ૯% કરમુક્ત બોન્ડ્સમાં રૂપિયા ૫૦ કરોડ અને ૧૭% કરપાત્ર બોન્ડ્સમાં રૂપિયા ૫૦ કરોડ. ૨૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ એનપીસીએલએ એબીએફએસએલને પત્ર લખી, માંગ્યા મુજબ, ૯% કરમુક્ત

બોન્ડ્સ તથા ૧૭% કરપાત્ર બોન્ડ્સના ફાળવણીની પુષ્ટિ કરી. ૨૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ, એનપીસીએલએ ૯% કરમુક્ત બોન્ડ્સ, જેમનું નામમાત્ર મૂલ્ય રૂપિયા ૫૦ કરોડ હતું (આગળ “દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સ” તરીકે ઉલ્લેખિત), તેની ફાળવણીની પુષ્ટિ કરતું ફાળવણી પત્ર (આગળ “એલઓએ” તરીકે ઉલ્લેખિત) જારી કર્યું. એનપીસીએલએ એ પણ જણાવ્યું કે, યોગ્ય રીતે ડિસ્ચાર્જ કરાયેલા ફાળવણી પત્રના બદલે બોન્ડ પ્રમાણપત્રો ક્યારે આપલે થઈ શકશે તે અંગે યોગ્ય સમયે જાણ કરવામાં આવશે, અને દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સ પર ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ ફાળવણીની તારીખથી જ લાગુ પડશે અને તેનો ભુગતાન અર્ધવાર્ષિક આધારે કરવામાં આવશે. એ જ દિવસે એબીએફએસએલએ દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સ એસસીબીને વેચી દીધા અને તે વેચાણના અનુસંધાનમાં ૨૬.૨.૧૯૯૨નો તેનો કોસ્ટ મેમો નં. ૦૫૭ જારી કર્યો, જેમાં દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સની વિગતો તથા તે જે કિંમતે વેચાઈ રહ્યા હતા તે કિંમત, અર્થાત્ ૮૫.૦૫ના દરે, કુલ રૂપિયા ૪૨,૫૨,૫૦,૦૦૦.૦૦ દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. એબીએફએસએલ પાસેથી ઉપરોક્ત કોસ્ટ મેમો નં. ૦૫૭ પ્રાપ્ત થયા બાદ, એસસીબીએ રૂપિયા ૪૨,૫૨,૫૦,૦૦૦.૦૦ની રકમ માટે ૨૬.૨.૧૯૯૨નો પે ઓર્ડર નં. ૨૪૬૪૦૮ જારી કર્યો. તેના અનુસંધાનમાં, એબીએફએસએલએ બેંકર્સ રસીદ (આગળ “બીઆર” તરીકે ઉલ્લેખિત) નં. ૨૩૭૨૮ જારી કરી, જેમાં દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સની કિંમત તરીકે એસસીબી પાસેથી રૂપિયા ૪૨,૫૨,૫૦,૦૦૦.૦૦ પ્રાપ્ત થયાની કબૂલાત કરવામાં આવી અને જ્યારે બોન્ડ્સ તૈયાર થઈ જશે ત્યારે યોગ્ય રીતે ડિસ્ચાર્જ કરાયેલ ઉપરોક્ત બીઆરના

બદલે રૂપિયા ૫૦ કરોડ મૂલ્યનાં દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સ સુપરત કરવાની ખાતરી આપવામાં આવી, તેમજ ત્યાં સુધી તે દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સ એસસીબીના ખાતા ઉપર રાખવામાં આવશે તેવી ખાતરી પણ આપવામાં આવી. ૨૬/૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ, એબીએફએસએલએ એસસીબીને પત્ર લખી, દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સ તેમજ ૧૭% એનપીસીએલ કરપાત્ર બોન્ડ્સ સંબંધિત મૂળ એલઓએના બદલે તેની બીઆર નં. ૨૩૭૨૮ સોંપવા જણાવ્યું, અને કહેવાયું હતું કે તે બોન્ડ્સ ઉપરોક્ત પત્ર સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવ્યા હતા.

૩. એસસીબીના જણાવ્યા મુજબ, એપ્રિલ/મે ૧૯૯૨માં, જ્યારે સિક્યુરિટીઝ કૌભાંડ બહાર આવ્યું, ત્યારે એસસીબીના અધિકારીઓએ તેના રેકૉર્ડની તપાસ કરી અને જાણવા મળ્યું કે એસસીબીના કબજામાં મૂળ એલઓએ નહોતું, પરંતુ માત્ર તેની એક ફોટોકૉપી જ હતી.

૪. ૨૦.૫.૧૯૯૨ના રોજ, એસસીબીએ એનપીસીએલને પત્ર લખી આક્ષેપ કર્યો કે એબીએફએસએલના ૨૬.૨.૧૯૯૨ના પત્રમાં મૂળ એલઓએ મોકલવામાં આવ્યો હોવાનું જણાવાયું હોવા છતાં, એસસીબીને જાણવા મળ્યું કે માત્ર એલઓએની ફોટોકૉપી જ સાથે જોડવામાં આવી હતી. એબીએફએસએલના સંબંધિત પત્રની એક નકલ પણ સાથે જોડવામાં આવી હતી. એસસીબીએ વધુમાં જણાવ્યું કે એબીએફએસએલ દ્વારા મોકલાયો હોવાનું કહેવાતો મૂળ એલઓએ ઉપલબ્ધ નથી, એનપીસીએલના રેકૉર્ડમાં મૂળ એલઓએ ગુમ થયેલ છે તેવી નોંધ કરવામાં આવે અને તેથી એનપીસીએલ દ્વારા યોગ્ય સાવચેતી રાખવામાં આવે. એસસીબીએ વધુમાં વિનંતી કરી કે જો મૂળ પત્ર પછીથી તેની

પાસે પ્રાપ્ત થાય તો તે પરત કરવાની બાંહેધરીના આધારે તથા નકલ જારી કરવાથી ઊભા થતા દાવાઓ, જો કોઈ હોય, સામે એનપીસીએલને નિર્દોષ રાખવાની શરતે, ડુપ્લિકેટ ફાળવણી પત્ર જારી કરવામાં આવે. ૨૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ, એસસીબીએ એબીએફએસએલને એનપીસીએલ સમક્ષ આ હકીકતની પુષ્ટિ કરવા વિનંતી કરી કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસસીબીને વેચવામાં આવ્યા હતા. એ જ તારીખે, એબીએફએસએલે એનપીસીએલને (જેની નકલ એસસીબીને પણ મોકલવામાં આવી હતી) પત્ર લખી ૨૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસસીબીને વેચ્યા હોવાની પુષ્ટિ કરી. તેમણે વધુમાં એ બાબતની પણ પુષ્ટિ કરી કે એનપીસીએલ દ્વારા એસસીબીને ડુપ્લિકેટ એલઓએ જારી કરવા અંગે તેમને કોઈ વાંધો ન હતો.

૫. ૮.૬.૧૯૯૨ના રોજ હિતેન પી. દલાલ (આગળથી જેને "એચપીડિ" તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવ્યો છે), જે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના મોટા પ્રમાણમાં પ્રતિભૂતિ વ્યવહારોમાં દલાલ તરીકે કાર્યરત હતો, તેને અધિનિયમની કલમ ૩ની જોગવાઈઓ હેઠળ 'અધિસૂચિત વ્યક્તિ' જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. ૨૦.૬.૧૯૯૨ના રોજ એસસીબી એ એચપીડિ તથા તેના પોતાના કર્મચારીઓ વિરુદ્ધ પ્રથમ માહિતી અહેવાલ ("એફઆઈઆર") નોંધાવ્યો હતો, જેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે એચપીડિ અને તેના પોતાના કર્મચારીઓ વચ્ચેના ષડયંત્રના પરિણામે, અનેક પ્રતિભૂતિઓ અને નાણાં એચપીડિ દ્વારા ગેરવાપર કરવામાં આવ્યા હતા.

૬. ૧૪.૭.૧૯૯૨ના રોજ સીએમએફે ૧૩.૭.૧૯૯૨ તારીખનું હસ્તાંતરણખત રજૂ કર્યું અને મૂળ એલઓએ સાથે એનપીસીએલ સમક્ષ તે જમા કરીને વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પોતાના નામે હસ્તાંતરિત કરવા અને નોંધણી કરવા વિનંતી કરી.

૩.૮.૧૯૯૨ના રોજ એનપીસીએલે એસસિબીને લખ્યું કે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સના ડુપ્લિકેટ એલઓએ જારી કરવા બાબતનો મુદ્દો તેના કાનૂની સલાહકારો સાથે પરામર્શમાં વિચારાધીન હતો. ૧૭.૮.૧૯૯૨ના રોજ સીએમએફે એનપીસીએલને લખીને દાવો કર્યો કે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ એબીએફએસએલ પાસેથી દલાલ એચપીડી મારફતે ખરીદવામાં આવ્યા હતા અને તે માટેની પ્રતિફળરકમ પોતાની અને એબીએફએસએલ વચ્ચે કરાયેલા કેટલાક સમાયોજનો દ્વારા ચૂકવવામાં આવી હતી. સીએમએફે દાવો કર્યો કે તે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો કાયદેસર ધારક હતો, કારણ કે તેને માન્ય પ્રતિફળ સામે તે પ્રાપ્ત થયા હતા. ૮.૯.૧૯૯૨ના રોજ એનપીસીએલે સીએમએફને જાણ કરી કે તેમને એસસિબી પાસેથી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સંબંધિત ડુપ્લિકેટ એલઓએ જારી કરવાની વિનંતી પ્રાપ્ત થઈ હતી, અને એસસિબી પણ એબીએફએસએલ પાસેથી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ખરીદાનો દાવો કરી રહ્યું હતું. ૮.૯.૧૯૯૨ના રોજ જ અન્ય એક પત્ર દ્વારા એનપીસીએલે એસસિબીને જાણ કરી કે સીએમએફે નોંધણી માટે મૂળ એલઓએ જમા કરાવ્યું હતું અને ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ એબીએફએસએલ પાસેથી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ખરીદાનો દાવો કર્યો હતો. ૩૦.૯.૧૯૯૨ના રોજ એનપીસીએલે એબીએફએસએલને પુષ્ટિ કરવા જણાવ્યું કે શું તેણે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસસિબીને વેચ્યા હતા, કારણ કે એનપીસીએલને સીએમએફના

હિતમાં એબીએફએસએલ દ્વારા વિધિવત્ અનુમોદિત વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સંબંધિત એલઓએ અને હસ્તાંતરણખત પ્રાપ્ત થયા હતા. ૩૦.૯.૧૯૯૨ના રોજ એનપીસીએલે સીએમએફને જાણ કરી કે ૨૦.૫.૧૯૯૨ના રોજ જ તેને એસસિબીનો પત્ર પ્રાપ્ત થયો હતો, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એબીએફએસએલ દ્વારા એસસિબીના હિતમાં હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા હતા અને વ્યવહારનો પુરાવો દર્શાવવા માટે એબીએફએસએલનો એક પત્ર પણ જોડવામાં આવ્યો હતો. તેમણે ૨૯.૫.૧૯૯૨ના એબીએફએસએલના બીજા એક પત્રનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો, જેમાં એબીએફએસએલએ પુષ્ટિ કરી હતી કે ૨૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ તેણે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસસિબીને વેચ્યા હતા અને એલઓએ/બોન્ડ્સ એસસિબીને જારી કરવા/હસ્તાંતરિત કરવા અંગે તેને કોઈ પાંધો ન હતો. ૯.૧૦.૧૯૯૨ના રોજ એસસિબીએ એનપીસીએલને લખ્યું કે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એબીએફએસએલને જારી કરવામાં આવ્યા હતા અને એબીએફએસએલએ તે જ બોન્ડ્સ એસસિબીને વેચ્યાની પુષ્ટિ કરી હોવાથી, સીએમએફ તરફથી આવેલ એલઓએ અવગણવામાં આવે. ૧૫.૧૦.૧૯૯૨ના રોજ એબીએફએસએલ દ્વારા એનપીસીએલને લખાયેલા અન્ય એક પત્રમાં, એબીએફએસએલએ ફરી એકવાર વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસસિબીને વેચ્યાની પુષ્ટિ કરી અને જણાવ્યું કે બજારપ્રચલિત પ્રથાના અનુસંધાને વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ખાલી હસ્તાંતરણખતો સાથે એસસિબીને વેચવામાં આવ્યા હતા. ૬.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ એનપીસીએલે એસસિબીને જાણ કરી કે, એસસિબી અને સીએમએફ વચ્ચે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સની માલિકી અંગે વિવાદ હોવાથી, તે મુદ્દો એસસિબી અને

સીએમએફ વચ્ચે નિરાકરિત થવો જોઈએ, અને ત્યારબાદ જ તેની તરફથી આવશ્યક કાર્યવાહી કરવામાં આવશે.

૭. ૨૭.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ એસસીબીએ બોમ્બે વડી અદાલતની મૂળ અધિકારક્ષેત્રમાં એબીએફએસએલ, સીએમએફ અને એનપીસીએલ સામે દાવો નં. ૩૮૦૮/૯૨ દાખલ કર્યો હતો, જેમાં એવી ઘોષણા માગવામાં આવી હતી કે તે દાવાગત બોન્ડ્સની હકદાર હતી અને એનપીસીએલને એસસીબીના નામે દાવાગત બોન્ડ્સનું નોંધણીકરણ કરવા તથા તે જ એસસીબીને સોંપવા દિશા આપતો આદેશ કરવામાં આવે. વધુમાં એવી પણ ઘોષણા માગવામાં આવી હતી કે સીએમએફને દાવાગત બોન્ડ્સમાં કોઈ હક, માલિકીહક કે હિત નથી; વૈકલ્પિક રીતે, એસસીબીએ એબીએફએસએલ પાસેથી પરતફેર માગી હતી. ઉક્ત દાવો ૨૫.૯.૧૯૯૬ના રોજ વિશેષ અદાલતમાં હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યો અને તેને વિશેષ અદાલત દાવો નં. ૧૧ ઓફ ૧૯૯૬ તરીકે પુનઃક્રમાંકિત કરવામાં આવ્યો.

૮. ૨૭.૧૧.૧૯૯૨ના રોજ સીએમએફે કંપની કાયદા બોર્ડ (આગળ “સીએલબી” તરીકે ઉલ્લેખિત) સમક્ષ કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૧૧ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં વિવાદિત બોન્ડોનું તેના નામે નોંધણીકરણ કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી. આ અરજીના મૂળ સામાવાળાઓ એનપીસીએલ, એબીએફએસએલ અને એચપીડિ હતા; ત્યારબાદ એસસીબી પક્ષકાર સામાવાળા તરીકે જોડાયું હતું. આ અરજીમાં, સીએમએફે આક્ષેપ કર્યો હતો કે તેણે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ એબીએફએસએલ પાસેથી એચપીડિ મારફતે

વિવાદિત બોન્ડો ખરીદ્યા હતા, જેણે, સીએમએફના મતે, આ વ્યવહારમાં એબીએફએસએલના દલાલ/અધિકૃત પ્રતિનિધિ તરીકે કાર્ય કર્યું હતું અને વિવાદિત બોન્ડોની કિંમતની ચુકવણી એબીએફએસએલને તે જ દિવસે (અર્થાત્ ૨૭.૨.૧૯૯૨) સીએમએફ અને એબીએફએસએલ વચ્ચે થયેલા અન્ય ત્રણ વ્યવહારોની રકમોને સરભર કરીને કરવામાં આવી હતી.

૯. ૨૭.૨.૧૯૯૩ના રોજ એનપીસીએલે, સીએમએફ દ્વારા આક્ષેપિત કહેવાતી લેવડદેવડનો ઇનકાર કરીને અને આક્ષેપિત વિવાદિત બોન્ડ્સ અંગે બોમ્બે વડી અદાલતમાં પહેલેથી જ દાવો દાખલ થયેલો હોવાથી મામલો વિચારાધીન હોવાનું જણાવી, અરજીનો વિરોધ કર્યો. એબીએફએસએલે પણ અરજીનો જવાબ દાખલ કરીને, તેણે વિવાદિત બોન્ડ્સ સીએમએફને વેચ્યાં હોવાનું નકારી કાઢ્યું અને ૨૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ તે એસસિબીને વેચ્યાં હોવાનું પુષ્ટિ કરી. અરજીના પોતાના જવાબમાં એસસિબીએ દર્શાવ્યું કે તેણે પ્રતિફળ ચૂકવીને એબીએફએસએલ પાસેથી વિવાદિત બોન્ડ્સ ખરીદ્યાં હતાં અને એબીએફએસએલે એ બાબતની પણ પુષ્ટિ કરી હતી કે વિવાદિત બોન્ડ્સનું સીએમએફને કોઈ વેચાણ કે સોંપણી થયેલી નહોતી. એસસિબીએ આક્ષેપ કર્યો કે એચપીડીએ ગેરરીતે અને કપટપૂર્વક વિવાદિત બોન્ડ્સ સીએમએફ તરફ વાળી દીધાં હતાં. ૧૬.૩.૧૯૯૩ના રોજ સીએલબીએ એક આદેશ કરીને વ્યવહારમાં એચપીડીએ ભજવેલી ભૂમિકા જાહેર કરવા તમામ પક્ષકારોને નિર્દેશ કર્યો.

૧૦. તા. ૬.૩.૧૯૯૫ના રોજ સી.એમ.એફ. દ્વારા સી.એલ.બી. સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી સ્પેશિયલ અદાલતમાં સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવી હતી

અને તેને મિસ્. અરજી નં. ૮૧/૯૫ તરીકે પુનઃક્રમાંકિત કરવામાં આવી હતી. જ્યારે આ મામલો સી.એલ.બી. સમક્ષ હતો ત્યારે એચ.પી.ડી.એ તે અરજીના જવાબમાં કોઈ સોગંદનામું દાખલ કર્યું નહોતું.

૧૧. ૧૪.૬.૧૯૯૬ના રોજ, અરજીને વિશેષ અદાલતમાં હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યા બાદ, એચ.પી.ડી.એ વિવિધ અરજી નં. ૮૧/૯૫માં પ્રત્યુત્તરરૂપે સોગંદનામું દાખલ કરીને એવી શરત મૂકી કે તેમાં રહેલી બાબતો તેમજ તેમાં ઉલ્લેખિત દસ્તાવેજોનો કોઈપણ કાર્યવાહી દરમિયાન તેની સામે ઉલ્લેખ, આધાર અથવા ઉપયોગ કરી શકાય તેમ નથી અને કરવો પણ નહીં, કારણ કે તેને કોઈપણ કાનૂની અદાલતમાં, ભલે તે દીવાની હોય કે ફોજદારી, પોતાના વિરુદ્ધ સાક્ષી બનવા માટે મજબૂર કરી શકાય નહીં. એચ.પી.ડી.ના વર્ણન મુજબ, એસ.સી.બી.એ ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ તથા ૧૭% એન.પી.સી.એલ. બોન્ડ્સ તેને ‘ઉધાર’ આપ્યા હતા; કે તેણે તે જ વ્યાજ સાથે પરત આપવા સંમતિ આપી હતી; કે ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ તેણે એસ.સી.બી. પાસેથી વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ખરીદ્યા હતા અને તેના દ્વારા એસ.સી.બી.ને ચુકવવાપાત્ર કિંમતને તેના દ્વારા કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સના વેચાણ સામે સમાયોજિત કરી હતી અને વધુમાં એ પણ કે તેણે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સી.એમ.એફ.ને વેચી અને સોંપી દીધા હતા.

૧૨. ૨૫.૬.૧૯૯૬ના રોજ, એસસીબી એ એચપીડીના સોગંદનામાને જવાબ આપ્યો અને તે નકારી કાઢ્યું કે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ દાવાના બોન્ડ્સ બાબતે તેની એચપીડી સાથે કોઈ લેવડદેવડ હતી, તેમજ તે પણ નકારી કાઢ્યું કે

૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ દાવાના બોન્ડ્સ એસસીબી દ્વારા એચપીડીને વેચવામાં આવ્યા હતા, અથવા તેણે એચપીડી પાસેથી કેન્ટ્રીપલ યુનિટ્સ ખરીદ્યા હતા. એસસીબીએ એ પણ દર્શાવ્યું કે એચપીડી દ્વારા તેના સોગંદનામામાં લેવામાં આવેલા વલણમાં અનેક અસંગતતાઓ અને વિરોધાભાસો હતા.

૧૩. ૨૭.૧૧.૧૯૯૬ના રોજ, વિશેષ અદાલતે વિવિધ અરજી નં. ૮૧/૯૫ એ રીતે નામંજૂર કરી હતી કે સીએમએફે તેના વકીલ મારફતે સ્વીકાર્યું હતું કે એબીએફએસએલને વિવાદિત બોન્ડ્સ માટે તેણે કોઈ પ્રતિફળ ચૂકવ્યું હતું તે દર્શાવવાની તેની સ્થિતિ નહોતી, અને કારણ કે સીએમએફ દ્વારા એબીએફએસએલ અથવા એસસીબી એમ બંનેમાંથી કોઈને પણ કોઈ પ્રતિફળ ચૂકવવામાં આવ્યું નહોતું, તેથી સીએમએફ વિવાદિત બોન્ડ્સ પર કોઈ હકનો દાવો કરી શકતું નહોતું, ભલે એમ માનીએ કે એચપીડીએ વ્યાપારી પ્રતિનિધિ તરીકે કાર્ય કર્યું હતું અને એસસીબી મારફતે/પાસેથી એલઓએનો કબજો મેળવ્યો હતો એવું પ્રતીત થતું હોય. આ દૃષ્ટિએ, વિશેષ અદાલતે નિષ્કર્ષ આપ્યો કે સીએમએફ વિવાદિત બોન્ડ્સમાં કોઈ હક, માલિકીહક અને હિતનો દાવો કરી શકતું નહોતું. જોકે, એસસીબીએ પહેલેથી જ દાવો નં. ૧૧/૯૬ દાખલ કર્યો હતો તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે વિવાદિત બોન્ડ્સ પર એસસીબીનો માલિકીહક તે દાવામાં નક્કી થઈ શકે.

૧૪. ૨૩.૧૨.૧૯૯૬ના રોજ, સીએમએફે આ અદાલતમાં અપીલ દાખલ કરી, પરંતુ આ અદાલત તરફથી માત્ર એટલી વચગાળાની રાહત સિવાય અન્ય કોઈ વચગાળાની રાહત મેળવવામાં તે નિષ્ફળ રહ્યું કે, વિવાદિત બોન્ડોના કબજામાં

રહેલા ઓફિસર ઓન સ્પેશિયલ ડ્યૂટી, સીએમએફને નોટિસ આપ્યા વગર તે વિવાદિત બોન્ડો કોઈને સોંપશે નહીં અને દાવો નં. ૧૧/૯૬ માં લેવાયેલ નિર્ણય આ અપીલમાં લેવાયેલ નિર્ણયના આધીન રહેશે.

૧૫. ૧૦.૧.૧૯૯૭ના રોજ, એચપીડી એ દાવા નં. ૧૧/૯૬ માં પક્ષકાર તરીકે જોડાવા માટે ચેમ્બર સમન્સ ૧/૯૭ રજૂ કર્યું હતું. ઉક્ત ચેમ્બર સમન્સનો એસસીબી દ્વારા વિરોધ કરવામાં આવ્યો હતો અને ૨૦.૩.૧૯૯૭ના તારીખના આદેશથી, સ્પેશિયલ અદાલતે આ દૃષ્ટિકોણ અપનાવીને ચેમ્બર સમન્સ નામંજૂર કર્યું હતું કે એચપીડીને ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ એસસીબી પાસેથી દાવાકીય બોન્ડ્સ ખરીદ્યા હોવાના તેના કથિત દાવા અંગે યોગ્ય મૂળભૂત કાર્યવાહી હાથ ધરવાની છૂટ હતી.

૧૬. ૩૦.૯.૧૯૯૭ના રોજ, એસસીબી એ સીએમએફ વિરુદ્ધનો દાવો પરત ખેંચવા માટે અરજી કરી હતી. આ અરજી મંજૂર કરવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, વિશેષ અદાલતે એવો અભિપ્રાય લીધો કે અગાઉના પોતાના આદેશમાં સીએમએફને દાવામાં સમાવાયેલ બોન્ડ્સમાં કોઈ હક, શીર્ષક કે હિતનો દાવો કરી શકાતો નથી એમ ઠરાવ્યા છતાં, સીએમએફ દાવામાં આવશ્યક પક્ષકાર હતો અને ૩૦.૯.૧૯૯૭/૧.૧૦.૧૯૯૭ના કરવામાં આવેલા આદેશ દ્વારા, આવશ્યક પક્ષકાર એવા સીએમએફને જોડવામાં ન આવવાના આધાર પર દાવો ફગાવી દેવામાં આવ્યો. ત્યારબાદ એસસીબી એ તે આદેશ સામે આ સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અપીલ કરી.

૧૭. આ રીતે, એસ.સી.બી. અને સી.એમ.એફ. બંનેએ મિસ્ક. પિટિશન નં. ૮૧/ ૯૫ માં વિશેષ અદાલતે કરેલા આદેશો તથા વાદ નં. ૧૧/૯૬ ના નામંજૂરીના ચુકાદા વિરુદ્ધ આ અદાલતમાં અપીલ કરી હતી. નાગરિક અપીલ નં. ૭ ઓફ ૧૯૯૭ વર્ગેમાં તા. ૨૧.૪.૧૯૯૮ ના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા, આ અદાલતે એસ.સી.બી. અને સી.એમ.એફ. દ્વારા દાખલ કરાયેલ બંને અપીલો મંજૂર કરી અને મામલો નવી સિરેથી સુનાવણી કરવા માટે વિશેષ અદાલતને પરત મોકલ્યો. તે અનુસારે, વાદ તથા મિસ્ક. પિટિશન બંનેનું વિશેષ અદાલત દ્વારા ફરીથી વિચારણ થયું. તા. ૧૭.૧.૨૦૦૨ ના ચુકાદા દ્વારા, વિશેષ અદાલત વાદ નં. ૧૧/ ૯૬ નામંજૂર કરવામાં આવ્યો અને મિસ્ક. પિટિશન નં. ૮૧/ ૯૫ મંજૂર કરવામાં આવે. તેનાથી વ્યથિત થઈ, એસ.સી.બી. બંને ચુકાદાઓ વિરુદ્ધ અપીલમાં છે. કારણ કે આક્ષેપિત ચુકાદાઓ પરસ્પર સંકળાયેલા તથ્યોમાંથી ઉદ્ભવે છે, તેથી બંને અપીલોનો નિકાલ એક સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા કરવો અનુકૂળ રહેશે.

૧૮. કારણ કે વિવિધ અરજિ નં. ૮૧/૯૫ માં આપેલો ચુકાદો માત્ર વિશેષ અદાલત દાવો નં. ૧૧/૯૬ ના ચુકાદાને અનુસરે છે, તેથી વિશેષ અદાલત દાવો નં. ૧૧/૯૬ ના ચુકાદા અંગે વિચારણા કરવી પૂરતી રહેશે, જેને હવેથી 'આક્ષેપિત ચુકાદો' તરીકે ઓળખવામાં આવશે. મુદ્દાઓ :

૧૯. વિવાદિત ચુકાદામાં વિશેષ અદાલતે નીચેના મુદ્દાઓ ઊભા કર્યા હતા અને તેમનો નીચે મુજબ જવાબ આપ્યો હતો:

મુદ્દાઓ	ઉત્તરો
૧. શું દાવાપત્રમાં સામાવાળા નં.૨ હકારાત્મક રીતે, અર્થાત્ સીએમએફના સામે કોઈ વાદકારણ પ્રગટ થતું પક્ષમાં અને એસસીબીના વિરોધમાં નથી?	
૨. શું વાદીઓ દાવાપત્રના ફકરા ૮ નકારાત્મક અર્થાત્ સીએમએફના પક્ષમાં માં જણાવ્યા મુજબ દાવાના બોન્ડ્સ અને એસસીબીના વિરોધમાં માટે હકદાર હતા અને હજુ પણ હકદાર છે?	
૨એ. શું વાદીઓ વાદપત્રના ફકરા (૮) માં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તેમ, જે પરિસ્થિતિઓમાં મૂળ બી.આર. તેમની પાસેથી દૂર લઈ જવામાં આવ્યો હતો, તે સાબિત કરે છે?	નકારાત્મક રીતે, એટલે કે એસસીબીના વિરોધમાં અને સીએમએફના પક્ષમાં.
૩. શું ૨૬/૨/ ૯૨ તારીખનો કથિત વ્યવહાર લેખિત જવાબના ફકરા ૧(ડી) અને ૮ માં કથન કરવામાં આવ્યા મુજબ હિતેન પી. દલાલનો વ્યવહાર હતો?	હકારાત્મક રીતે, અર્થાત્ સીએમએફના પક્ષમાં અને એસસીબીના વિરોધમાં

જ. શું લેખિત નિવેદનના પરિચ્છેદ હકારાત્મક રીતે, એટલે કે સીએમએફના ૧(ડી), ૭, ૮ અને ૯ માં આક્ષેપિત પક્ષમાં અને એસસીબીના વિરોધમાં. મુજબ ૨૬/૨/ ૧૯૯૨ તારીખનો કથિત વ્યવહાર વાદીઓ સાથેની કોઈ વ્યવસ્થા હેઠળ હતો?	હકારાત્મક રીતે, એટલે કે સીએમએફના ૧(ડી), ૭, ૮ અને ૯ માં આક્ષેપિત પક્ષમાં અને એસસીબીના વિરોધમાં.
પ. શું વાદીઓ લેખિત નિવેદનના હકારાત્મક અર્થાત્ સીએમએફના પક્ષમાં ફક્ત ૧ સાથે વાંચવાના ફક્ત ૨૨ અને એસસીબીના વિરોધમાં. અને ૨૯માં આક્ષેપ મુજબ કોઈ દાવો કરવા પરથી પ્રતિબંધિત છે?	હકારાત્મક અર્થાત્ સીએમએફના પક્ષમાં ફક્ત ૧ સાથે વાંચવાના ફક્ત ૨૨ અને એસસીબીના વિરોધમાં.
ડ. શું તા. ૯મી મે ૧૯૯૨ના રોજ આ મુદ્દો ત્રણ ભાગોમાં વહેંચી શકાય એવો ફરીયાદીઓએ રૂપિયા ૪૫.૫૦ છે: (૧) સી.એમ.એફ.એ સાબિત કર્યું છે કે કરોડના મુખમૂલ્યના કેન્ટ્રિપલ એસ.સી.બી.એ રૂપિયા ૪૫.૫૦ કરોડના યુનિટ્સ લગભગ રૂપિયા ૨૬૬.૧૮ મુખ મૂલ્યના કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સ કરોડમાં ખરીદ્યા હતા અને જેના બદલે ૯/૫/૧૯૯૨ના રોજ ખરીદ્યા હતા. તે હદ ફરીયાદીઓએ રૂપિયા ૫૦ કરોડના સુધી, મુદ્દાનો જવાબ હકારાત્મક આપવામાં મુખમૂલ્યના દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ આવે છે સહિત વિવિધ જામીનગીરીઓ વેચી અને સમાયોજિત કરી હતી, અને શું (૨) જોકે, સી.એમ.એફ.એ સાબિત કર્યું ફરીયાદીઓએ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૩માં નથી કે જણાવેલ ખરીદી ૯/૫/૧૯૯૨ના	આ મુદ્દો ત્રણ ભાગોમાં વહેંચી શકાય એવો ફરીયાદીઓએ રૂપિયા ૪૫.૫૦ છે: (૧) સી.એમ.એફ.એ સાબિત કર્યું છે કે કરોડના મુખમૂલ્યના કેન્ટ્રિપલ એસ.સી.બી.એ રૂપિયા ૪૫.૫૦ કરોડના યુનિટ્સ લગભગ રૂપિયા ૨૬૬.૧૮ મુખ મૂલ્યના કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સ કરોડમાં ખરીદ્યા હતા અને જેના બદલે ૯/૫/૧૯૯૨ના રોજ ખરીદ્યા હતા. તે હદ ફરીયાદીઓએ રૂપિયા ૫૦ કરોડના સુધી, મુદ્દાનો જવાબ હકારાત્મક આપવામાં મુખમૂલ્યના દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ આવે છે સહિત વિવિધ જામીનગીરીઓ વેચી અને સમાયોજિત કરી હતી, અને શું (૨) જોકે, સી.એમ.એફ.એ સાબિત કર્યું ફરીયાદીઓએ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૩માં નથી કે જણાવેલ ખરીદી ૯/૫/૧૯૯૨ના

તેમના લેખિત નિવેદનના પેરા ૧૪ અને ૧૫માં જણાવ્યા મુજબ લગભગ રૂપિયા ૨૬૬.૧૮ કરોડના વેચાણ પ્રતિફળનું પ્રકટીકરણ કરીને રૂપિયા ૪૫.૫૦ કરોડના મુખમૂલ્યના ઉક્ત કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સ પોતાના નામે હસ્તાંતરિત કરવા માટે અરજી કરી હતી અને તે હસ્તાંતરણ મેળવ્યું હતું?	રોજ વાદગ્રસ્ત બોન્ડોના વેચાણ સામે હતી. તે હદ સુધી ઉપમુદ્ધાનો જવાબ નકારાત્મક આપવામાં આવે છે, જાન્યુઆરી, ૧૯૯૩માં એસ.સી.બી.એ. અરજી કરી હતી અને રૂપિયા ૪૫.૫૦ કરોડના મુખ મૂલ્યના જણાવેલ કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સ તેમના નામે હસ્તાંતરિત કરાવી લીધા હતા. તેથી, તે હદ સુધી, ઉપમુદ્ધાનો જવાબ હકારાત્મક આપવામાં આવે છે.
૭. શું સામાવાળા નં. ૨ એ લેખિત જવાબના ફકરા ૨૨ અને ૨૯ માં કરાયેલ આક્ષેપ મુજબ બોન્ડ્સ ખરીદ્યા હતા અને ટ્રાન્સફર ડીડ સાથે તેની ડિલિવરી મેળવી હતી?	હકારાત્મક રીતે, એટલે કે સીએમએફના પક્ષમાં અને એસસિબીના વિરોધમાં.
૮. શું વાદીઓએ જાણપૂર્વક તેમના કૃત્ય અને/અથવા ઉપેક્ષા અથવા બેદરકારી દ્વારા લેખિત નિવેદનના	હકારાત્મક અર્થાત્ સીએમએફના પક્ષમાં અને એસસિબીના વિરુદ્ધ.

ફકરા ૨૧ અને ૨૯ માં આક્ષેપ મુજબ સામાવાળા નં. ૧ અથવા હિતેલ પી. દલાલને એલ.ઓ.એ. અને હસ્તાંતરણખત સાથે તેમની મરજી મુજબ વ્યવહાર કરી શકે તેવી સ્થિતિમાં મૂકી દીધા હતા?	
૯. શું લેખિત નિવેદનના પરિષ્કેદ ૨૨ અને ૨૯ માં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તેમ હિતેલ પી. દલાલને બોન્ડ્સ સાથે વ્યવહાર કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવ્યા હતા અને/અથવા તેઓ બોન્ડ્સ સાથે વ્યવહાર કરવા માટે અધિકૃત માનવામાં આવતા હતા?	હકારાત્મક રીતે એટલે કે સીએમએફના પક્ષમાં અને એસસીબીના વિરોધમાં.
૧૦. શું વાદી કોઈ રાહત મેળવવા હકદાર છે અને જો હોય, તો કઈ	અંતિમ આદેશ મુજબ.

ફરિયાદી (એસસીબી) અને સામાવાળા નં. ૩ (એનપીસીએલ) વચ્ચેના મુદ્દાઓ

મુદ્દાઓ	જવાબ
---------	------

૧. શું આ અદાલતને આ દાવો સ્વીકારવા અને હકારાત્મકમાં તેનો વિચારણા કરવા અધિકારક્ષેત્ર છે?	
૨. શું મૂળ ફાળવણી પત્ર પ્રાપ્ત કર્યા વિના વાદીઓ ઉક્ત જામીનગીરીઓના હકદાર છે અને/અથવા તેના માલિકો છે?	મુદ્દા નં. ૨ અને ૩ અંગેનો જવાબ. એસ.સી.બી. અને એન.પી.સી.એલ. વચ્ચેના મુદ્દાઓ ૨/૭/ ૧૯૯૭ના
૩. શું આ સામાવાળાઓ, પ્રથમ સામાવાળા પાસે તેમની દ્વારા મૂકવામાં આવેલી થાપણની પરતફેર સુરક્ષિત કરવા માટે, ઉક્ત બોન્ડ્સ પર ધારણાધિકાર મેળવવા હકદાર છે (એસ.આઈ.સી.)?	રોજ ઘડવામાં આવ્યા હતા, એટલે કે વરિયાવા, ન્યાયમૂર્તી શ્રી (તે સમયે જેમ હતા) દ્વારા વિવિધ અરજિ નં. ૮૧/૧૯૯૫ને ૨૭/૧૧/ ૧૯૯૬ના રોજ નામંજૂર કરનાર ચુકાદો અને આદેશ પછી (જે ચુકાદો બાદમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ઉલટાવી દેવામાં આવ્યો છે). ઉપર જણાવ્યા મુજબ, એક સમયે વાદી અને એન.પી.સી.એલ. વચ્ચે વિવાદો હતા, પરંતુ આ અદાલત સમક્ષ એસ.સી.બી. દ્વારા બાદમાં લેવાયેલા વલણને ધ્યાનમાં લેતા તે વિવાદો હવે અસ્તિત્વમાં રહ્યા નથી.

	તેથી મુદ્દા નં. ૨ અને ૩ નિર્ધારણ
૪. શું વાદીઓ સાબિત કરે છે કે આ માટે હિમાયત નથી. સામાવાળાઓ વાદીઓના નામે કોઈપણ બોન્ડોની નોંધણી કરવા માટે અથવા ઉક્ત બોન્ડો તથા સંબંધિત વ્યાજ વોરંટો વાદીઓને જારી કરવા માટે બંધાયેલ છે?	મંડોલિનકર્તા.
૫. શું આદેશ ?	અંતિમ આદેશ મુજબ.

૨૦. વિવિધ અરજી નં. ૮૧/૯૫ માં ઘડાયેલા મુદ્દાઓ તથા તેના જવાબો નીચે મુજબ છે:-

મુદ્દાઓ	નિષ્કર્ષો
૧. શું અરજદારો સામાવાળા નં. ૩ પાસેથી હકારાત્મક રીતે, જેમ સન ૧૯૯૬ના ૯% એનપીસીએલ બોન્ડ્સના, કોઈ જાણ દાવો નં. ૧૧ના ચુકાદામાં ઉત્તર વિના અને વાજબી મૂલ્ય ચૂકવીને, આપવામાં આવ્યો છે, એટલે કે સદ્ભાવનાપૂર્વક ખરીદદારો છે, જેના અરજીકર્તાઓના પક્ષે અને બદલામાં ચુકવાયેલ પરિશ્રમનું મૂલ્ય એસ.સી.બી.ના વિરોધમાં. સામાવાળા નં. ૩ને, એસ. રામરાજના તા. ૧૨ જુલાઈ, ૧૯૯૩ના સોગંદનામામાં	

દર્શાવ્યા મુજબ, ચૂકવવામાં આવ્યું હતું?	
૨. શું સામાવાળા નં. ૪ અરજદારોના નકારાત્મક રીતે, એટલે કે હિતમાં ૯% એનપીસીએલ બોન્ડ્સના એસ.સી.બી.ના વિરુદ્ધ અને હસ્તાંતરણનું નોંધણીકરણ કરવા અંગે અરજદારોના પક્ષમાં. વાંધો ઉઠાવવાનો હક ધરાવે છે?	
૩. શું અરજદારો તેમના નામે દાવાસંબંધી હકારાત્મક રીતે, અર્થાત્ અરજદારોના એલ.ઓ.એ. (૯% એન.પી.સી.એલ. પક્ષમાં અને એસ.સી.બી.ના બોન્ડ્સ એફ.વિરુદ્ધ ૫૦ કરોડ માટે) વિરોધમાં. હસ્તાંતરિત કરાવવાના હકદાર છે?	
૪. શું પ્રતિભાવક નં. ૨, ૩ અને/અથવા ૪ ઉદ્ભવતું નથી. વચ્ચે અરજદારો દ્વારા એમ. નાયકના તા. એપ્રિલ ૧૦, ૧૯૯૩ના સોગંદનામામાં આક્ષેપ કરવામાં આવેલ મુજબ સાંઠગાંઠ હતી?	
૫. અરજિ પર કયા આદેશો?	અંતિમ આદેશ અનુસાર.

૨૧. બંને કાર્યવાહીમાં કેન્દ્રીય મુદ્દો ૯% એનપીસીએલ કરમુક્ત બોન્ડ્સ સંબંધિત છે અને એવો પ્રશ્ન છે કે એસસિબી અથવા સીએમએફમાંથી આવા બોન્ડ્સનો માલિક કોણ છે અને તે મુજબ નોંધણી કરાવવાનો અધિકાર કોને છે.

૨૨. વિશેષ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું કે એસ.સી.બી.એ રૂપિયા ૪૨,૫૨,૫૦,૦૦૦.૦૦ ની ચુકવણી સામે એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી વિવાદિત બોન્ડોની ખરીદી કરી હોવાનું સાબિત કર્યું હતું, પરંતુ તેણે એસ.સી.બી.નો દાવો નામંજૂર કર્યો અને નીચેના કારણોસર સી.એમ.એફ.ની અરજી મંજૂર કરી:

(૧) કે એસ.સી.બી. અને એચ.પી.ડી. વચ્ચેની પ્રવર્તમાન '૧૫% વ્યવસ્થા' હેઠળ, એસ.સી.બી.એ એચ.પી.ડી. વતી વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડોની ખરીદી કરી હતી;

(૨) કે તેના અનુસંધાને એચ.પી.ડી. બોન્ડ્સ સંબંધે વ્યવહાર કરવા હકદાર હતું, અને

(૩) કે એચ.પી.ડી.એ બોન્ડ્સ સી.એમ.એફ.ને સોંપી અને વેચી દીધા હતા; અને તેથી, સી.એમ.એફ. વાસ્તવમાં માલિક છે.

૨૩. આ નિષ્કર્ષો તથ્યોના આધારે અને કાયદા મુજબ વાજબી છે કે નહીં, તે મુદ્દે પક્ષકારો તરફથી હાજર વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલોએ અમારી સમક્ષ અત્યંત સતતતા, કુશાગ્રતા અને વિદ્વતાપૂર્વક દલીલો કરી છે.

૧. દાવાની પ્રકૃતિ અને વિવિધ અરજીમાં થયેલી કાર્યવાહી :

૨૪. વિશેષ અદાલતે એવો દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે કે એસ.સી.બી. દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો મૂળત્વે માલિકીહક્ક અંગેનો દાવો છે. પ્રારંભે, દાવામાં એ.બી.એફ.એસ.એલ. વિરુદ્ધ વૈકલ્પિકરૂપે નાણાંકીય હુકમનામા માટે પ્રાર્થના

કરવામાં આવી હતી, પરંતુ અનુસરે નાણાંકીય રાહતનો ત્યાગ કરવામાં આવ્યો હતો. આના અનુસંધાને, વિશેષ અદાલતે ઠરાવ્યું કે ભલે સી.એમ.એફ. પ્રતિફળની ચુકવણી સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તથાપિ એસ.સી.બી. તેના દાવામાં સફળ થઈ શકતું નથી, કારણ કે તે માલિકીહક્ક અંગેનો દાવો હતો. તે જ અનુસંધાને, વિશેષ અદાલતે એવું પણ ઠરાવ્યું કે દાવો નિષ્ફળ જવાનો હતો, કારણ કે તે માલિકીહક્ક અંગેનો દાવો હતો અને એચ.પી.ડી.ને દાવાના બોન્ડ્સ અંગે પોતાના માલિકીહક્કના આધારે વ્યવહાર કરવાનો હક હતો. અને કારણ કે માલિકીહક્ક અંગેનો દાવો નિષ્ફળ ગયો હતો, એસ.સી.બી. એન.પી.સી.એલ.ને સી.એમ.એફ.ના હિતમાં બોન્ડ્સ હસ્તાંતરિત કરવાથી અટકાવી શકતું નહોતું. અંતે, આ મુદ્દાઓ પર વિશેષ અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે એસ.સી.બી.ના રજૂઆત મુજબ સી.એમ.એફ. દ્વારા પ્રતિફળની બિનચુકવણી અંગે પ્રશ્ન માત્ર એચ.પી.ડી. દ્વારા જ ઉઠાવી શકાય અને એસ.સી.બી. દ્વારા નહિ. વિશેષ અદાલતે એવું પણ ઠરાવ્યું કે દાવો માલિકીહક્ક અંગેનો હોવાથી, એસ.સી.બી.એ પોતાનો માલિકીહક્ક સાબિત કરવો જરૂરી હતો અને તે સામાવાળા- સી.એમ.એફ.ના પુરાવામાં રહેલી ખામીઓના આધારે સફળ થઈ શકતું નહોતું.

૨૫. અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી જેઠમલાણી એ દલીલ કરી કે સ્પેશિયલ અદાલતે એવો અભિપ્રાય અપનાવવામાં ભૂલ કરી કે દાવો નં. ૧૧/૮૬ એક માલિકીહકનો દાવો હતો જેમાં એસસીબી પોતાનો માલિકીહક સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હતું. તેમણે રજૂ કર્યું કે યોગ્ય વિશ્લેષણ કરતાં એસસીબીનો દાવો ઘોષણાત્મક દાવાની પ્રકૃતિનો હતો અને તે સ્પેસિફિક રિલીફ

અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૩૪ ના વ્યાપમાં આવે છે, જે સ્પેસિફિક રિલીફ અધિનિયમ, ૧૮૭૭ ની કલમ ૪૨ ને અનુરૂપ છે (આગળ જઈને જેને “જૂના અધિનિયમ” તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવ્યો છે). તેમણે ખાસ કરીને જૂના અધિનિયમની કલમ ૪૨ સાથે જોડાયેલ દૃષ્ટાંત (સી) પર વિશેષ ભાર મૂક્યો અને દલીલ કરી કે જૂના અધિનિયમની કલમ ૪૨ હેઠળનો, અથવા વર્તમાન સ્પેસિફિક રિલીફ અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળનો, ઘોષણાત્મક દાવો ફરજિયાત રીતે અરજદારના માલિકીહકની ઘોષણા માટેનો હોવો આવશ્યક નથી, પરંતુ અરજદારના અન્ય કોઈ કાનૂની દરજ્જાની ઘોષણા માટેનો પણ હોઈ શકે. શ્રી જેઠમલાણીની આ દલીલ સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે. સીએમએફ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી કપાડિયા એ યોગ્ય રીતે દર્શાવ્યા મુજબ, એસસીબી સતત એવો દાવો કરતું આવ્યું હોવાનું જણાય છે કે તેનો દાવો માલિકીહકનો દાવો હતો. પ્રથમ તો, સ્પેશિયલ અદાલત દાવો નં. ૧૧/૯૬ ની પ્રાર્થના કલમો નીચે મુજબ છે:

"(એ) આ અંગે ઘોષણા કરવા માટે કે ફરીયાદીઓ ત્રીજા સામાવાળાઓના ૯% એનપીસીએલ કરમુક્ત 'એફ' શ્રેણીના બોન્ડ્સ (પાંચમો ઇશ્યૂ), જે અહીં સંલગ્ન આંક 'જી' માં વધુ વિશેષ રીતે વર્ણવાયેલા છે, તેના સંપૂર્ણ હકદાર છે અને ત્રીજા સામાવાળા ઉપરોક્ત બોન્ડ્સ ફરીયાદીઓના નામે નોંધવા તેમજ તે બોન્ડ્સ સંબંધિત વ્યાજ વોરન્ટો સાથે ફરીયાદીઓને જારી કરીને સોંપવા માટે બંધાયેલા અને જવાબદાર છે.

(બી) એ જાહેર કરવા માટે કે દ્વિતીય સામાવાળાઓને ઉક્ત બોન્ડ્સ અંગે, જેનું વધુ વિશેષ વર્ણન આ સાથેના આંક 'જી' માં કરવામાં આવ્યું છે, કોઈપણ

પ્રકારનો અધિકાર, હક અને હિત નથી અને દ્વિતીય સામાવાળાઓ મૂલ્ય ચૂકવીને ઉક્ત બોન્ડ્સના સદ્ભાવના ધરાવતા ખરીદનાર નથી."

૨૬. મૂળભૂત પ્રાર્થનાઓ એવી ઘોષણા માટે છે કે વાદીઓ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ માટે "સંપૂર્ણપણે હકદાર છે" અને આ ઘોષણાને આધારે માગવામાં આવેલી કેટલીક રાહતો માટે છે. આવી ઘોષણા માટેનો દાવો, જ્યાં સુધી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો સંબંધ છે, નિશ્ચિતપણે માલિકી હકનો દાવો ગણાય.

૨૭. વધુમાં, વર્તમાન દીવાની અપીલ નં. ૨૨૭૫/૦૨ ના આધાર એ૨૮ અને એ૩૦ પણ આ પ્રમાણે વાંચે છે:

"(એ૨૮) માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી આ બાબતની મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ રહીને ભૂલ કરી કે એસસીબી એ ૨૬.૦૨.૧૯૯૨ના રોજ પોતાનું માલિકીહક સાબિત કરી દીધું હોવાથી, કોઈપણ પક્ષનું વધુ ઉત્તમ માલિકીહક સ્થાપિત ન થાય ત્યાં સુધી તેનું ઉક્ત માલિકીહક સમગ્ર વિશ્વ સામે પ્રબળ રહેશે.

(એ૩૦) વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તી શ્રી આ બાબતની મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ રહીને ભૂલ કરી કે તેના દ્વારા એસસીબી એ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પર પોતાનું પૂર્વવર્તી માલિકીહક સ્થાપિત કર્યું હતું અને તે અંગે સીએમએફ કરતાં તેનો હક્ક વધુ શ્રેષ્ઠ હતો."

૨૮. તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે આ અપીલ એ આધારે દાખલ કરવામાં આવી છે કે એસ.સી.બી. એ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પરનો પોતાનો હક સંપૂર્ણપણે સાબિત કર્યો હતો અને વિશેષ અદાલતે ભૂલથી એસ.સી.બી. વિરુદ્ધ ઠરાવ્યું હતું. કોઈપણ

દષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, અમને એથી સંતોષ થતો નથી કે આ વાદ માત્ર ઘોષણાત્મક વાદ હતો; તેને હકના વાદ તરીકે જ માનવો જરૂરી છે.

૨૯. હવે અમે વિવિધ અરજી નં. ૮૧/૯૫ માંની કાર્યવાહીની પ્રકૃતિ તરફ વળીશું. આ અરજી કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૧૧ હેઠળ રજૂ કરવામાં આવી હતી. કલમ ૧૧૧(૧) કંપનીને ડિબેન્યરોના હસ્તાંતરણને હસ્તાંતરગ્રાહકના નામે નોંધણી કરવા ઇનકાર કરવાની સત્તા અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૧૧ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ હસ્તાંતરકર્તા અથવા હસ્તાંતરગ્રાહકને ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલ કરવાનો અધિકાર છે (તે સમયે, સી.એલ.બી.). કલમ ૧૧૧ હેઠળની કાર્યવાહીની પ્રકૃતિ હક્કના દાવાથી થોડીઘણી ભિન્ન છે, તેમ છતાં, કલમ ૧૧૧ ની ઉપકલમ (૭) ટ્રિબ્યુનલને અરજીમાં પક્ષકાર હોય તેવી કોઈ પણ વ્યક્તિના હક્કસંબંધિત કોઈ પણ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવાનો, તેનું નામ નોંધપોથીમાં દાખલ કરવાનું કે કાઢી મૂકવાનું, તેમજ આવી અરજીના સંદર્ભમાં નિર્ણય કરવો જરૂરી અથવા યોગ્ય હોય એવા કોઈ પણ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવાની સામાન્ય અધિકારિતા આપે છે. એમ/એસ અમોનિયા સપ્લાયઝ કોર્પોરેશન (પી) લિ. વિરુદ્ધ એમ/એસ મોડર્ન પ્લાસ્ટિક કન્ટેનર્સ પ્રા. લિ. તથા અન્ય માં એવો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો છે કે કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૫૫ હેઠળ કંપની અદાલત દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી અધિકારિતા (જે હાલના અધિનિયમની કલમ ૧૧૧ ને અનુરૂપ છે, તેના અધિનિયમ નં. ૩૧, ૧૯૮૮ દ્વારા થયેલા સુધારા પૂર્વે) કંઈક અંશે સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપની હતી અને જો હક્ક વિષે ગંભીર રીતે વિવાદિત પ્રશ્ન ઊભો થાય, તો કંપની અદાલતે પક્ષકારોને દાવો

દાખલ કરવા દોરવા જોઈએ, કારણ કે આવા ગંભીર રીતે વિવાદિત હક્કના પ્રશ્નની તપાસ અને નિરાકરણ માટે તે વધુ યોગ્ય ઉપાય હતો.

૩૦. શ્રી કપાડિયા, સીએમએફ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે સીએમએફની અરજિકા જેટલી બાબત છે, તેમાં કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૧૧૧ હેઠળ ઉપલબ્ધ સંક્ષિપ્ત ઉપાયનો જ અવલંબ કરવામાં આવ્યો હતો. સીએમએફ દ્વારા સીએલબી સમક્ષ કરવામાં આવેલી એકમાત્ર પ્રાર્થના એવી હતી કે તેણે વિવાદિત બોન્ડ્સ એબીએફએસએલ પાસેથી ખરીદ્યા હતા અને તેથી એનપીસીએલના નોંધપોથીમાં વિવાદિત બોન્ડ્સના માલિક તરીકે તેનું નામ નોંધાવવાનો તેને હક હતો. મન્નાલાલ ખેતાન વિરુદ્ધ કેદાર નાથ ખેતાન તથા અન્યના નિર્ણય પર આધાર રાખીને તેમણે દલીલ કરી કે કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ની કલમ ૧૦૮ની જોગવાઈઓ ફરજિયાત સ્વરૂપની હતી અને જ્યાં સુધી તેમનું પાલન ન થાય ત્યાં સુધી બોન્ડ્સના હસ્તાંતરણની નોંધણી થઈ શકતી નથી. વધુમાં, તેમણે સરકારી કંપની દ્વારા જારી કરાયેલા બોન્ડ્સ સંબંધે કલમ ૧૦૮(૧)ની કેટલીક જોગવાઈઓમાંથી આપવામાં આવેલી મુક્તિનો પણ આધાર લીધો. તેમણે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ની કલમ ૬૨૦(૧)(એ) હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને બહાર પાડવામાં આવેલી તારીખ ૧૭.૧૨.૧૯૮૬ની સૂચના જી.એસ.આર. ૧૨૯૪ (ઈ) પર આધાર મૂક્યો. ઉક્ત સૂચના નીચે મુજબ છે:

કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ (૧૯૫૬ નું ૧) ની કલમ ૬૨૦ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (એ) દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતાં, કેન્દ્રીય

સરકાર આથી નિર્દેશ આપે છે કે, ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૦૮ ની ઉપકલમ (૧) ની જોગવાઈઓ, જ્યાં સુધી તે હસ્તાંતરણના યોગ્ય દસ્તાવેજ પર હસ્તાંતરકર્તા દ્વારા અથવા તેના વતી અને હસ્તાંતરગ્રાહી દ્વારા અથવા તેના વતી યથાવિધિ સ્ટેમ્પ લગાડવામાં આવેલ અને અમલમાં મૂકાયેલ હોવાની આવશ્યકતા રાખે છે, ત્યાં સુધી, સરકારી કંપની દ્વારા જારી કરાયેલ બોન્ડ્સ અંગે લાગુ પડશે નહીં, જો કે હસ્તાંતરગ્રાહીએ તેનું નામ, સરનામું અને વ્યવસાય, જો હોય તો, દર્શાવતી જાણ કંપનીને બોન્ડ સંબંધિત પ્રમાણપત્ર સાથે સુપરત કરી હોય, અને જો આપું કોઈ પ્રમાણપત્ર અસ્તિત્વમાં ન હોય, તો બોન્ડના ફાળવણી પત્ર સાથે, અને આ સૂચનાની એક નકલ ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૬૨૦ ની ઉપકલમ (૨) મુજબ આવશ્યક હોય તે પ્રમાણે સંસદના બંને ગૃહો સમક્ષ પ્રારૂપ સ્વરૂપે મુકવામાં આવી હોય.

૩૧. શ્રી કાપડિયાની દલીલ એ છે કે કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૦૮(૧) ની જોગવાઈઓ, આ સૂચનાના કારણે, શરતી રીતે અપવાદરૂપ બને છે, કારણ કે વાદગ્રસ્ત બોન્ડો એન.પી.સી.એલ. દ્વારા જારી કરવામાં આવ્યા હતા, જે નિર્વિવાદ રીતે એક સરકારી કંપની છે. તેથી, તેમના જણાવ્યા મુજબ, જો હસ્તાંતરીને સૂચનામાં અનુમાનિત મુજબ જાણ કરવામાં આવે, તો વાદગ્રસ્ત બોન્ડો અનુમોદન અને હસ્તપ્રદાન દ્વારા હસ્તાંતરિત કરી શકાય એવા ગણાશે. તેમના જણાવ્યા મુજબ, ઉપરોક્ત સૂચના દ્વારા સુધારેલી કલમ ૧૦૮(૧) ની શરતોનું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું, અને તેથી એન.પી.સી.એલ. પર વાદગ્રસ્ત બોન્ડોના નોંધાયેલ ધારક તરીકે સી.એમ.એફ.નું નોંધણીકરણ કરવાની ફરજ

હતી. વિધાનમંડળનો આશય એ છે કે સરકારી કંપનીઓ દ્વારા જારી કરાયેલા બોન્ડોની હસ્તાંતરક્ષમતા વધુ સુવિધા અને ઓછી ઔપચારિકતા સાથે શક્ય બને, તે બાબત પર ભાર મૂકી તેમણે કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ તથા મિલ્કત હસ્તાંતરણ અધિનિયમ, ૧૮૮૨ (આગળ “ટી.પી. અધિનિયમ” તરીકે ઉલ્લેખિત) ની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કર્યો. કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૨(૧૨) ‘ડિબેન્ચર’ ની વ્યાખ્યા કરતી વખતે તેમાં ડિબેન્ચર સ્ટોક, બોન્ડો અને કંપનીની અન્ય કોઈપણ પ્રતિભૂતિઓનો સમાવેશ કરે છે, ભલે તે કંપનીની સંપત્તિ પર ભારણી હક્ક ઊભો કરતી હોય કે ન હોય. ટી.પી. અધિનિયમનો પ્રકરણ ૮ દાવાપાત્ર દાવાઓના હસ્તાંતરણ સાથે સંબંધિત છે. જોકે, ટી.પી. અધિનિયમની કલમ ૧૩૭ એ જોગવાઈ કરે છે કે પ્રકરણ ૮ ની જોગવાઈઓ (કલમો ૧૩૦ થી ૧૩૬) સ્ટોક્સ, શેરો અથવા ડિબેન્ચર્સ પર લાગુ પડશે નહીં. દલીલ એ છે કે ટી.પી. અધિનિયમમાં નિર્ધારિત દાવાપાત્ર દાવાઓના હસ્તાંતરણની પદ્ધતિ (કલમો ૧૩૦ થી ૧૩૬) ને વિશેષરૂપે દૂર કરવામાં આવી છે. કંપનીઝ અધિનિયમની કલમ ૧૦૮ હેઠળની હસ્તાંતરણની પદ્ધતિ પણ, જ્યાં સુધી સરકારી કંપનીઓ દ્વારા જારી કરાયેલા બોન્ડોનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી નોંધપાત્ર રીતે શિથિલ કરવામાં આવી છે. મિસ્ક. પિટિશનમાં થયેલી કાર્યવાહીનું સ્વરૂપ જ્યાં સુધી સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી શ્રી કાપડિયાની રજૂઆત એ છે કે વિચારણા માટેનો એકમાત્ર મુદ્દો એ છે કે શું સી.એમ.એફ. બોન્ડોનો હસ્તાંતરી છે, અને શું સી.એમ.એફ.એ કલમ ૧૦૮ ને તા. ૧૭.૧૨.૧૯૮૬ ની

સૂચના જી.એસ.આર. ૧૨૯૪(ઈ) સાથે વાંચીને તેનું પાલન કર્યું છે કે નહીં, જેથી તે બોન્ડોના ધારક તરીકે નોંધણી માટે પાત્ર બને.

૩૨. કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની ધારા ૧૧૧ હેઠળ દાખલ કરાયેલ અરજી માત્ર આ મર્યાદિત રાહત માટે જ હતી કે અરજદાર- સીએમએફને વિવાદિત બોન્ડોના ધારક તરીકે નોંધણી કરવામાં આવે, તો પણ અમે શ્રી કપાડિયાની દલીલ બે કારણોસર સ્વીકારી શકતા નથી. પ્રથમ તો, કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની ધારા ૧૧૧ હેઠળ અરજી પર વિચાર કરતી વખતે સીએલબીની અધિકારક્ષેત્ર મર્યાદિત હોય તો પણ, આ હકીકતનું ધ્યાન રાખવું જરૂરી છે કે ઉક્ત અરજી આ અદાલતના આદેશથી વિશેષ અદાલતમાં સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવી હતી. આ અદાલતનો આદેશ સ્પષ્ટ છે અને તેમાં વિશેષ અદાલત વાદ નં. ૧૧/૯૬ ની સુનાવણી વિવિધ અરજી નં. ૮૧/૯૫ સાથે કરવાની માંગ છે. સીએલબીની અધિકારક્ષેત્રની મર્યાદા, જો હોય તો, વિશેષ અદાલતને લાગુ પડતી નથી, કારણ કે તે નાગરિક અદાલતના સર્વ અધિકારક્ષેત્રથી સજ્જ છે. બીજું, કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની ધારા ૧૧૧ હેઠળ માત્ર અરજી દાખલ કરીને અને કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૦૮ પર આધાર રાખીને અરજદાર-સીએમએફ સફળ થઈ શકતો નથી. જો તે પ્રશ્ન વિવાદમાં મૂકવામાં આવે, તો તેને એથી આગળ જઈને સાબિત કરવું પડશે કે તે વિવાદિત બોન્ડોનો કાયદેસર હસ્તાંતરણગ્રાહી છે. તેથી, અમારી દૃષ્ટિએ, સ્પર્ધારત બે પક્ષોમાંથી દરેક, એટલે કે એસસીબી અને સીએમએફ, પોતાના હકો સાબિત કરવા પડશે અને વાદમાં કે વિવિધ અરજીમાં કોઈપણ રાહત મંજૂર થાય તે પહેલાં તેઓ

વિવાદિત બોન્ડો માટે કેવી રીતે હકદાર છે તે દર્શાવવું પડશે. ૨. ૧૫% વ્યવસ્થાની પ્રકૃતિ અને અસર

૩૩. વિશેષ અદાલતે જેને તેણે '૧૫% વ્યવસ્થા' તરીકે ઓળખાવી છે તેના પર અત્યંત ભાર મૂક્યો છે અને નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે આ ૧૫% વ્યવસ્થાના કારણે એચપીડી દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બન્યો, જેને તેણે પ્રતિફળ લઈને સીએમએફને વાજબી રીતે હસ્તાંતરિત કર્યા. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે આ નિષ્કર્ષની રેકૉર્ડ પરના પુરાવાને સંપૂર્ણપણે વિરુદ્ધ હોવાનું કહીને કડક ટીકા કરી છે.

૩૪. રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા (આગળ જતાં જેને "આરબીઆઈ" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ની સૂચનાઓ અનુસાર, બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ માટે દેવું અને મૂડીપુંજીના ચોક્કસ પ્રવાહિતાના અનુપાતને જાળવી રાખવો આવશ્યક હતો. તેમને સિક્યોરિટીઓમાં તૈયાર ફોરવર્ડ વ્યવહાર માત્ર અન્ય બેંકો સાથે અને તે પણ માત્ર સરકારી તેમજ અન્ય મંજૂર સિક્યોરિટીઓના સંદર્ભમાં જ કરવાની મંજૂરી હતી. વૈધાનિક પ્રવાહિતા અનુપાત સરકારની કંપનીઓ તથા જાહેર ક્ષેત્રની સંસ્થાઓ દ્વારા જારી કરાયેલ સિક્યોરિટીઓના વેચાણ અને ખરીદી દ્વારા જાળવવામાં આવતો હતો.

૩૫. સિક્યોરિટીઝ કૌભાંડથી પ્રભાવિત તમામ બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓમાં એક અસ્વસ્થ પ્રથા વિકસિત થઈ હતી, જેના હેઠળ કેટલીક સિક્યોરિટીઝને વારંવાર ખરીદાયેલ અને વેચાયેલ તરીકે દર્શાવીને ચોક્કસ દલાલોને નાણાકીય સહાય પૂરી પાડવામાં આવતી હતી. એચપીડી તેમાંથી એક હતું. કહેવાતી '૧૫%

વ્યવસ્થા' એ એચપીડી સાથેની એક અનૌપચારિક વ્યવસ્થા હતી, જેના હેઠળ એસસીબી એચપીડીના નિર્દેશ મુજબ અન્ય પ્રતિપક્ષકારો પાસેથી સિક્યોરિટીઝ ખરીદતી હતી અને એચપીડી દ્વારા નિર્ધારિત દરે તે પક્ષકારોને જ વેચતી પણ હતી. એવો ઇચ્છિત વેચાણ ભાવ નક્કી કરવામાં આવતો હતો કે જેથી એસસીબીને તે વ્યવહારમાં ૧૫% વળતર પ્રાપ્ત થાય તે સુનિશ્ચિત થાય. નોંધ પર રહેલા પુરાવામાં જનકીરામન સમિતિ અહેવાલનો સમાવેશ થાય છે (આરબીઆઈ દ્વારા વાણિજ્યિક બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓમાં ભંડોળ સંચાલન સંબંધિત અનિયમિતતાઓની, વિશેષ કરીને સરકારી સિક્યોરિટીઝના વ્યવહારો અંગે, તપાસ કરવા માટે નિયુક્ત ઉચ્ચસ્તરીય સમિતિનો અહેવાલ), જેમાં આ વ્યવસ્થાની તપાસ કરવામાં આવી હતી અને તેના ચોથા અંતરિમ અહેવાલ (માર્ચ ૧૯૯૩) ના પરિષ્કેદ ૮.૧ થી ૮.૭ માં તેના અંગે અહેવાલ આપવામાં આવ્યો હતો, ખાસ કરીને એસસીબીમાં આ વ્યવસ્થા કેવી રીતે કાર્યરત હતી તે બાબતે. સંયુક્ત સંસદીય સમિતિનો અહેવાલ (આગળ 'જેપીસી અહેવાલ' તરીકે ઉલ્લેખિત) (આંક-૨૬) એ પણ પરિષ્કેદ ૮.૪૯-૮.૫૧ દ્વારા આ વ્યવસ્થાનું સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે. નોંધ પર પૂછપરછના પ્રશ્નોના જવાબોના સ્વરૂપમાં રજૂ થયેલ પુરાવો પણ છે, જેમાં એસસીબીએ આ યોજનાની વિગતો તથા ૧૫% વ્યવસ્થા કેવી રીતે કાર્યરત હતી તે સમજાવ્યું છે. એચપીડી અને એસસીબી વચ્ચેનો કરાર એવો હતો કે, જો એસસીબી એચપીડીના સૂચનોનું પાલન કરે કે કઈ સિક્યોરિટીઝ ખરીદવાની કે વેચવાની, કયા પક્ષકારો પાસેથી કે કયા પક્ષકારોને, કયા દરે અને ક્યારે; તો સંબંધિત સિક્યોરિટીઝની ખરીદીમાં કરાયેલા

ખર્ચ પર એસસીબીને ૧૫% શુદ્ધ વળતર મળવાનું નિશ્ચિત રહેતું. જો વળતર ૧૫% કરતાં ઓછું હોય તો એચપીડી તફાવત ભરે; અને જો વળતર ૧૫% કરતાં વધુ નીકળે તો તફાવત એચપીડીને ચૂકવવામાં આવે. નોંધ પરનો પુરાવો સ્પષ્ટપણે સમર્થન કરે છે કે એસસીબી અને એચપીડી વચ્ચે ૧૫% વ્યવસ્થા આ જ રીતે કાર્યરત હતી. અ. જાહેર નીતિ અને પ્રતિનિર્ણિતતા:

૩૬. શ્રી જેઠમલાનીએ કનારા બેંક અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક મામલે આ અદાલતના અગાઉના એક ચુકાદા તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું, જેમાં ૧૫% ની વ્યવસ્થાનો સ્વભાવ આ અદાલતે સાવધાનીપૂર્વક વિચાર્યો હતો. સંયોગવશાત, ઉક્ત ચુકાદો એ જ પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદમાં આપવામાં આવ્યો હતો અને ૧૫% ની વ્યવસ્થાના સ્વભાવનું વિશ્લેષણ કર્યા બાદ આ અદાલતે સ્પષ્ટપણે એ દલીલ નકારી હતી કે તે જાહેર નીતિના વિરોધમાં હતી. આ અદાલતે ૧૫% ની વ્યવસ્થા જાહેર નીતિના વિરોધાભાસી હતી તેવી દલીલ નકારી કાઢતાં વિશેષ અદાલતે આપેલો ચુકાદો ચથાવત્ રાખ્યો હતો. ૧૫% ની વ્યવસ્થા જાહેર નીતિના વિરોધમાં હતી તેવી દલીલ નકારતાં વિશેષ અદાલતે નીચે મુજબના નિષ્કર્ષો નોંધ્યા હતા:

દાવાનો હેતુ અને તેમાંનો પ્રતિફળ સુરક્ષા પત્રોની ખરીદી/વેચાણ અને કિંમતની ચુકવણી છે. આવા સુરક્ષા પત્રોના કરારો સામાન્ય રીતે બેંકો દ્વારા કરવામાં આવે છે. આ એસ.એલ.આર.ના હેતુસર હોઈ શકે અથવા બેંકના વ્યવસાયના સામાન્ય પ્રવાહમાં હોઈ શકે. નફો મેળવવાનો પ્રયત્ન કરવો એ બેંકનો વ્યવસાય છે. તેથી, ભલે આ ૧૫% વ્યવસ્થાનો ભાગ હોય, જો આવી કોઈ વ્યવસ્થા હતી, તો પણ

જો તે અસલી સુરક્ષા પત્ર વ્યવહાર હતો તો તે જાહેર નીતિ વિરુદ્ધ ગણાશે નહીં. શ્રી સાલ્વે દ્વારા અવલંબિત કોઈપણ પરિપત્ર આવા વ્યવહારોને પ્રતિબંધિત કરતા નથી. મારા અભિપ્રાયે, વિચારાધીન મુદ્દા સાથે આમાંથી કોઈપણ પરિપત્રનો કોઈ સંબંધ નથી. દાવાના વ્યવહારો અથવા કથિત ૧૫% વ્યવસ્થા હેઠળના વ્યવહારો આ પરિપત્રોના વિષયવસ્તુના વિરુદ્ધ નથી. તેઓ તેમાં નિર્ધારિત કોઈ નીતિના પણ વિરુદ્ધ નથી. તેથી મને તેમાં કોઈ ગેરકાયદેસરતા દેખાતી નથી.

૩૭. અદાલતે ચુકાદામાં આ બાબતોને સ્પષ્ટપણે મંજૂરી આપી હતી. અમને એવું જણાય છે કે ૧૫% વ્યવસ્થાની પ્રકૃતિ અંગેનો વિવાદ ઘણાં અંશે ટાળી શકાયો હોત, જો કેનરા બેંકના મામલામાં (ઉપરોક્ત) આવેલ ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવ્યો હોત. પડકારાયેલ ચુકાદામાંથી અમે નોંધીએ છીએ કે કેનરા બેંક (ઉપરોક્ત) બાબતમાં આ અદાલતનો નિર્ણય વિશેષ અદાલતના ધ્યાન પર ખાસ કરીને મૂકવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ એવું જણાય છે કે તેને પ્રથમ, આ આધાર પર અવગણવામાં આવ્યો કે અધિનિયમની કલમ ૧૩ ને અગ્રતા આપતી અસર હોવાથી રેસ જુડિકેટાનો સિદ્ધાંત લાગુ પડતો નથી; બીજું, અગાઉના દાવામાં પુરાવાથી ૧૫% વ્યવસ્થાનો ચોક્કસ વ્યાપ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો ન હતો; અને ત્રીજું, એવી વ્યવસ્થા કે જેના દ્વારા બેંકો અને જાહેર નાણાકીય સંસ્થાઓને સરકાર/આર.બી.આઈ. દ્વારા નિર્ધારિત કરતાં વધુ વળતર મેળવવાનું સક્ષમ બનાવવામાં આવે, તે મોંઘવારી સર્જશે અને સરકાર પોતાના ઘાટાને નિયંત્રિત કરી શકશે નહીં, તેથી તે જાહેર નીતિના વિરોધમાં હતી. વિશેષ

અદાલતે જણાવ્યું હતું: "આર્થિક દષ્ટિએ, તેઓ કાયદેસર નથી. તેથી આ મુદ્દે પણ, એસ.સી.બી. ની તરફથી રજૂ કરાયેલ દલીલોમાં કોઈ તાકાત નથી."

૩૮. અમને ખેદ સાથે કહેવું પડે છે કે વિશેષ અદાલત તમામ મુદ્દાઓ પર ખોટી હતી. રેસ જુડિકેટના પ્રશ્ન અંગે, વિશેષ અદાલતે એ નોંધવામાં નિષ્ફળ ગઈ કે રેસ જુડિકેટનો સિદ્ધાંત માત્ર પ્રક્રિયાનો વિષય નથી, પરંતુ અદાલતો દ્વારા વ્યાપક જાહેર હિતમાં વિકસિત કરાયેલો સિદ્ધાંત છે. નાગરિક પ્રક્રિયા સંહિતાની ("સીપીસી") કલમ ૧૧ માં જે અધિનિયમિત કરવામાં આવ્યું છે તે આ સિદ્ધાંતનું મૂળ સ્ત્રોત નથી, પરંતુ માત્ર જાહેર નીતિ પર આધારિત આ સિદ્ધાંતને આપવામાં આવેલી કાનૂની માન્યતા છે. અગાઉના દાવામાં, જેમાં એસસીબી અને કેનેરા બેંક બંને પક્ષકારો હતા, એચપીડી સાથેની ૧૫% વ્યવસ્થા સંબંધિત એ જ મુદ્દો સીએમએફ દ્વારા દાવો નામંજૂર કરાવનારા પરિબળ તરીકે ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તેને વિશેષ અદાલતે તેમજ આ અદાલતે બંનેએ નકારી કાઢ્યો હતો. અગાઉના દાવામાં મુદ્દા નં. ૧૦ એ ૧૫% વ્યવસ્થા સાથે સંબંધિત પ્રાસંગિક મુદ્દો હતો, જે નીચે મુજબ હતો—.

શું વાદીઓ દ્વારા કેનબેંક મ્યુચ્યુઅલ ફંડ સાથે કરવામાં આવેલા દાવાના વ્યવહારો વાસ્તવમાં વાદીઓ દ્વારા હિતેન દલાલ તરફથી, જેમ સામાવાળા નં. ૧ ના લેખિત જવાબના પેરા ૫(ડી) માં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તેમ, કરવામાં આવ્યા હતા કે નહીં—

૩૯. આ એવો મુદ્દો હતો જે સીએમએફ દ્વારા, જે તે દાવામાં સામાવાળા નં. ૧ હતો (સ્પેશિયલ કોર્ટ દાવો નં. ૧૩/૯૪), ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો. આ મુદ્દો

સાબિત કરવાનો ભાર સામાવાળા પર હતો અને સ્પેશિયલ કોર્ટએ આ મુદ્દાનો ઉત્તર નકારાત્મકમાં આપ્યો હતો તથા નોંધ્યું હતું કે સામાવાળા નં. ૧ ના વકીલે સ્વીકાર્યું હતું કે આ મુદ્દાને ટેકો આપે તેવો કોઈ પુરાવો નહોતો. પરિણામે, સ્પેશિયલ કોર્ટએ ઠરાવ્યું હતું કે આ મુદ્દાનો ઉત્તર નકારાત્મકમાં, અર્થાત્ સામાવાળા નં. ૧ વિરુદ્ધ, આપવામાં આવ્યો હતો. કારણ કે સ્પેશિયલ કોર્ટના નિષ્કર્ષોને આ અદાલતે કેનેરા બેંક (ઉપરોક્ત) માં અહેવાલિત ચુકાદામાં અંતિમ રીતે ચથાવત્ રાખ્યા હતા અને તે વિરુદ્ધની રિવ્યૂ અરજિઓ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી, તેથી અમારો એવો મત છે કે આ અદાલત માટે તે મુદ્દો ફરીથી ઉઠાવવો અને અગાઉના દાવામાં જે પહેલેથી જ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું તેના વિરુદ્ધનો અભિપ્રાય લેવો ખુદો નથી, ખાસ કરીને આ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા કે આ મુદ્દા અંગે કોઈ નવો ખુલાસાકારી પુરાવો સામે આવ્યો નથી.

૪૦. અમે વિશેષ અદાલતે સ્વીકારેલા આ દૃષ્ટિકોણ સાથે સહમત નથી કે અધિનિયમની કલમ ૧૩ પુનર્નિર્ણિત વિષયના સિદ્ધાંતને અતિક્રમિત કરે છે. અધિનિયમની કલમ ૧૩માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે: “આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ, તે સાથે અસંગત એવી કોઈ પણ બાબત, જે તત્કાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદામાં અથવા આ અધિનિયમ સિવાયના કોઈ કાયદાના બળે અમલમાં આવેલ કોઈ દસ્તાવેજમાં, અથવા કોઈ અદાલત, ટ્રિબ્યુનલ અથવા અન્ય સત્તાપ્રાધિકરણના કોઈ હુકમનામા અથવા આદેશમાં સમાવિષ્ટ હોય, તેમ છતાં, અમલમાં રહેશે.” નિશ્ચિતપણે, તેનો એવો આશય નહોતો કે કાયદાના બધા જ સ્થાપિત સિદ્ધાંતોને નિરસ્ત કરી દેવામાં આવે, જો સુધી તેઓ

અધિનિયમની સ્વયંની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ સાથે સીધા સંઘર્ષમાં ન આવતા હોય. વિશેષ અદાલતે જેવું માન્ય રાખ્યું હોય તેમ, પુનર્નિર્ણિત વિષયના સિદ્ધાંત સાથે, સ્વરૂપતઃ, અસંગત એવું અધિનિયમમાં કશું જ નથી.

૪૧. એચપીડી અને એસસીબી વચ્ચે કરવામાં આવેલી તે ગોઠવણમાં, જેના પરિણામે એસસીબીને વધુ વળતર પ્રાપ્ત થઈ શક્યું, કોઈ નૈતિક અથવા આર્થિક રીતે નિંદનીય બાબત હતી એવી વિશેષ અદાલતની વિચારસરણીની પણ અમે મૂળવણી કરી શકતા નથી. બ. નોંધ પરનો પુરાવો:

૪૨. ૧૫% ની વ્યવસ્થાની પ્રકૃતિ અંગેનો પુરાવો અગાઉના દાવાઓમાં પૂછપરછના પ્રશ્નોના જવાબરૂપે એસ.સી.બી. દ્વારા આપેલા જવાબો હતા, જે હાલના દાવામાં સી.એમ.એફ. દ્વારા પુરાવા તરીકે આંક ૫, ૬, ૮ અને ૯ તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, તેમજ જાનકિરામન સમિતિ અહેવાલ અને જે.પી.સી. અહેવાલ, જે ૧૫% ની વ્યવસ્થાને સ્વીકારી અને તેનું સ્પષ્ટીકરણ કરે છે. ઉપરોક્ત તમામ પુરાવામાં એવું સૂચવવા માટે કશું જ નથી કે એચ.પી.ડી. સાથે આવા કરારાત્મક વ્યવહારમાં પ્રવેશ કરવાથી એચ.પી.ડી. બોન્ડ્સનો માલિક બન્યો હતો. વિપરીત રીતે, પુરાવો સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે તમામ સમયે પ્રતિભૂતિઓના વ્યવહારો એસ.સી.બી. અને પ્રતિવ્યવહારકર્તા બેંકો વચ્ચે જ થતા, અને કાનૂની સંબંધ હંમેશા આ બંને પક્ષો વચ્ચે જ રહેતો. તેથી, અમારી દૃષ્ટિએ, વિશેષ અદાલતે કોઈપણ પુરાવા વિના નિષ્કર્ષ કાઢવામાં અને ઉપરોક્ત વ્યવસ્થાને એવો કાનૂની સ્વભાવ આપવાથી, જે નોંધ પર સાબિત થયો નહોતો, ગંભીર ભૂલ કરી હતી. કનારા બેંક (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના ચુકાદાથી

યથાવત્ રાખવામાં આવેલ અગાઉના વિશેષ અદાલત દાવો નં. ૧૩/૯૪ માં આ મુદ્દા અંગે આપવામાં આવેલ નિષ્કર્ષને અવગણવામાં પણ તેણે ભૂલ કરી હતી. વિશેષ અદાલતે એ પણ અવલોકન કર્યું છે કે ૧૫% ની વ્યવસ્થા હેઠળ એસ.સી.બી. “દલાલની સ્થિતિ જાળવી રાખતું હતું”. આ પ્રકારની ભાષા શેરબજારમાં યોગ્ય પરિભાષા હોઈ શકે, છતાં આવી અભિવ્યક્તિનો ચોક્કસ કાનૂની અર્થ, જો કોઈ હોય તો, સ્પષ્ટ નથી. નોંધ પર અમને એવો કોઈ પુરાવો મળતો નથી કે માત્ર ૧૫% ની વ્યવસ્થાના કારણે પ્રતિભૂતિઓની કાનૂની માલિકી કોઈપણ રીતે એચ.પી.ડી. ને હસ્તાંતરિત થઈ હતી, કારણ કે તમામ વ્યવહારો એસ.સી.બી. અને પ્રતિવ્યવહારકર્તા બેંકો વચ્ચે થયેલા જણાય છે. આ વાત એ હકીકતથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જો પ્રતિવ્યવહારકર્તા બેંકો પ્રતિભૂતિઓની આપૂર્તિ કરવામાં નિષ્ફળ જાય અથવા આપવામાં આવેલી પ્રતિભૂતિઓ માટે ચૂકવણી કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો કાનૂની કાર્યવાહી ફક્ત એસ.સી.બી. અને તે પ્રતિવ્યવહારકર્તા બેંકો વચ્ચે જ થઈ શકે, જેઓ સાથે વ્યવહાર થયો હતો, એચ.પી.ડી. દ્વારા અથવા એચ.પી.ડી. વિરુદ્ધ નહીં.

૪૩. સીએમએફ દ્વારા સામાવાળા તરીકે રજૂ કરાયેલા કેટલાક દસ્તાવેજો અંગે વિશેષ અદાલતે કાઢેલા નિષ્કર્ષોને અમે સ્વીકારી શકતા નથી, કારણ કે તે બાબતે કોઈપણ પક્ષ દ્વારા સ્પષ્ટીકરણરૂપ કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો નહોતો.

૪૪. યોગ્ય સમજૂતીના અભાવે, દસ્તાવેજોમાં વપરાયેલા શબ્દપ્રયોગો અંગે, ઉદાહરણ તરીકે, દાવાગત બોન્ડ્સ સંબંધિત એસ.સી.બી.ની પ્રતિભૂતિ લેજર

(આંક-૧૧), જે ભિન્ન પ્રતિપક્ષકારો સાથે દાવાગત બોન્ડ્સના વેચાણ અને ખરીદી સાથે સંબંધિત છે, તે બાબતે વિશેષ અદાલતને અનુમાન કે કલ્પનાઓ કરવાની છૂટ નહોતી. આ દસ્તાવેજમાં સ્વયં ‘પોર્ટફોલિયો’ એવો વર્ણનસમૂહ સમાયેલો નથી, પરંતુ તેવું સંબોધન વિશેષ અદાલતે પોતાની તરફથી તેને આપેલું છે. વિશેષ અદાલતે તે સંદર્ભે આ પ્રમાણે અવલોકન કર્યું છે: “અતએવ, આવા તમામ વ્યવહારો બેંક દ્વારા એચ.પી.ડી.ના વતી કરવામાં આવ્યા હતા. તેથી, તે એચ.પી.ડી.ના વ્યવહારો હતા. આ બાબત આંક-૧૧ દ્વારા પૂરતી રીતે સ્પષ્ટ થાય છે. પોર્ટફોલિયોનો અર્થ એ છે કે એચ.પી.ડી.ના વતી એસ.સી.બી. દ્વારા રાખવામાં આવેલો જથ્થો. એચ.પી.ડી.ને તે પોર્ટફોલિયો હેઠળ આવતી પ્રતિભૂતિઓ અંગે ખરીદીના વ્યવહારો અને વેચાણના વ્યવહારો કરવાની હકદારી હતી. એચ.પી.ડી.ના નિર્દેશથી પ્રતિભૂતિઓ ખરીદીને એસ.સી.બી.એ પોર્ટફોલિયો ઊભો કર્યો હતો. આને પોઝિશન ઊભી કરવી એવું પણ કહેવામાં આવે છે. દાવાગત કરાર આંક-૧૧ હેઠળ આવે છે. દાવાગત કરાર દ્વારા એલ.ઓ.એ. એચ.પી.ડી.ના પોર્ટફોલિયોમાં આવી ગયું. તેને પોર્ટફોલિયો હેઠળ એલ.ઓ.એ. બાબતે વ્યવહાર કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી.” અમને આશંકા છે કે આ અનુમાન દસ્તાવેજના ઉપરથી જ સહજ રીતે પ્રાપ્ત થતું નથી; તેમજ દસ્તાવેજનું અર્થસ્પષ્ટીકરણ કરીને તેવો સંકેત આપતો કોઈ અન્ય પુરાવો પણ કોઈ સાક્ષી દ્વારા આપવામાં આવ્યો નહોતો.

જપ. વધુમાં, સિક્યોરિટી લેજર (આંક-૧૧) માં વપરાયેલ ‘લોન’ શબ્દનો આધાર લઈ વિશેષ અદાલતે અનધિકૃત અનુમાન કાઢ્યું હતું. વિશેષ અદાલતે

એવું ઠરાવ્યું છે કે આ શબ્દ "એચપીડીને સ્કિપ ધિરાણ આપવું" દર્શાવે છે અને ત્યારબાદ નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે: "આંક-૧૧ માં ૨૭.૨.૧૯૯૨ થી શરૂ થતી નોંધોની વ્યાખ્યા કરતી વખતે આ શબ્દ વાંચવો પડે. "લોન" શબ્દને "બુક વેલ્યુ" નામના સ્તંભ તથા "પ્રોફિટ એન્ડ લોસ" અને "બેલેન્સ" નામના સ્તંભો સાથે વાંચવો જોઈએ. એટલે કે, છેલ્લો "બેલેન્સ" સ્તંભ એસસીબી પ્રત્યે એચપીડીની બાકી રકમ દર્શાવે છે." આ દસ્તાવેજને આવી વ્યાખ્યા આપવા માટે જરાય આધાર નથી, કારણ કે કોઈ પણ સાક્ષીએ એવું કહ્યું નથી. વધુમાં, વાદગ્રસ્ત બોર્ડ્સ અંગે એબી દ્વારા એસસીબીને જારી કરાયેલ બીઆર (બીઆર નં. ૨૩૭૨૮, તારીખ ૨૭.૨.૧૯૯૨) માં પણ 'લોન' શબ્દ વપરાયેલો જણાય છે. કોઈ સાક્ષી દ્વારા કોઈ સ્પષ્ટીકરણ વિના, દસ્તાવેજોમાં વપરાયેલા 'લોન' શબ્દને કોઈ અર્થઘટન આપવાનો કોઈ ન્યાયસંગત આધાર ન હતો.

૪૬. વિશેષ અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ પણ નોંધ્યો છે કે એસ.સી.બી.ના એપ્રિલ ૧૯૯૧ થી મે ૧૯૯૨ સુધીના વ્યવહારની વિગતો દર્શાવતી ખાતાવહીમાં એસ.સી.બી. દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલ 'ડાયરેક્ટ' શબ્દ (આંક-૭) સૂચવે છે કે આવા તમામ વ્યવહારો ૧૫% ની ગોઠવણ હેઠળ હતા. આ ફરીથી એવો અનુમાન જણાય છે કે જે વિશેષ અદાલતે તેના સમર્થનમાં કોઈ આધારરૂપ પુરાવા વિના કાઢ્યો છે. પૂછપરછ પ્રશ્નોના જવાબોમાં તેમજ સાક્ષીઓના પુરાવામાં કોઈએ પણ એવો દાવો કર્યો નથી કે 'ડાયરેક્ટ' તરીકે વર્ણવાયેલા બધા જ વ્યવહારો અનિવાર્ય રીતે ૧૫% ની ગોઠવણથી આવરી લેવાયેલા હતા. ચરૂપિ દાવો નં. ૧૪/૯૪ માં પૂછપરછ પ્રશ્ન નં. ૪૩ ના જવાબમાં તેનો વિપરીત સંકેત આપવામાં

આવ્યો હતો, તેમ છતાં ઉક્ત જવાબ પુરાવા તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હોવાથી અને નોંધ પર લેવામાં આવ્યો ન હોવાથી, તે વિશેષ અદાલત સમક્ષના પુરાવાનો ભાગ બનતો નથી. તેથી, જેના માટે કોઈ સ્વીકાર્ય પુરાવો ઉપલબ્ધ ન હતો એવો આ નિષ્કર્ષ કાઢવામાં વિશેષ અદાલત ન્યાયસંગત ઠરે નહીં.

૪૭. શ્રી જેઠમલાનીએ દલીલ કરી હતી કે આરોપપત્ર (આંક-૪), એફ.આઈ.આર. (આંક-૩), પ્રશ્નાવલીઓના એસ.સી.બી. દ્વારા અપાયેલા જવાબો (આંક ૫, ૬, ૮ અને ૯), એપ્રિલ ૧૯૯૧ થી મે ૧૯૯૨ દરમિયાન એસ.સી.બી.ના પ્રતિભૂતિ વ્યવહારોની વિગતો (આંક-૭), દાવાગત બોન્ડ્સ સંબંધિત એસ.સી.બી.નું પ્રતિભૂતિ ખાતું (આંક-૧૧), તા. ૯/૫/૯૨ના એસ.સી.બી.ના ડીલ સ્લીપ્સ (આંક-૧૦), એસ.સી.બી.ના વાઉચર્સ (આંક-૧૨), અને જાનકીરામન સમિતિનો અહેવાલ (આંક- ૧૮) — આ બધું જ સી.એમ.એફ. દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું; અને આ અદાલતના પી.સી. પુરુષોથમ રેક્રિયાર વિરુદ્ધ એસ. પેરુમલ તથા આર.વી.ઈ. વેંકટાયલા ગાઉન્ડર વિરુદ્ધ અરુલ્મિગુ વિશ્વેસરસ્વામી એન્ડ વી. પી. ટેમ્પલ અને અન્યના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને તેમણે આગ્રહ કર્યો હતો કે આ દસ્તાવેજોની સામગ્રી સી.એમ.એફ. પર બંધનકારક રહેશે. વિશેષ અદાલતે એવા નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે આ દસ્તાવેજો પર આધાર રાખ્યો છે, જે તેમમાંથી ઉદ્ભવતો નથી.

૪૮. પ્રક્રિયાના મુદ્દામાં વિશેષ અદાલતને ચોક્કસ પ્રમાણમાં સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી હોય તે સાચું હોઈ શકે, છતાં તે સમક્ષ આવેલા કેસોનો નિર્ણય કરતી વખતે સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંતોથી તે નિશ્ચિતપણે વિમુખ થઈ શકતી

નથી. કોઈ દસ્તાવેજમાંથી કયો અનુમાન ઉત્પન્ન થાય છે, તે દસ્તાવેજ સ્વયંસ્પષ્ટ ન હોય ત્યાં સુધી હંમેશા પુરાવાનો વિષય રહે છે. અમારી દૃષ્ટિએ, નીચલી અદાલતમાં કાર્યવાહી દરમિયાન નોંધ પર મુકવામાં આવેલા કોઈપણ દસ્તાવેજો સ્વયંસ્પષ્ટ ન હતા; તેમજ બંને પૈકી કોઈ પણ પક્ષ તરફથી કોઈ સક્ષમ સાક્ષીએ તેમનું સ્પષ્ટીકરણ પણ કર્યું નહોતું. આવા કોઈ સ્પષ્ટીકરણના અભાવે, વિશેષ અદાલતને પોતાની તરફથી જ સ્પષ્ટીકરણો ઊભાં કરીને અને આવા કલ્પિત સ્પષ્ટીકરણો પર આધારિત પોતાના અનુમાનના આધારે દાવાની હકીકતનો નિર્ણય કરવાનો અધિકાર નહોતો. વાસ્તવમાં, આ અનુમાન ૨૬.૨.૧૯૯૨ના વ્યવહાર અંગે કલ્યાણ રામન (પીડબલ્યુ-૧) દ્વારા આપવામાં આવેલા મૌખિક પુરાવાના વિરુદ્ધ જાય છે.

૪૯. વિશેષ અદાલતે ૧૫% વ્યવસ્થા શું હતી તે સાબિત કરવા માટે પુરાવો રજૂ ન કરવા બાબતે એસ.સી.બી.ના વર્તન અંગે પ્રતિકૂળ ટિપ્પણી પણ કરી છે. અમને સમજાતું નથી કે કોઈ પક્ષને એવા મુદ્દા સંબંધે પુરાવો રજૂ કરવા માટે કેવી રીતે કહેવામાં આવી શકે, જે તેના કેસનો કોઈ ભાગ જ ન હતો. ૧૫% વ્યવસ્થા સી.એમ.એફ.ના આગ્રહે નોંધ પર લાવવામાં આવી હતી અને તેની વિગતો સાબિત કરવાનો ભાર, જો કોઈ હોય, તો સી.એમ.એફ. પર હતો. જોકે, સી.એમ.એફ.ની માંગ મુજબ અનેક દસ્તાવેજો નોંધ પર રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, તેમ છતાં એસ.સી.બી. પર તેમાંથી કોઈ એકનું પણ સ્પષ્ટીકરણ આપવાની કોઈ ફરજ નહોતી.

૫૦. સીએમએફ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે વધુમાં એવી દલીલ પણ કરી હતી કે એસસીબીએ સંબંધિત દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં નિષ્ફળતા દર્શાવી, જેનાથી ૧૫% ની વ્યવસ્થા શું હતી તે સ્થાપિત થઈ શક્યું હોત. આ નિષ્ફળતા માટે, તેમણે દલીલ કરી હતી કે એસસીબી વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરવું જોઈએ. આ પ્રતિપાદનના સમર્થનમાં, તેઓ આ અદાલતના હીરાલાલ અને અન્ય વિરુદ્ધ બદકુલાલ અને અન્ય, ગોપાલ કૃષ્ણાજી કેટકર વિરુદ્ધ મહોમેદ હાજી લતીફ અને અન્ય, એસ.પી. ચેંગલવરાયા નાયડુ (મૃત) તેમના એલ.આર.'સ દ્વારા વિરુદ્ધ જગન્નાથ (મૃત) તેમના એલ.આર.'સ દ્વારા અને અન્ય તથા સિટીબેંક એન.એ. વિરુદ્ધ સ્ટાન્ડર્ડ ચાર્ટર્ડ બેંક અને અન્યના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખે છે.

૫૧. આ દલીલનો પ્રતિભાવ એસ.સી.બી. તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આપવામાં આવ્યો છે. પ્રતિકૂળ અનુમાન એ એવી ઉપધારણા છે, જે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૧૪ તથા તેની સાથેની દૃષ્ટાંત (જી) ના વાચન સાથે અદાલત દોરી શકે તેવા હકદાર છે. શ્રી જેઠમલાણીએ દલીલ કરી હતી કે પ્રાધિકરણોના વજન પરથી એવું પ્રગટ થશે કે, જ્યાં સુધી કોઈ પક્ષકારને પુરાવો રજૂ કરવો ફરજિયાત બને તેવી કેટલીક વિશેષ પરિસ્થિતિઓ ન હોય, ત્યાં સુધી કોઈ પક્ષકારને પુરાવો રજૂ કરવા કહેવામાં આવેલ હોય અથવા એવો આદેશ આપવામાં આવેલ હોય અને તે તેમ કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તે સિવાય પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરી શકાય નહીં. શ્રી જેઠમલાણી એમ.ટી. બિલાસ કુંવર વિરુદ્ધ દેશરાજ રણજિત સિંહ અને અન્ય, રામરતી કુઅર વિરુદ્ધ દ્વારિકા

પ્રસાદ સિંહ અને અન્ય તથા શ્રીમતી ઇન્દિરા કૌર અને અન્ય વિરુદ્ધ શ્રી શેઓ લાલ કપૂર પર આધાર રાખે છે.

પર. હિરલાલના પ્રકરણમાં (ઉપરોક્ત), આ અદાલતે મુરુગેસમ પિલ્લૈ વિરુદ્ધ જ્ઞાના સંબંધ પંડારા સન્નાધી પ્રકરણમાં પ્રિવી કાઉન્સિલે કરેલા અવલોકનોનું પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો, જેમાં પ્રિવી કાઉન્સિલે પ્રક્રિયાનો સામાન્ય નિયમ પ્રતિપાદિત કર્યો હતો કે પુરાવાના ભારના અમૂર્ત સિદ્ધાંત પર આધાર રાખવાને બદલે, દાવામાંનો એવો પક્ષકાર જે "હકીકતોની ચોક્કસ સ્થિતિ પર આધાર રાખવા ઇચ્છે છે", તેણે પોતાના કબજામાં રહેલા લેખિત પુરાવાને અદાલત સમક્ષ અટકાવી રાખવો જોઈએ નહીં. ગોપાલ કૃષ્ણાજી કેતકરના પ્રકરણમાં (ઉપરોક્ત) મુરુગેસમ પિલ્લૈ (ઉપરોક્ત) માં થયેલા અવલોકનોનું પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યું હતું અને આ રીતે નોંધવામાં આવ્યું હતું: "ભલે પુરાવાનો ભાર કોઈ પક્ષકાર પર ન હોય, તો પણ જો તે પોતાના કબજામાં રહેલા એવા મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજો અટકાવી રાખે, જે વિવાદગ્રસ્ત હકીકતો પર પ્રકાશ પાડી શકે, તો અદાલત તેના વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરી શકે. અમારા મત મુજબ, જે લોકો હકીકતોની ચોક્કસ સ્થિતિ પર આધાર રાખવા ઇચ્છે છે, તેઓએ પોતાના કબજામાં રહેલા અને વિવાદિત મુદ્દાઓ પર પ્રકાશ પાડી શકે એવા શ્રેષ્ઠ પુરાવાને અદાલતથી અટકાવી રાખીને અને પુરાવાના ભારના અમૂર્ત સિદ્ધાંત પર આધાર રાખીને ચાલવું, યોગ્ય પ્રથા નથી." એસ.પી. ચેંગલવરાયા નાયડુ (ઉપરોક્ત) માં એવી પરિસ્થિતિ હતી જેમાં એક કપટી વાદકારીએ પોતાના પ્રકરણનો આધાર અસત્ય પર રાખ્યો હતો અને નિર્ણાયક દસ્તાવેજો અટકાવી રાખ્યા હતા. સિટીબેંક

(ઉપરોક્ત) માત્ર મુરુગેસમ પિલ્લૈ (ઉપરોક્ત) અને ગોપાલ કૃષ્ણાજી કેતકર (ઉપરોક્ત) માં કરાયેલા અવલોકનો પર આધાર રાખે છે, અને આ બંનેમાં એવું કહેવાયું છે કે જે લોકો "હકીકતોની ચોક્કસ સ્થિતિ પર આધાર રાખવા ઇચ્છે છે" તેઓએ પોતાના કબજામાં રહેલા શ્રેષ્ઠ પુરાવાને "અદાલતથી અટકાવી રાખવો" એ યોગ્ય પ્રથા નથી.

૫૩. બીજી તરફ, શ્રી જેઠમલાનીએ સ્વતંત્ર રીતે આધાર લીધેલા ત્રણ નિર્ણયો એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરે છે કે જ્યાં સુધી કોઈ પક્ષકારને પુરાવા રજૂ કરવા માટે કહેવામાં ન આવે અથવા અદાલત દ્વારા તે કરવા આદેશ આપવામાં ન આવે અને તે તેમ કરવામાં નિષ્ફળ ન જાય, ત્યાં સુધી આવા પક્ષકાર વિરુદ્ધ કોઈ પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરી શકાય નહીં. શ્રી જેઠમલાનીએ પરસ્પર વિરુદ્ધ જણાતી આ બે નિર્ણય-રેખાઓ વચ્ચે ભેદ દર્શાવતા જણાવ્યું હતું કે શ્રી કાપડિયાએ આધાર લીધેલા નિર્ણયો માં હકીકતો એવી હતી કે સંબંધિત પક્ષકાર પર, તેને કહેવામાં આવ્યું હોય કે આદેશ આપવામાં આવ્યો હોય તે વિના પણ, સંબંધિત દસ્તાવેજો રજૂ કરવાની વિશેષ ફરજ હતી અને તે પક્ષકાર તે દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો. વધુમાં, તેમણે દર્શાવ્યું હતું કે મુરુગેસમ પિલ્લૈ (ઉપરોક્ત) માંથી ઉદ્ભવેલા અને ત્યારબાદના કેસોમાં, જેમાં સિટિબેન્ક (ઉપરોક્ત) નો સમાવેશ થાય છે, પુનરોચ્ચાર પામેલ પ્રિવી કાઉન્સિલના અવલોકનો માત્ર ત્યારે જ લાગુ પડશે જ્યારે પક્ષકાર "ચોક્કસ હકીકતોની સ્થિતિ પર આધાર રાખવા ઇચ્છતો હોય". તેઓ યોગ્ય રીતે દલીલ કરે છે કે ૧૫% ની વ્યવસ્થા ન તો એસસીબીના કેસનો કોઈ ભાગ હતી, ન તો એસસીબી દર્શાવેલ હકીકતોની સ્થિતિ પર આધાર

રાખવા ઇચ્છતું હતું. આ પરિસ્થિતિઓમાં, સીએમએફએ રજૂ કરેલો કેસ સાબિત કરવા માટે એસસીબી પર કોઈ દસ્તાવેજો રજૂ કરવાની ફરજ નહોતી; એવી કોઈ સ્થિતિ જ નહોતી જેમાં એસસીબી વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન દોરી શકાય. અંતમાં, શ્રી જેઠમલાનીએ આ પાછા રજૂ કર્યું હતું કે પક્ષકારોએ શું કર્યું તેનાથી પર, વિશેષ અદાલત, જો તે એમ કરવાનું ઇચ્છતી હોય, તો ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૬૫ હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતી હતી અને પરિસ્થિતિઓમાં શંકાસ્પદ રહેલા પ્રતિકૂળ અનુમાન પર આધાર રાખવાના બદલે, તેને સંબંધિત જણાતા તમામ દસ્તાવેજો રજૂ કરવા આદેશ આપી શકતી હતી. ખાસ કરીને સીએમએફની આ દલીલના સંદર્ભમાં આ વધુ લાગુ પડે છે કે કમ્પ્યુટર સ્પ્રેડ શીટ્સ રજૂ કરવામાં આવી નહોતી, કારણ કે સીએમએફના લેખિત જવાબના પરિષેદ ૭ પરથી જણાય છે કે સીએમએફને આવી શીટ્સના અસ્તિત્વની જાણ હતી અને તેમ છતાં તે એસસીબીને તે રજૂ કરવા કહેવામાં નિષ્ફળ ગયું હતું અથવા તે બાબતે વિશેષ અદાલત પાસેથી રજૂઆતનો આદેશ મેળવવામાં નિષ્ફળ ગયું હતું.

૫૪. પડકારવામાં આવેલા ચુકાદાનો સમગ્ર ભાર એવો છે કે એસસીબી અને પ્રતિવ્યવહારકર્તા-બેંકો વચ્ચે થયેલા તે વ્યવહારો, જે ૧૫% વ્યવસ્થા હેઠળ આવરી લેવાયેલા હતા, તે ભાસમાત્ર વ્યવહારો હતા, જેના કારણે એચપીડી દાવાની બોન્ડ્સનો માલિક બને છે. જ્યાં કોઈ વ્યવહારથી અધિકારો અને બાધ્યતાઓ ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યાં તેને ક્યારેય ભાસમાત્ર વ્યવહાર ગણાવી શકાય નહીં. ૧૫% વ્યવસ્થા હેઠળના કોઈપણ વ્યવહારમાં, એસસીબી અને

એબીએફએસએલ વચ્ચે તેમાંથી ઉત્પન્ન થતા કોઈપણ અધિકારના અમલ માટે એચપીડી વિરુદ્ધ દાવો ચલાવી શકાય તેમ હતું, એવો કોઈનો પણ કેસ નહોતો. સી. પ્રતિબંધ:

૫૫. વિશેષ અદાલતે ઘડેલો મુદ્દો નં. ૫ એ હતો કે શું એસસીબી, એચપીડીને વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ અંગે વ્યવહાર કરવાની સત્તા નકારીને, તે વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ઉપર કોઈ દાવો કરી શકવાથી પ્રતિબંધિત હતી, કારણ કે એસસીબીએ વાસ્તવમાં, દેખાવરૂપે અથવા બેદરકારીપૂર્વક એચપીડીને તે વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સાથે વ્યવહાર કરવાની મંજૂરી આપી હતી. જોકે, વિશેષ અદાલતે આ મુદ્દાનો જવાબ હકારાત્મક આપ્યો હતો, અર્થાત્ સીએમએફના પક્ષમાં અને એસસીબીના વિરોધમાં, તેમ છતાં આ મુદ્દા અંગે કોઈ વિશિષ્ટ ચર્ચા કે ઉક્ત નિષ્કર્ષને આધાર આપતું કોઈ કારણ જોવા મળતું નથી. તેમ છતાં, એ સત્ય છે કે વિશેષ અદાલતે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે ૧૫%ની વ્યવસ્થાનો સીધો પરિણામ એ હતું કે એચપીડી વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બની ગયો હતો અને જેમ તેણે દલીલ કરી હતી તેમ તે વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ અંગે વ્યવહાર કરવાનો તેને અધિકાર હતો; અને કારણ કે આ બધું એસસીબીની જાણમાં તથા તેની મૌન સંમતિથી કરવામાં આવ્યું હતું, તેથી એચપીડીએ વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ અંગે એવો કોઈ અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો નહોતો અથવા તે અન્ય કોઈ વ્યક્તિને તે હસ્તાંતરિત કરી શકતો ન હતો, એવું નકારવાથી એસસીબી પ્રતિબંધિત હતી.

૫૬. વિશેષ અદાલતે એવો અભિપ્રાય સ્વીકાર્યો છે કે સિક્યોરિટી લેજર (આંક-૧૧) માં પ્રતિબિંબિત થયેલા વ્યવહારો દર્શાવે છે કે એસ.સી.બી. દ્વારા બ્રોકરને

ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવ્યું હતું અને તે એસ.સી.બી.ના હિસાબી પુસ્તકોમાં એચ.પી.ડી.ના 'ચાલુ ખાતા' જેવું કંઈક હતું, જેની શરૂઆત ૨૬.૨.૧૯૯૨ની નોંધથી થઈ હતી અને ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ તેની સમાપ્તી કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ તેણે નોંધ્યું હતું: "આંક-૧૧ હેઠળ, ૯% એન.પી.સી.એલ. બોન્ડ્સ સંબંધિત દાવાગ્રસ્ત પ્રતિભૂતિ એચ.પી.ડી.ને નાણાં મેળવવા માટે, વેચાણ, ગીરો અથવા રેડી ફોરવર્ડ દ્વારા, ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી હતી. તે એચ.પી.ડી. માટે ખરીદવામાં આવી હતી, કારણ કે તેણે એસ.સી.બી.ને નિશ્ચિત પરતફેરની ખાતરી આપી હતી. (જેમ છે તેમ) એચ.પી.ડી.ને વેપાર કરવાનો અધિકાર હતો. તેને તેના માટે ખરીદવામાં આવેલા દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ બાબતે બજારમાં સ્થિતિ લેવા અધિકાર હતો, કારણ કે તેણે નિશ્ચિત પરતફેરની જવાબદારી સ્વીકારી હતી. તેને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સમાં સ્થિતિ લેવા અધિકાર હતો. તેણે તે સ્થિતિ એસ.સી.બી. મારફતે લીધી હતી. તેથી, આંક-૧૧ હેઠળ એસ.સી.બી.એ તેની સ્થિતિ સ્વીકારી હતી. ઉપરોક્ત વ્યવસ્થા હેઠળ, આંક-૧૧ના વ્યવહારો ૧૫% વ્યવસ્થા હેઠળ આવતા હોવાથી, એસ.સી.બી. પ્રતિભૂતિની પરતફેર અથવા તેના સમકક્ષ નાણાકીય મૂલ્યની માંગ માત્ર એચ.પી.ડી. સામે જ કરી શકતું હતું. તેથી, એસ.સી.બી. સી.એમ.એફ. સામે કોઈ રાહત માંગવી શકતું નથી. તેઓ માત્ર એચ.પી.ડી. સામે જ રાહત માંગવી શકે. સી.એમ.એફ. સામે કોઈ રાહત માંગવામાંથી એસ.સી.બી. પ્રતિબંધિત છે. તેથી, એન.પી.સી.એલ. દ્વારા સી.એમ.એફ.ના હિતમાં બોન્ડ્સના હસ્તાંતરણ સામે વાંધો ઉઠાવવાનો એસ.સી.બી.ને કોઈ અધિકાર નથી."

૫૭. એસસીબી માટેના વિદ્વાન વકીલે, તેમ છતાં, વિશેષ અદાલતના પડકારાયેલ ચુકાદાની આ આધારે ટીકા કરી કે આ નિષ્કર્ષ, ભલે વિશિષ્ટ રીતે નોંધવામાં આવ્યો ન હોય, પરંતુ પડકારાયેલ ચુકાદામાં સર્વત્ર વિખરાયેલા સ્વરૂપે, પ્રતિબંધના સિદ્ધાંતની ચોક્કસ પ્રકૃતિ અંગેની ગેરસમજમાંથી ઊભો થાય છે. વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે પ્રતિબંધ લાગુ પડવા માટે એસસીબી દ્વારા એવું પ્રતિનિધિત્વ થયેલું હોવું આવશ્યક છે કે જેના આધારે કાર્ય કરીને સીએમએફે પોતાની સ્થિતિ પોતાના અહિંતમાં બદલી હોવી જોઈએ. કારણ કે આ મુદ્દો સાબિત કરવાનો ભાર સીએમએફ પર હતો, સીએમએફે બતાવવું આવશ્યક હતું કે તે પ્રતિનિધિત્વ શું હતું, તે કોને કરવામાં આવ્યું હતું, આવા પ્રતિનિધિત્વના પરિણામે સીએમએફે પોતાની સ્થિતિ કેવી રીતે બદલી અને તેને કયો અહિંત સહન કરવો પડ્યો. એવી દલીલ કરવામાં આવી કે આ પૈકીના કોઈપણ પાસા અંગે સીએમએફ દ્વારા કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો નહોતો અને, તેથી, ૧૫% વ્યવસ્થાની પોતાની સમજના આધારે કરાયેલા નિર્મળ અનુમાન અને કલ્પના સિવાય પ્રતિબંધના મુદ્દે કોઈ નિષ્કર્ષ નોંધવા માટે વિશેષ અદાલત સમક્ષ કશી પણ સામગ્રી ઉપલબ્ધ નહોતી. વધુમાં, વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે જો એચપીડી એ દાવાગત બોન્ડો ચોરીથી અથવા કોઈ અન્ય ગુનો કરીને મેળવ્યા હોય, તો પછી એચપીડીના હક્કને અથવા એચપીડી પાસેથી દાવાગત બોન્ડો પર હક્ક પ્રાપ્ત કર્યો હોવાનો દાવો કરનાર અન્ય કોઈના હક્કને નકારવામાંથી એસસીબીને પ્રતિબંધ લાગુ પડે એવો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. મર્કેન્ટાઈલ

બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ માં આ પ્રમાણે નોંધવામાં આવ્યું હતું:

...જ્યાં કે પ્રતિષેધને માત્ર પુરાવાનો એક નિયમ તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યો છે, તે છતાં તે પ્રતિષિદ્ધ થયેલ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ વાસ્તવિક અધિકારો ઊભા કરવાની અસર પેદા કરી શકે છે. પ્રતિષેધના અનેક સ્વરૂપો હોઈ શકે છે, તેમાથી અહીં માત્ર પ્રતિષેધના તે પ્રકારનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક છે, જે એક પક્ષને બીજા પક્ષ વિરુદ્ધ એવી મિલકતના અધિકારનો દાવો કરવાની સગવડ આપે છે, જે હકીકતમાં તેની પાસે અસ્તિત્વમાં નથી. આવા પ્રતિષેધને બેદરકારીથી થયેલ પ્રતિષેધ અથવા વર્તનથી થયેલ પ્રતિષેધ અથવા પ્રતિનિધિત્વથી થયેલ પ્રતિષેધ અથવા પ્રત્યક્ષ સત્તા હોવાનું દર્શાવીને થયેલ પ્રતિષેધ તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે.

...કે તે એવી કોઈ ફરજના ઉપેક્ષણનું હોવું જોઈએ, જે તે વ્યક્તિ પ્રત્યે બાકી હોય જેને તે માન્યતામાં દોરવામાં આવી હોય, અથવા, જે વાત તદ્દન એ જ સમાન થાય છે, તે સામાન્ય જનતા પ્રત્યે બાકી હોય જેમાં તે વ્યક્તિ એક સભ્ય છે, અને માત્ર પક્ષકાર પોતાને લગતા બાબતમાં સમજદારીપૂર્ણ ગણાત એવા ઉપેક્ષણનું નહીં, અથવા તો તૃતીય વ્યક્તિઓ પ્રત્યે બાકી એવી કોઈ ફરજના ઉપેક્ષણનું પણ નહીં, જેમની સાથે એસ્ટોપલ સ્થાપિત કરવા માંગતા લોકોનો કોઈ કાનૂની સંબંધ નથી.

જો એસ્ટોપલથી બંધાયેલી પક્ષકારએ જોખમ ટાળવા માટે યોગ્ય સાવચેતી રાખી ન હોય, તો ફરજનો ભંગ ગણાય છે. થયેલ હાનિ નિર્દોષ તૃતીય વ્યક્તિને દાવો

ચલાવવાનો અથવા દાવાનો પ્રતિરક્ષણ કરવાનો હક આપી શકે છે. તેની ઓળખ માત્ર ઘટનાથી જ નિર્ધારિત થઈ શકે તેવી હોઈ શકે છે, એ અર્થમાં કે તે સામાન્ય જનસમુહનો એવો સભ્ય નીકળ્યો છે, જે વર્તન, બેદરકારી, પ્રતિનિધિત્વ અથવા આભાસી સત્તાથી વાસ્તવમાં પહોંચમાં આવ્યો હતો અને અસરગ્રસ્ત થયો હતો.

૫૮. આથી એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે, જો જેને નિરોધથી બંધાયેલ ગણાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે તે વ્યક્તિ ઉપર કોઈ ફરજ બાકી ન હોય, તથા એવી વ્યક્તિ દ્વારા કોઈ રજૂઆત કરવામાં આવી ન હોય, તો નિરોધની દલીલનો આશરો લઈ શકાય નહિ. ન્યૂ મરીન કોલ કો. (બંગાલ) પ્રા. લિ. વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા કેસમાં, આ અદાલતને નિરોધના સિદ્ધાંતનું પરીક્ષણ કરવાની તક મળી હતી અને તેણે હેલ્સબરીઝ લો ઓફ ઇંગ્લેન્ડમાં કરવામાં આવેલા નીચેના અવલોકનોને મંજૂરીપૂર્વક ઉદ્ઘૃત કર્યા હતાં કે “કોઈપણ વ્યક્તિને બેદરકારીપૂર્ણ વર્તનમાંથી અનુમાનિત કરવામાં આવેલી રજૂઆતના આધારે નિરોધથી બંધાયેલ ગણાવી શકાય તે પહેલાં, ભૂલભૂલેયામાં મુકાયેલા પક્ષકાર પ્રત્યે, અથવા તે જેમાંનો એક સભ્ય હોય એવા સામાન્ય જનસમુદાય પ્રત્યે, યોગ્ય કાળજી રાખવાની ફરજ હોવી આવશ્યક છે”; તેમજ એ પણ આવશ્યક હતું કે “જે બેદરકારી તેના આધારરૂપ છે તે તેને આક્ષેપિત કરવામાં આવેલી ભ્રમિત કરવાની અસર સાથે પરોક્ષ રીતે કે દૂરથી સંકળાયેલી ન હોવી જોઈએ, પરંતુ તે પરિણામનું સમીપવર્તી અથવા વાસ્તવિક કારણ હોવું જોઈએ.” પ્રિવી કાઉન્સિલનો ચુકાદો (ઉપરોક્ત) આ અદાલતે મંજૂરીપૂર્વક ઉદ્ઘૃત કર્યો હતો, અને વધુમાં એવું પણ અવલોકન કર્યું હતું કે, “...બેદરકારીના આધારે

નિરોધની દલીલ ઉપસ્થિત કરતાં પહેલાં, પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ ફરજ અસ્તિત્વમાં છે તે દર્શાવવું આવશ્યક છે અને એવી ફરજના સંદર્ભમાં બેદરકારી સાબિત થવી જોઈએ.”

૫૯. તેથી, શ્રી જેઠમલાણી તેમની આ રજૂઆતમાં યોગ્ય ઠરે છે કે એસ.સી.બી. દ્વારા સી.એમ.એફ. પ્રત્યે આવી કોઈ ફરજ બાકી નહોતી. કોઈપણ સ્થિતિમાં, એવી ફરજ અસ્તિત્વમાં હતી એવું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. તેથી, સી.એમ.એફ. દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રતિબંધના સિદ્ધાંતની દલીલમાં કોઈ સાર નથી. ડી. બેનામી વ્યવહારો (પ્રતિબંધ) અધિનિયમ, ૧૯૮૮;

૬૦. શ્રી જેઠમલાણી દ્વારા અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલ દલીલોમાંથી એક દલીલ, બેનામી વ્યવહારો (પ્રતિબંધ) અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૪(૨) નો દાવામાં સીએમએફના બચાવ પર થતો પ્રભાવ વિષે હતો. દલીલ એ હતી કે સીએમએફએ, ભલે ચોક્કસ શબ્દોમાં નહીં, પરંતુ એવું પ્રતિપાદન કર્યું છે કે દાવામાં આવરી લેવાયેલા બોન્ડ્સ કોઈપણ સમયે એસસીબીના નહોતા, કારણ કે ૧૫% ની વ્યવસ્થા માત્ર નાણાંપૂર્તિનો વ્યવહાર હતો, જેના હેઠળ વાસ્તવિક માલિક એચપીડી હતો, જોકે દાવાના બોન્ડ્સ દેખીતી રીતે એસસીબીના કબજામાં રાખવામાં આવ્યા હતા. શ્રી જેઠમલાણીનું કહેવું છે કે સીએમએફનો આ આક્ષેપ બેનામી વ્યવહારો (પ્રતિબંધ) અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૪(૨) દ્વારા ખાસ કરીને પ્રતિબંધિત છે. જોકે, સીએમએફ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ અધિનિયમની કલમ ૩(૩) પર આધાર રાખે છે, જે આ મુજબ છે:

સંહિતામાં તેમજ હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, ઉપકલમ (૨) હેઠળની સૂચનાની તે તારીખથી અને તે તારીખથી, તે ઉપકલમ હેઠળ સૂચિત કોઈપણ વ્યક્તિની માલિકીની કોઈપણ મિલકત, જંગમ કે અચળ, અથવા બંને, સૂચના જારી થતાં જ સમકાલીન રીતે જમ થયેલી ગણાશે.

૬૧. અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૩) માં વપરાયેલા "અધિસૂચિત કોઈપણ વ્યક્તિની માલિકીની" શબ્દોની વ્યાપકતા એટલી છે કે જે સંપત્તિ અધિસૂચિત વ્યક્તિની માલિકીની હોય, તે સંપત્તિ કયા નામે નોંધાયેલ છે તેની પરવા કર્યા વિના, તેની જમી થઈ શકે. અધિનિયમની કલમ ૧૩ ની જોગવાઈઓ હાલ અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં તેની સાથે અસંગત કંઈપણ સમાવાયેલ હોવા છતાં, અધિનિયમને અગ્રતા આપતો પ્રભાવ આપે છે. ભલે એવું માનવામાં આવે કે શ્રી જેતમલાણીનો દલીલ, જે બેનામી વ્યવહારો (પ્રતિબંધ) અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૪(૨) પર આધારિત છે, સંભવિત રીતે સ્વીકાર્ય હોય, તેમ છતાં અમારું મત છે કે અધિનિયમની કલમો ૩(૩) અને ૧૩ નો સંયુક્ત પ્રભાવ અધિનિયમની જોગવાઈઓને પ્રભુત્વસભર અસર આપે છે. સીએમએફ તરફથી રજૂ થયેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી કાપડિયાએ યોગ્ય રીતે દલીલ કરી છે કે જો એવું ન હોય, તો અધિનિયમનો સમગ્ર હેતુ નિષ્ફળ જશે, કારણ કે અધિનિયમનો ઉદ્દેશ એ હતો કે સંપત્તિ જે કોઈના કબજામાં હોય અને કયા નામે હોય તેની પરવા કર્યા વિના, જો તે અધિસૂચિત વ્યક્તિની માલિકીની સંપત્તિ હોય તો તેને શોધી કાઢી જમ કરવી. આમ, બેનામી વ્યવહારો (પ્રતિબંધ)

અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૪(૨) પર આધારિત આ દલીલને વિશેષ અદાલતે યોગ્ય રીતે નામંજૂર કરી છે.

૬૨. સી.એમ.એફ. તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલશ્રીએ એસ.સી.બી.એ તેના જવાબોમાં જે રીતે ગોળમટોળ વલણ અપનાવ્યું છે તે અંગે ઘણું કહ્યું હતું. વિદ્વાન વકીલશ્રીએ એસ.સી.બી. દ્વારા સાચી હકીકતો છુપાવવાના પ્રયાસની ટીકા કરી અને દલીલ કરી કે એસ.સી.બી. સમયાંતરે પોતાનું વલણ બદલતું રહ્યું હતું. તેમણે ઉજાગર કર્યું કે દાવામાં એસ.સી.બી.એ લીધેલું વલણ, અરજીના જવાબમાં લીધેલું વલણ અને આ અદાલત સમક્ષ લીધેલું વલણ સંપૂર્ણપણે પરસ્પર અસંગત હતું અને તેથી એસ.સી.બી.ના દાવાઓ નિષ્ફળ જવા જોઈએ એવી વિનંતી કરી. અમને લાગે છે કે આ તો એકદમ એવો પ્રાચીન પ્રકારનો કિસ્સો છે કે જેમાં પોતે જેવું હોય તેવું બીજાને કહેવામાં આવે. જ્યારે અમે સી.એમ.એફ. દ્વારા લેવાયેલ બચાવ તરફ નજર કરીએ છીએ ત્યારે એ જ ટીકા તેની સામે પણ યોગ્ય રીતે કરી શકાય તેવી છે. સી.એમ.એફ.એ શરૂઆતમાં એવું કહ્યું હતું કે તેણે વાદગ્રસ્ત બોન્ડો એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી ખરીદ્યા હતા. જ્યારે તેને સમજાયું કે પુરાવો તેની વિરુદ્ધ હતો, ત્યારે તેણે પોતાનું વલણ બદલીને એવું કહ્યું કે તેણે તે એચ.પી.ડી. પાસેથી ખરીદ્યા હતા અને તેમાં એચ.પી.ડી. એ.બી.એફ.એસ.એલ. અથવા એસ.સી.બી. તરફથી દલાલ તરીકે, અથવા પોતાના તરફથી કાર્યરત હતો. સદ્ભાવના અને સુસંગતતાના પ્રશ્ને, એસ.સી.બી. અને સી.એમ.એફ. વચ્ચે પસંદગી કરવા જેવી કોઈ બાબત છે એવું અમે માનતા નથી. બંને પક્ષો એક જ પ્રકારની ખામીઓથી દોષિત હોવાથી, આ

મુદ્દાનો નિરાકરણ સંપૂર્ણપણે કાનૂની પુરાવા શું દર્શાવે છે તેના આધારે જ કરવું પડશે. ૩. શું એસ.સી.બી.ને વાદગ્રસ્ત બોન્ડોમાં કોઈ હક પ્રાપ્ત થયો હતો:

૬૩. એસ.સી.બી.નો એવો કેસ છે કે તેને વિવાદિત બોન્ડ્સ અંગે હકમાલિકી પ્રાપ્ત હતી, કારણ કે તેણે વિવાદિત બોન્ડ્સ કરારાત્મક સમજૂતી હેઠળ અને તેના બદલામાં મૂલ્ય ચૂકવી મેળવી લીધા હતા. આ વ્યવહાર રેકૉર્ડ પર રહેલા દસ્તાવેજી પુરાવા પર આધારિત છે. એ.બી.એફ.એસ.એલ. દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૨૬.૨.૧૯૯૨નું કોસ્ટ મેમો (આંક-બી) એ સાબિત કરે છે કે દસ્તાવેજમાં દર્શાવેલ મૂલ્યના બદલે વિવાદિત બોન્ડ્સ એસ.સી.બી.ને ઓફર કરવામાં આવ્યા હતા. કોસ્ટ મેમોમાં વ્યવહારની વિગતો દર્શાવવામાં આવી છે, જેમ કે બોન્ડ્સનું વર્ણન, વેચાયેલા બોન્ડ્સની સંખ્યા, જે દરે તે વેચાયા હતા અને ચુકવાપાત્ર કુલ મૂલ્ય. તેની સાથે બી.આર. પણ જોડાયેલું છે. તેના સામે, તા. ૨૬.૨.૧૯૯૨નું એસ.સી.બી. દ્વારા એ.બી.એફ.એસ.એલ.ના હિતમાં રૂપિયા ૪૨,૫૨,૫૦,૦૦૦.૦૦ની રકમ માટે જારી કરાયેલ પે ઓર્ડર છે, જે દર્શાવે છે કે આવું મૂલ્ય ચૂકવવામાં આવ્યું હતું. તા. ૨૬.૨.૧૯૯૨નું બી.આર. નં. ૨૩૭૨૮ એ સાબિત કરે છે કે એસ.સી.બી.ને વેચાયેલા વિવાદિત બોન્ડ્સની કિંમતરૂપ સહમત મૂલ્ય પ્રાપ્ત થતા, બી.આર. એ હામભરવા માટે જારી કરવામાં આવ્યું હતું કે રૂપિયા ૫૦ કરોડના મૂલ્યમુખ ધરાવતા બોન્ડ્સ તૈયાર થતાં જ, યોગ્ય રીતે મુક્ત કરાયેલ બી.આર.ના બદલામાં આપવામાં આવશે અને તે દરમિયાન વિવાદિત બોન્ડ્સ એસ.સી.બી.ના હિસાબે રાખવામાં આવશે. એ.બી.એફ.એસ.એલ. તરફથી એસ.સી.બી.ને લખાયેલ તા. ૨૬.૨.૧૯૯૨ના

પત્ર પરથી જણાય છે કે વિવાદિત બોન્ડ્સનું એલ.ઓ.એ. એસ.સી.બી.ને મોકલવામાં આવ્યું હતું અને સાથે સાથે એલ.ઓ.એ. મળતાં અનુરૂપ બી.આર. નં. ૨૩૭૨૮ને મુક્ત કરવાની વિનંતિ પણ કરવામાં આવી હતી. એસ.સી.બી.નું રજીસ્ટર દર્શાવે છે કે બી.આર. નં. ૨૩૭૨૮ના સંદર્ભમાં બોન્ડ્સ પ્રાપ્ત થયા હતા, જોકે તેમાં ‘ફોટોકોપીઓ’ શબ્દ દાખલ કરવામાં આવ્યો હોય તેમ જણાય છે. એસ.સી.બી.નો એવો કેસ છે કે તેના એક કર્મચારી મુલગાંવકરે આ શબ્દ દાખલ કરીને અને વિવાદિત બોન્ડ્સનું ગેરવહીવટ કરાવીને કપટપૂર્ણ વર્તન કર્યું હતું. અમને જાણવા મળે છે કે કેસનો આ ભાગ એસ.સી.બી.ની દાવાપત્રમાં કે સી.એમ.એફ.ની અરજીના જવાબમાં દાખલ કરાયેલા તેના લેખિત જવાબમાં ક્યાંય પણ રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો. પક્ષકારોએ પુરાવા રજૂ કર્યા તે સમય દરમિયાન પણ કોઈ પણ સમયે તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હતો. કેસનો આ ભાગ પ્રથમવાર ત્યારે જોવા મળે છે જ્યારે સી.બી.આઈ.એ એસ.સી.બી. અને એચ.પી.ડી.ના કેટલાક કર્મચારીઓ વિરુદ્ધ અનેક ફોજદારી ગુનાઓ બાબતે દાખલ કરેલ આરોપપત્રની નકલ રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવી હતી. શ્રી જેઠમલાનીએ દલીલ કરી કે કારણ કે આ આરોપપત્ર સી.એમ.એફ.ની વિનંતિએ રેકૉર્ડ પર રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું, તેથી આરોપપત્રમાં કરાયેલા આક્ષેપો અદાલત સમક્ષ સાબિત થયેલા ગણવા જોઈએ. શ્રી જેઠમલાની ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૩૫ના અર્થમાં આરોપપત્રને જાહેર દસ્તાવેજ તરીકે વર્ણવવામાં સાચા છે એમ માની લઈએ તો પણ, આરોપપત્રમાં જે કંઈ કહેવામાં આવ્યું છે તે બધું જ સાબિત થયું છે એવું અમે સ્વીકારી શકતા નથી. અમે વધુમાં

વધુ એટલું જ કહી શકીએ કે પોલીસ દ્વારા એવું આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું જેમાં આરોપીઓ વિરુદ્ધ આવા આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા હતા, તે બાબત સાબિત થાય છે. એ મુદ્દામાં વધુ ઊંડાણમાં જવાની અમારી જરૂર નથી, કારણ કે એચ.પી.ડી. અને અન્ય વિરુદ્ધની ફોજદારી કાર્યવાહી હજી બાકી છે અને આરોપપત્રમાં રહેલા આરોપોની સચોટતા કે અસચોટતા નક્કી કરવું યોગ્ય અદાલત પર નિર્ભર રહેશે. આ તબક્કે વધુમાં વધુ એટલું જ કહી શકાય કે મૂળ એલ.ઓ.એ. કોઈ દુર્ભાવનાપૂર્ણ ઉપાયથી એસ.સી.બી.ના કબજામાંથી બહાર ગયું હતું એવા ગંભીર આક્ષેપો હતા.

૬૪. સીએમએફ તરફથી વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે ૨૬.૨.૧૯૯૨ના દિવસે પણ એસસીબીને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પર કોઈ હકશીર્ષક ન હતું, કારણ કે તે બોન્ડ્સ ૧૫% વ્યવસ્થાની હેઠળ હતાં અને ૧૫% વ્યવસ્થા હેઠળનો વ્યવહાર માત્ર નાણાંકીય પુરવઠાનો જ હતો; અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, તેમાં કોઈ વાસ્તવિક ખરીદદાર કે વેચનાર ન હતો અને તે માત્ર એચપીડીને ધિરાણ આપવા માટેનો આવરણરૂપ કાગદી વ્યવહાર હતો. અમે આ દલીલ એકથી વધુ કારણોસર સ્વીકારી શકતા નથી. ઉપર અમે જે દસ્તાવેજોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, તે સ્પષ્ટ રીતે એ દર્શાવે છે કે એસસીબીએ પ્રતિફળની ચુકવણી કરીને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સના વેચાણ અને ખરીદીનો વ્યવહાર કર્યો હતો. બીજું, વ્યવહારની બીજી પક્ષકાર એબીએફએસએલ નિઃસંકોચ આગળ આવી છે અને તેણે આ વ્યવહાર સ્વીકાર્યો છે. ૧૫% વ્યવસ્થાના સિદ્ધાંતરૂપ મૃગજળને પસંદ કરીને આ બધી સાબિતીને નકારવાનો કોઈ કારણ નથી. તેથી, અમે ઠરાવીએ છીએ કે ૨૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ

એસસીબી અને એબીએફએસએલ વચ્ચે થયેલા વ્યવહારના પરિણામે એસસીબીએ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પર માન્ય હકશીર્ષક પ્રાપ્ત કર્યો હતો. અને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ હકીકતમાં એસસીબીને સોંપવામાં આવ્યા હતા, જોકે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસસીબીના કબજામાંથી કેવી રીતે બહાર ગયા તે સ્પષ્ટ થતું નથી. તેથી, સીએમએફની આ દલીલ કે એસસીબીએ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પર ક્યારેય હકશીર્ષક પ્રાપ્ત કર્યો નહોતો, સ્વીકારી શકાય તેમ નથી. વિશેષ અદાલત પણ એવો નિષ્કર્ષ આપે છે કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સંબંધિત રૂ.૨.૧૯૯૨નો કરાર નોંધપર રહેલા પુરાવાથી સાબિત થયો હતો. તેમ છતાં, વિશેષ અદાલત આગળ કહે છે કે માત્ર દાવાનો કરાર સાબિત કરવો પૂરતું ન હતું, કારણ કે વધુમાં એ પણ સાબિત કરવું આવશ્યક હતું કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસસીબીએ પ્રાપ્ત કર્યા હતા, કારણ કે તેના મતે ૧૫% વ્યવસ્થાની ગૂઢતાએ એચપીડીને બોન્ડ્સનો વાસ્તવિક માલિક બનાવ્યો હતો.

૬૫. શ્રી જેઠમલાનીએ યોગ્ય રીતે રજૂ કર્યું કે કોઈપણ વ્યક્તિએ સંપત્તિ હસ્તગત કરતાં તેના હક્કનો આધાર તે વ્યક્તિના પૂર્વવર્તી હક્ક પર નિર્ભર રહે છે, જેણે પાસેથી તે સંપત્તિ હસ્તગત કરવામાં આવી હોય. વર્તમાન કેસમાં, વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ મૂળ જારીકર્તા, એટલે કે, એનપીસીએલ પાસેથી એબીએફએસએલ દ્વારા કાયદેસર રીતે હસ્તગત કરવામાં આવ્યા હતા અને તા. ૨૬.૨.૧૯૯૨ના વ્યવહારના પરિણામે, એસસીબીએ ત્યારબાદ એબીએફએસએલ પાસેથી પ્રતિજ્ઞની ચૂકવણી કરીને તે હસ્તગત કર્યા હતા. તેમણે આ સિદ્ધાંતના સમર્થનમાં વસુદેવ રામચંદ્ર શેલત વિરુદ્ધ પ્રાણલાલ જયાનંદ ઠાકેર અને અન્ય

તથા એલ.આઈ.સી. ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ એસ્કોર્ટ્સ લિ. અને અન્યના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો હતો. એસસિબીનો હક્ક એબીએફએસએલની પૂર્વવર્તી માલિકીમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, અને તે સાબિત થયું છે કે વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો વ્યવહાર કાનૂન અનુસાર હતો.

૬૬. શ્રી કાપડિયા, સીએમએફ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે નોંધપર રહેલા પુરાવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે એસસિબીએ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પર વ્યવહારની પ્રારંભિક તારીખ એટલે કે ૨૬/૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ પણ કોઈ હકદરૂક જ હાંસલ કરી નહોતી. તેમણે દલીલ કરી કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સમાં માલિકીનો હક એસસિબીને ક્યારેય હસ્તાંતરિત થયો નહોતો, કારણ કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સના એન્ડોર્સમેન્ટ અથવા સોંપણીનો કોઈ પુરાવો નહોતો. તેમણે સુટ નં. ૧૧/૯૬ની અરજીપત્રિકામાં કરાયેલા દાવાઓનો વિસ્તૃત ઉલ્લેખ કર્યો અને આ બાબત પર ભાર મૂક્યો કે અરજીપત્રિકામાં જે મુદ્દો રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો તે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સની અપ્રાપ્તિનો હતો. કરવામાં આવેલી એકમાત્ર પ્રાર્થના એનપીસીએલ વિરુદ્ધ હુકમનામા માટે હતી, કારણ કે સીએમએફે મૂળ એલઓએ એનપીસીએલને મોકલ્યો હતો અને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સના ધારક તરીકે પોતાના નામની નોંધણી માંગેલી હોવાથી એનપીસીએલ સીએમએફ માટે બેઈલી તરીકે બોન્ડ્સ ધારણ કરીને બેઠું હતું. તેમણે આગળ આ બાબત પણ ઉજાગર કરી કે હુકમનામું માત્ર એનપીસીએલ વિરુદ્ધ, બેઈલી તરીકે, માંગવામાં આવ્યું હતું, યદ્યપિ એનપીસીએલ પાસે જમા કરાવ્યાની રસીદનો ધારક હોવાને કારણે સીએમએફ રચનાત્મક કબજામાં હતું. તેમણે આ બાબત પણ દર્શાવી કે

અરજીપત્રિકામાં વૈકલ્પિક રાહત તરીકે એબીએફએસએલ પાસેથી રકમ પરત મેળવવાની રાહત પણ માંગવામાં આવી હતી. તેમનો એવો મત છે કે વધુમાં વધુ આ દાવો વિશિષ્ટ પાલન માટેનો દાવો તરીકે રચાઈ શક્યો હોત, પરંતુ કારણ કે તે માલિકીના હક આધારિત દાવો તરીકે રચાયો હતો, તેથી તે નામંજૂર થવો જ જોઈએ. વધુમાં, તેમણે રજૂઆત કરી કે એબીએફએસએલ વિરુદ્ધ રકમ માટે કરાયેલી વૈકલ્પિક પ્રાર્થના પણ વિચારણા દરમિયાન છોડી દેવામાં આવી હતી અને તેથી આ દાવો અનિવાર્ય રીતે સમગ્રતયા નિષ્ફળ જવો જોઈએ.

૬૭. તેમણે વધુમાં નિર્દેશ કર્યો કે ૧૭% એનપીસીએલ બોન્ડ્સ અને ૯% એનપીસીએલ બોન્ડ્સ (દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સ) બંને એક જ રીતે, એ જ દિવસે, એ જ વ્યવહારના ભાગરૂપે ખરીદવામાં આવ્યા હતા, અને ૧૭% એનપીસીએલ બોન્ડ્સ બાબતે પણ માત્ર એબીએફએસએલ વિરુદ્ધ અને માત્ર રકમની ડિક્કી માટે જ દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો છે, જે દાવો નં. ૩૮૦૯/૯૨ છે. તેમના પ્રતિપાદન અનુસાર, ૯% એનપીસીએલ બોન્ડ્સ અને ૧૭% એનપીસીએલ બોન્ડ્સ સંબંધિત આ બે દાવાઓ અંગે — જે એક જ તારીખે, સમાન પરિસ્થિતિઓમાં કરવામાં આવ્યા હતા — એ કંઈક આશ્ચર્યજનક છે કે જ્યાં દાવા સંબંધિત બોન્ડ્સને લગતો સ્પેશિયલ કોર્ટ દાવો નં. ૧૧/૯૬ હકની ઘોષણા માંગે છે, ત્યાં ૧૭% એનપીસીએલ બોન્ડ્સ સંબંધિત દાવો, જે સ્પેશિયલ કોર્ટ દાવો નં. ૩૮૦૯/૯૨ છે, તે ચૂકવેલ પ્રતિફળની પરત માટેનો રકમી દાવો છે. તેમણે પુરાવાની વિગતનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો અને નિર્દેશ કર્યો કે જ્યારે એસસીબી અદાલતમાં આ આક્ષેપ સાથે આવી હતી કે તેને મૂળ એલઓએ

કચારેય મળ્યું જ નહોતું, અને દાવામાં કરાયેલ તેના લેખિત નિવેદનોમાં તેમજ અરજીમાં પણ આ તેનો સતત અભિગમ હતો, ત્યારે સીબીઆઈ દ્વારા આરોપપત્ર રજૂ થયા પછી એસસીબીએ એચપીડી સાથે મુળગાંવકરની સાઠગાંઠની કથા રજૂ કરી. આ દલીલ પણ નીચલી અદાલતમાં કચારેય રજૂ કરવામાં આવી નહોતી, તેમજ એસસીબીએ મૂળ એલઓએ એચપીડીના હાથમાં કેવી રીતે ગયું તે જાણવા માટે કોઈ વાજબી તપાસ કરી હતી તેવો કોઈ પુરાવો પણ રજૂ કરવામાં આવ્યો નહોતો. સંબંધિત બોન્ડ્સના એન્ડોર્સમેન્ટ અને હસ્તાંતરણ દર્શાવે તેવી કોઈ અપીલપત્રમાં કરાયેલ દલીલ કે પુરાવો પણ ઉપલબ્ધ નથી. આ અદાલતના નર્ગીદાસ રામદાસ વિરુદ્ધ દલપતરામ ઈચ્છારામ ઉર્ફે બ્રિજરામ અને અન્ય, થિરુ જોન વિરુદ્ધ સુબ્રહ્મણ્યમ વિરુદ્ધ ધ રિટર્નિંગ ઓફિસર અને અન્ય, તથા ભરત સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ મસ્ટ. ભગીરથી નામના નિર્ણયો પર આધાર રાખીને, શ્રી કપાડિયાએ દલીલ કરી કે એસસીબી દ્વારા અપીલપત્રમાં કરાયેલ દલીલો અને ત્યારબાદના પુરાવામાં પણ ભરપૂર સ્વીકારો કરવામાં આવ્યા હતા, અને તેથી તેને પોતાનો અભિગમ બદલવાની પરવાનગી આપી શકાય નહીં. તેમણે નિર્દેશ કર્યો કે ૨.૭.૧૯૯૭ના રોજ એબીએફએસએલ વિરુદ્ધ રકમની ડિકીનો દાવો વિશેષરૂપે છોડી દેવાયો હતો અને બીજા જ દિવસે એબીએફએસએલના અધિકારી કલ્યાણા રમણ (પીડબ્લ્યુ-૧) એ મૂળવાદી-એસસીબી તરફથી પુરાવો આપ્યો હતો અને એસસીબીને મૂળ એલઓએ મળ્યું નહોતું એવો અભિગમ એસસીબીએ અનુકૂળ રીતે ત્યજી દીધો હતો.

૬૮. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી કે જે દસ્તાવેજો પર એસસીબી દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે સાબિત કરવામાં આવ્યા નહોતા. અરજદાર પક્ષના સાક્ષી, એબીએફએસએલના કર્મચારી કલ્યાણા રમણની સાક્ષીમાંથી જણાય છે કે માત્ર બે વ્યક્તિઓ, એટલે કે પોતે અને એબીએફએસએલના બીજા એક અધિકારી આર.વિરુદ્ધ શેનોય, આવા વ્યવહારો સાથે સંબંધિત હતા. પરંતુ બંને અધિકારીઓએ દાવાનાં બોન્ડ્સના વ્યવહાર વિશે કોઈ વ્યક્તિગત જાણકારી હોવાનો દાવો કર્યો નહોતો. વધુમાં, કલ્યાણા રમણે સાક્ષીમાં જણાવ્યું હતું કે ડીલરો મુખ્યત્વે એસસીબીના બીજા એક અધિકારી શિવ કુમાર સાથે વ્યવહાર કરતા હતા, જેમને દાવાનાં બોન્ડ્સના વ્યવહાર વિશે જાણ હોય તેવી શક્યતા હતી. જો કે, સંબંધિત સમયે શિવ કુમાર સિંગાપુર ખાતે નિયુક્ત હોવાથી, તેમની પૂછપરછ માટે એસસીબીએ ચેમ્બર સમન્સ કાઢ્યું હતું, પરંતુ તે ચેમ્બર સમન્સ આગળ ધપાવવામાં આવ્યું નહોતું અને શિવ કુમારની પૂછપરછ કરવામાં આવી નહોતી. તેથી, શ્રી કપાડિયાના કહેવા મુજબ, સોદો કેવી રીતે નક્કી થયો અને બોન્ડ્સની ખરીદીનો કરાર કેવી રીતે થયો તે દર્શાવવા માટે વિશ્વાસપાત્ર એવી કોઈ સાબિતી અભિલેખ પર મૂકવામાં આવી નથી, કારણ કે અભિલેખ પર મૂકાયેલા દસ્તાવેજો વિશ્વસનીય ગણવા યોગ્ય નહોતા. કલ્યાણા રમણની જિરહ દરમિયાન, વ્યવહારમાં એચપીડીની સંડોવણી દર્શાવતો દસ્તાવેજ અભિલેખ પર રજૂ કરવા માટે એસસીબીને ખાસ કહેવામાં આવ્યું હતું અને એસસીબીના વિદ્વાન વકીલે જણાવ્યું હતું કે આવા કોઈ દસ્તાવેજો અસ્તિત્વમાં જ નહોતા. તેથી, શ્રી કપાડિયાએ રજૂઆત કરી કે એસસીબીના પ્લીડિંગ્સના વિરુદ્ધ કોઈપણ સાબિતી

વિચારણા હેઠળ લઈ શકાય નહીં, અને તે માટે તેમણે સિદ્ધિક મોહમદ શાહ વિરુદ્ધ મટ. સરણ અને અન્ય, ભાઓતસિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ જસવંત સિંહ અને શ્રી વેંકટરમણા દેવર અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મૈસૂર ઉપર દબ આધાર રાખ્યો. આ તમામ કારણોસર, શ્રી કપાડિયાએ રજૂઆત કરી કે એસસીબી ૨૬/૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ પણ દાવાનાં બોન્ડ્સ પર પોતાનું શીર્ષક પ્રાપ્ત કર્યું હતું તે સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હતું.

૬૯. તેમ છતાં, એસ.સી.બી. તરફથી વિદ્વાન વકીલે એ સિદ્ધાંત પર ભાર મૂક્યો કે એસ.સી.બી.નું હકદફૂક તેના હસ્તાંતરકર્તા, અર્થે એ.બી.એફ.એસ.એલ., ના પૂર્વવર્તી માલિકીના હકમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, જેના હકદફૂક અંગે કોઈ જ વિવાદ નથી. વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ, કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૨(૧૨) ના અર્થમાં, ડિબેન્ચર સિવાય બીજું કશું જ નથી. ડિબેન્ચર દાવાપાત્ર હક છે. તેમ છતાં, મિલકત હસ્તાંતરણ અધિનિયમની કલમ ૧૩૭, અન્ય બાબતો સાથે, ડિબેન્ચરને ટી.પી. અધિનિયમની કલમો ૧૩૦ થી ૧૩૬ ની જોગવાઈઓમાંથી મુક્તિ આપે છે. તેથી, ડિબેન્ચર અંગે, ટી.પી. અધિનિયમ હેઠળ મિલકતના હસ્તાંતરણ માટે કોઈ નિર્ધારિત પદ્ધતિ નથી. શ્રી જેઠમલાણીના મતે, હસ્તાંતરકર્તા અને હસ્તાંતરગ્રાહી વચ્ચેનો કૃત્ય માલિકીના તમામ હકો હસ્તાંતરિત કરવા માટે પૂરતું છે, સિવાય કે બોન્ડ્સનું નોંધણીકરણ કરાવવાનો હક, જેના માટે કંપનીઓ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની આવશ્યકતાઓનું પાલન કરવું પડે. તેમના નિવેદન મુજબ, આ દાવો અને વિવિધ અરજી, એન.પી.સી.એલ. ના રજિસ્ટરમાં નામ દાખલ કરાવવા માટે કરાયેલા પરસ્પર પ્રતિસ્પર્ધી દાવાઓ

સિવાય બીજું કશું જ નહોતાં, અને જે પક્ષે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સના પૂર્વવર્તી માલિક પાસેથી હસ્તાંતરણના કારણે કાયદેસર રીતે માલિકીના હકો પ્રાપ્ત કર્યા હોય, તે પક્ષ એન.પી.સી.એલ. ના રજિસ્ટરમાં બોન્ડ્સના નોંધાયેલ ધારક તરીકે દાખલ થવા હકદાર ગણાય. આ પ્રતિપાદનના સમર્થનમાં કન્ટ્રોલર ઓફ એસ્ટેટ ડ્યુટી વિરુદ્ધ ગોદાવરી બાઈના ચુકાદા પર તેમનો આધાર ચુકિતસંગત છે. ટી.પી. અધિનિયમની કલમ ૯ એવા દરેક પ્રસંગે, જ્યાં કાયદા દ્વારા લેખિત દસ્તાવેજ સ્પષ્ટપણે આવશ્યક કરવામાં આવ્યો ન હોય, ત્યાં મૌખિક હસ્તાંતરણને પણ માન્ય ગણે છે. શ્રી જેઠમલાણીએ રજૂ કર્યું કે હાલના કેસમાં હસ્તાંતરણ કોઈપણ પ્રકારના લેખિત દસ્તાવેજના નિષ્પાદન વિના અને વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સની વાસ્તવિક સુપરતગી વિના પણ માન્ય ગણાશે. તેઓ ખર્ચ મેમો પર આધાર રાખવામાં યોગ્ય છે, જે પુરાવાનો એક ભાગ છે, અને જે બોન્ડ્સના હસ્તાંતરણના કરારને સાબિત કરવા પૂરતું છે, કારણ કે તે હસ્તાંતરકર્તા દ્વારા હસ્તાક્ષરિત છે, હસ્તાંતરગ્રાહીને દર્શાવે છે, વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સની વિગતો, પ્રતિફળની રકમ, તેની ચુકવણીની રીત અને એસ.સી.બી. તરફથી એ.બી.એફ.એસ.એલ. દ્વારા બોન્ડ્સ ધારિત હોવાનો પુરાવો તરીકે બી.આર. ની સુપરતગી દર્શાવે છે. શ્રી જેઠમલાણી તેમની આ રજૂઆતમાં પણ યોગ્ય છે કે આ હસ્તાંતરણ વિશેષ અદાલતે પણ સ્વીકાર્યું છે. શ્રી જેઠમલાણી અહીં સુધી દલીલ કરવા ગયા કે મૂળ એલ.ઓ.એ. ની ઔપચારિક સુપરતગી પણ વ્યવહાર પૂર્ણ કરવા માટે, જેથી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સની મિલકતનું હસ્તાંતરણ એસ.સી.બી. ને કાર્યાન્વિત થાય, આવશ્યક શરત નહોતી, અને બી.આર. યોગ્ય રીતે મુક્ત કરાવું હતું કે નહીં તે ભાગ્યે જ કોઈ

મહત્વની હકીકત ગણાય, કારણ કે બી.આર. સ્પષ્ટપણે એસ.સી.બી.ના હકને સ્વીકાર કરે છે અને જાહેર કરે છે કે બોન્ડ્સ એસ.સી.બી. તરફથી ધારિત હતા. તેથી, અમે સંતોષ પામ્યા છીએ કે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સની મિલકતનું હસ્તાંતરણ એસ.સી.બી. ને થયું હતું અને નોંધ પરનો પુરાવો એવો નિષ્કર્ષ કાઢવા માટે પૂરતો છે. એસ.સી.બી. માટે એથી આગળ જઈને બી.આર. કેવી રીતે મુક્ત કરાયું અને એલ.ઓ.એ. તેની કબજામાંથી કેવી રીતે બહાર ગયું, તે બાબતો સાબિત કરવી સર્વથા અનાવશ્યક હતી; આ જ હકીકતો પર સી.એમ.એફ. તરફથી ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેમજ, એચ.પી.ડી. એ મૂળ એલ.ઓ.એ. ને કેવી રીતે અટકાવ્યું, ક્યારે અને કઈ રીતથી, તે અંગે એસ.સી.બી. એ પુરાવો આપવાની પણ જરૂર નહોતી.

૭૦. નોંધમાં રહેલી રજૂઆતો સાથે અસંગત દલીલ એસ.સી.બી.ને કરવાની પરવાનગી આપી શકાય નહીં એવી દલીલ તરફ વળીએ ત્યારે, વિશેષ અદાલતે તા. ૨.૭.૧૯૯૭ના રોજ કરેલો એક આદેશ જોવો જરૂરી છે. તે દિવસે એસ.સી.બી. તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે એવો નિવેદન કર્યો હતો કે તે તેની દાવાપત્રમાં પ્રાર્થના (બી) મુજબની નાણાકીય દાવાની રાહત માટે દબાણ કરતો નથી. એસ.સી.બી. અને સી.એમ.એફ. વચ્ચે તથા એસ.સી.બી. અને એન.પી.સી.એલ. વચ્ચેના મુદ્દાઓ નક્કી કરતી વખતે, એસ.સી.બી. તરફથી વિદ્વાન વકીલે એવો નિવેદન કર્યો હતો કે મૂળ એલ.ઓ.એ. એસ.સી.બી.ને મળ્યો નહોતો એવી દલીલ માટે તે દબાણ કરશે નહીં. તેના પરિણામે, ઉક્ત મુદ્દા અંગે સી.એમ.એફ. દ્વારા ઉઠાવવામાં આવનાર પ્રસ્તાવિત મુદ્દાને વિશેષ અદાલતે

પરવાનગી આપી નહોતી. સી.એમ.એફ.એ બીજો એક મુદ્દો એવો પ્રસ્તાવિત કર્યો હતો કે મૂળ એલ.ઓ.એ. તેની પાસેથી કઈ પરિસ્થિતિઓમાં લઈ જવામાં આવ્યો હતો તેની એસ.સી.બી.ને જાણ નહોતી કે કેમ. આ મુદ્દો, કારણ કે વાદી એ દલીલ માટે દબાણ કરતો નહોતો કે તેને મૂળ એલ.ઓ.એ. મળ્યો નહોતો, તેથી તે આવશ્યક નહોતો, એવા આધાર પર, વાદના હેતુઓ માટે અસંગત હોવાનું વિશેષ અદાલતે ઠરાવ્યું.

૭૧. શ્રી જેતમલાણીએ યોગ્ય રીતે દલીલ કરી કે જ્યારે આ સ્વીકારોક્તિઓને વિધિવત રીતે નોંધમાં લેવામાં આવી, ત્યારે આ સ્વીકારોક્તિઓને નોંધમાં લેવામાં આવે તે અંગે સીએમએફ તરફથી કોઈ વાંધો લેવામાં આવ્યો નહોતો, અને ઉપરોક્ત બે મુદ્દાઓની રચનાને નામંજૂર કરતાં વિશેષ અદાલતે આપેલ નિર્ધારણને સીએમએફ દ્વારા કોઈ પડકાર પણ કરવામાં આવ્યો નહોતો. પરિસ્થિતિઓમાં, તેઓ રજૂ કરે છે કે આ તબક્કે સીએમએફને વાંધો ઉઠાવવો ખુલ્લો નથી. તે સિવાય, શ્રી જેતમલાણીએ દિવાણી પ્રક્રિયા સંહિતાના આદેશ ૧૨ નિયમ ૧ પર પણ આધાર રાખીને દલીલ કરી કે કોઈપણ પક્ષકારને કોઈપણ સમયે, પોતાના અભિવચન દ્વારા અથવા અન્યથા લેખિત રૂપે, એવી નોટિસ આપવાની છૂટ છે કે તે અન્ય કોઈ પક્ષકારના કેસના સમગ્ર ભાગની અથવા તેના કોઈ ભાગની સત્યતા સ્વીકારે છે. ૨.૭.૧૯૯૭ના રોજ નીચલી અદાલતમાં કાર્યવાહી દરમિયાન ચોક્કસપણે એવું જ બન્યું હતું. માત્ર એવી પરિસ્થિતિ ઊભી થાય તેથી બાકીના કેસ પર કોઈ અસર પડતી નથી અને તેની કાયદા અનુસાર સુનાવણી થવી જ રહી. ભગવતી પ્રસાદ વિરુદ્ધ ચંદ્રમૌલ કેસમાં, કોઈ પક્ષકારને

સંપૂર્ણપણે નવા અથવા અભિવચનમાં દર્શાવેલા ન હોય એવા આધારે દાવાને ટકાવી રાખવાની છૂટ ન હોવી જોઈએ એવી દલીલની ચર્ચા કરતાં, આ અદાલતે તે દલીલ નામંજૂર કરી હતી અને ઠરાવ્યું હતું કે તે એક સામાન્ય સિદ્ધાંત હતો, જેને હાથે આવેલા કેસની હકીકતોની પરવા કર્યા વિના લાગુ કરી શકાય નહીં, અને આ પ્રમાણે અવલોકન કર્યું હતું:

પરંતુ વર્તમાન કેસના તથ્યો પર આ સિદ્ધાંતના લાગુ પડવાનો વિચાર કરતાં, આ બીજા સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખવો આવશ્યક છે કે માત્ર સ્વરૂપ સંબંધિત વિચારણાઓ, તત્ત્વની વાજબી વિચારણાઓ પર પ્રાબલ્ય મેળવી શકતી નથી. જો કોઈ દલીલ સ્પષ્ટપણે કરવામાં આવી નથી, છતાં સંકેતરૂપે તે કોઈ મુદ્દામાં આવરી લેવામાં આવી હોય, અને પક્ષકારોને ખબર હતી કે ઉક્ત દલીલ નીચલી અદાલતમાં વિચારણા હેઠળ હતી, તો માત્ર એ હકીકત કે દલીલ અરજીઓમાં સ્પષ્ટ રીતે લેવામાં આવી નહોતી, તે કારણસર જ કોઈ પક્ષકારને તેના આધાર પર નિર્ભર થવાથી અનિવાર્ય રીતે વંચિત કરી દેવામાં નહીં આવે, જો તે પુરાવાથી સંતોષકારક રીતે સાબિત કરવામાં આવી હોય. સામાન્ય નિયમ નિઃસંદેહ એવો છે કે રાહત પક્ષકારોએ કરેલી અરજીઓ પર આધારિત હોવી જોઈએ. પરંતુ જ્યાં દાવામાં બંને પક્ષકારોના હક્કસ્વામિત્વ સંબંધિત મૂળભૂત બાબતો મુદ્દાઓમાં, ભલે પરોક્ષ રીતે અથવા અસ્પષ્ટ રીતે, સ્પર્શવામાં આવી હોય અને તેના વિષે પુરાવા રજૂ કરવામાં આવ્યા હોય, ત્યાં કોઈ વિશિષ્ટ બાબત અરજીઓમાં સ્પષ્ટ રીતે લેવામાં આવી નહોતી એવી દલીલ માત્ર ઔપચારિક અને તકનીકી ગણાય અને દરેક કેસમાં સફળ થઈ શકે તેમ નથી. આવા પ્રકારના વાંધાનો નિવેડો કરતાં

અદાલતે જે બાબત વિચારવી હોય તે એ છે કે શું પક્ષકારોને ખબર હતી કે પ્રશ્નાધીન બાબત નીચલી અદાલતમાં વિચારાધીન હતી, અને શું તેમણે તેના વિષે પુરાવા રજૂ કર્યા હતા. જો એવું જણાય કે પક્ષકારોને ખબર જ નહોતી કે તે બાબત નીચલી અદાલતમાં વિવાદ મુદ્દો હતી અને તેમાંથી એકને તેના સંબંધમાં પુરાવા રજૂ કરવાની કોઈ તક મળી નહોતી, તો નિઃસંદેહ એ એક ભિન્ન પરિસ્થિતિ ગણાય. એક પક્ષકારને એવી બાબત પર નિર્ભર થવા દેવું કે જેના સંબંધમાં બીજા પક્ષકારે પુરાવા રજૂ કર્યા નથી અને તેને પુરાવા રજૂ કરવાની તક પણ મળી નહોતી, તે હાનિજનક અસર સંબંધિત વિચારણાઓને પ્રવેશ અપાવશે, અને એક પક્ષકારને ન્યાય આપતાં અદાલત બીજા પક્ષકાર સાથે અન્યાય કરી શકતી નથી.

૭૨. અમે સન્માનપૂર્વક ઉક્ત અવલોકનો સાથે સહમત છીએ અને શ્રી કાપડિયાની એ દલીલ નામંજૂર કરીએ છીએ કે એસ.સી.બી.ને તેના બદલાયેલા અભિગમ પર આધાર રાખવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં.

૭૩. એબીએફએસએલ દ્વારા લખાયેલા પત્રની તારીખ અંગે એક નાનો મુદ્દો છે, અર્થાત્, તે ૨૬.૨.૧૯૯૨ હતી કે ૨૭.૨.૧૯૯૨. કલ્યાણા રામનના પુરાવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પત્રની તારીખ ૨૬.૨.૧૯૯૨ દર્શાવવી એક ભૂલ હતી અને પત્રની વાસ્તવિક તારીખ ૨૭.૨.૧૯૯૨ હતી. જ. શું દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો તે પહેલાં કોઈપણ સમયે એસસીબી દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ઉપરનો માલિકી હક ગુમાવી બેઠી હતી—

૭૪. પડકારાયેલ ચુકાદાનો મોટો ભાગ સિક્યોરિટીઝ લેજર (આંક-૧૧) ના વિશ્લેષણ અને તેના આધારે તારણો ઉઠાવવામાં સમર્પિત છે. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે આંક-૧૧ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સંબંધે એસ.સી.બી. દ્વારા જાળવવામાં આવેલ સિક્યોરિટીઝ લેજર છે. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, સિક્યોરિટીઝ લેજરમાં તે તારીખ દર્શાય છે જેના રોજ વ્યવહાર થયો હતો, વ્યવહારનો પ્રતિપક્ષ કોણ હતો, વ્યવહાર વેચાણનો હતો કે ખરીદીનો, વ્યવહારની મુખમૂલ્ય રકમ, વ્યવહારનો દર, પુસ્તકીય મૂલ્ય, ચૂકવાયેલ/પ્રાપ્ત વ્યાજ, વ્યવહારનો નફો/નુકસાન અને બાકી રકમ. દસ્તાવેજ સ્વરૂપે એવું કોઈ તારણ ઉપજાવતો નથી કે કોઈપણ વ્યવહારમાં એચ.પી.ડી. વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બની ગયો હતો. ૧૫% વ્યવસ્થા સંબંધિત પુરાવાનું ખોટું વાચન થવાને કારણે સ્પેશિયલ અદાલતે આ આંક-૧૧ પરથી એવો નિષ્કર્ષ કર્યો કે એચ.પી.ડી. ૨૬.૨.૧૯૯૨ થી જ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બની ગયો હતો અને ત્યારબાદના તમામ વ્યવહારો એચ.પી.ડી.ના હતા, તથા નુકસાન કે લાભ એચ.પી.ડી.ના ખાતામાં જમા થનાર હતા. ૧૫% વ્યવસ્થા વિશે રેકૉર્ડ પરનો પુરાવો આપણે અગાઉથી જોઈ ચૂક્યા છીએ. તે પુરાવાનો કોઈપણ ભાગ કાયદેસર રીતે એવો અનુમાન ઉત્પન્ન કરી શકતો નથી કે ઉક્ત વ્યવસ્થા હેઠળ વ્યવહારમાં આવેલી સિક્યોરિટીઝ અંગે એસ.સી.બી. અથવા પ્રતિપક્ષ સિવાયનો કોઈ વ્યક્તિ આ સિક્યોરિટીઝનો માલિક બન્યો હતો. આપણે અગાઉથી જોઈ ચૂક્યા છીએ કે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસ.સી.બી. દ્વારા ૨૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ એ.બી.એફ.એસ.એલ.ને પ્રતિફળની ચુકવણી કરીને કાયદેસર રીતે ખરીદવામાં આવ્યા હતા, અને આ હકીકત

સ્પેશિયલ અદાલતે પણ સ્વીકારી છે. તેમ છતાં, રેકૉર્ડ પરના કેટલાક દસ્તાવેજોના વિશ્લેષણના આધારે સ્પેશિયલ અદાલત એ નિષ્કર્ષે પહોંચી છે કે ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસ.સી.બી. દ્વારા એચ.પી.ડી.ને વેચવામાં આવ્યા હતા. આથી ૯.૫.૧૯૯૨ તારીખનો વ્યવહાર નિર્ણાયક બની જાય છે અને આ તારણ સાચું છે કે કેમ તે જોવા માટે તેની તપાસ કરવી આવશ્યક છે.

૭૫. વિશેષ અદાલતે આંક-૭ (એપ્રિલ ૧૯૯૧થી મે ૧૯૯૨ દરમિયાન એસ.સી.બી.ના પ્રતિભૂતિ વ્યવહારોની વિગતો) પર બહુ વધારે ભાર મૂક્યો હતો, જે ઉપરથી એવું દર્શાવે છે કે ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ વિવાદિત બોન્ડ્સ આંધ્રા બેંકને (આગળ "એ.બી." તરીકે ઉલ્લેખિત) વેચવામાં આવ્યા હતા. એસ.સી.બી.ની ડીલ સ્લિપ નં. ૧૦૭૨૯ પણ છે, જે દર્શાવે છે કે રૂ. ૫૦ કરોડના નામમૂલ્યવાળા વિવાદિત બોન્ડ્સ એ.બી.ને રૂ. ૯૧.૦૦ના દરે વેચાયા હતા. એસ.સી.બી.ના જણાવ્યા મુજબ, ડીલ સ્લિપ નં. ૧૦૭૨૭થી ૧૦૭૩૫ સુધીની એન્ટ્રીઓ ખોટી એન્ટ્રીઓ હતી, જે મોટી રકમનો હિસાબ દર્શાવવા માટે કરવામાં આવી હતી, જે એચ.પી.ડી.એ એસ.સી.બી.ને બાકી હોવાનું સ્વીકાર્યું હતું અને આશરે રૂ. ૨૦૫ કરોડ મૂલ્યની કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સ ટ્રાન્સફર કરીને તેનું ચુકવણું કર્યું હતું. એસ.સી.બી.નું સ્પષ્ટીકરણ એ છે કે તેને પોતાની પુસ્તિકાઓમાં આ રૂ. ૨૦૫ કરોડની પ્રાપ્તિ દર્શાવવાની હતી અને તેથી ડીલ સ્લિપ નં. ૧૦૭૨૭થી ૧૦૭૩૫માં અનેક ખોટી એન્ટ્રીઓ નોંધવામાં આવી હતી અને તે આંક-૭માં પણ દર્શાવવામાં આવી હતી, જેમાં સર્વત્ર એ.બી.ને પ્રતિવ્યવહારી તરીકે

બતાવવામાં આવ્યો હતો અને આવા તમામ વ્યવહારોને 'સીધા' તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. એસ.સી.બી. તરફના વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે આ ખોટી એન્ટ્રીઓ એસ.સી.બી.ની પુસ્તિકાઓમાં રૂ. ૨૦૫ કરોડની મોટી રકમ દાખલ કરવા માટે કરવામાં આવી હતી.

૭૬. સી.એમ.એફ. દ્વારા નોંધમાં આંકિત કરવામાં આવેલી એફ.આઈ.આર. મુજબ, અંદાજે ૩૦.૪.૧૯૯૨ સુધીમાં, એસ.સી.બી.ના અધિકારીઓએ શોધ્યું હતું કે એચ.પી.ડી. મારફતે પ્રતિભૂતિઓમાં લેવડદેવડોની એક શ્રેણી કરવામાં આવી હતી, જેના પરિણામે અંદાજે રૂ. ૩૦૦ કરોડ જેટલી પ્રતિભૂતિઓનો હિસાબ મળતો ન હતો, કારણ કે તેમની સંબંધિત પ્રતિભૂતિઓ કે બી.આર. પૈકી કશું જ એસ.સી.બી.ને પ્રાપ્ત થયું ન હતું. એસ.સી.બી.ના લોકલ કરન્સી ગ્રુપના ડાયરેક્ટર એવા એક રવિ અચ્યરે પ્રાથમિક તપાસ કરી અને આ હકીકત અંગે એચ.પી.ડી.ને સામસામે પૂછપરછ કરી. એચ.પી.ડી.એ ૧૦.૫.૧૯૯૨ના રોજ રવિ અચ્યર સમક્ષ સ્વીકાર્યું કે એસ.સી.બી. દ્વારા પ્રતિભૂતિઓની ખરીદી માટે કરવામાં આવેલી ચૂકવણીઓ સંદર્ભે પ્રતિભૂતિઓમાં ખૂબ જ મોટું ઘટતું હતું, કારણ કે તેમની સંબંધિત પ્રતિભૂતિઓ અથવા બી.આર. એચ.પી.ડી. દ્વારા એસ.સી.બી.ને સોંપવામાં આવ્યા ન હતા. એચ.પી.ડી.એ વચન આપ્યું કે તે પહેલેથી ઓળખાયેલા ઘટતા માટે બી.આર./પ્રતિભૂતિઓ સોંપશે અને ૧૧.૫.૧૯૯૨ના રોજ તેણે વધુ પ્રતિભૂતિઓ આપી ખાધ પૂરી કરવાની નોંધાયેલ પ્રતિજ્ઞાવાળું પત્ર આપ્યું. એસ.સી.બી.એ આરોપપત્ર અને આરોપપત્રમાં આવેલા વર્ણન પર સી.એમ.એફ.ની તરફથી સ્વીકાર તરીકે આધાર રાખ્યો હતો, કારણ કે

આરોપપત્ર સી.એમ.એફ.ના પુરાવા તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. વધુમાં, એ.બી.ના અધિકારી એમ.ક્યુ. અસકરી (પી.ડબલ્યુ.-૩)નું એવું નિવેદનરૂપ પુરાવું છે કે ૧.૫.૧૯૯૨થી ૧૦.૫.૧૯૯૨ દરમિયાન એસ.સી.બી. અને એ.બી. વચ્ચે કોઈ વેચાણ અથવા ખરીદીની લેવડદેવડ થઈ જ નહોતી. હકીકતમાં, અસકરીએ એ.બી.નું ખરીદી રજિસ્ટર રજૂ કર્યું હતું, જેમાં ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ એ.બી.એ એસ.સી.બી. પાસેથી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ખરીદ્યા હોવાનું દર્શાવતી કોઈ નોંધ નહોતી. શ્રી જેઠમલાણીએ યોગ્ય રીતે દલીલ કરી હતી કે અસકરીનું સાક્ષ્ય સંપૂર્ણપણે અપ્રતિહત રહ્યું હતું, ખાસ કરીને એ.બી. દ્વારા વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સની કોઈ ખરીદી ન થઈ હોવાના સંદર્ભમાં. શ્રી જેઠમલાણીએ વિવાદિત વિશેષ અદાલતના ચુકાદાની ટીકા કરતાં જણાવ્યું હતું કે એ.બી.ના અધિકારીના આ નિર્ણાયક પુરાવાના કોઈપણ ભાગનો વિચાર કરવામાં તે વિશેષરૂપે નિષ્ફળ ગઈ હતી. અમને લાગે છે કે આ ટીકા યોગ્ય છે. વિશેષ અદાલતના અનુમાનો ૧૫% વ્યવસ્થા શું હતી તેની તેની સમજણ અને આંક-૧૧ના તેના વિશ્લેષણ પર આધારિત હોવા છતાં, ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ આવી કોઈ લેવડદેવડ ન હતી તે બાબતે એ.બી.ના સાક્ષીના પુરાવાને, જે એ.બી.ના ખરીદી રજિસ્ટરથી સમર્થિત છે, શા માટે અસ્વીકાર કરવો જોઈએ તે અંગે તે કોઈ કારણ જ આપતી નથી. અમારા મત મુજબ, આવી કોઈ લેવડદેવડ નહોતી તે બાબતે એ.બી.ના હકારાત્મક પુરાવા સામે, વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સને લગતી ૯.૫.૧૯૯૨ની નોંધ એક ખોટી નોંધ હતી અને તે એસ.સી.બી.ની ખાતાવહીમાં મોટી ખાધ ઢાંકવા માટે

રકમ દાખલ કરવાનો હેતુ ધરાવતી હતી એવી એસ.સી.બી.ની સ્થિતિ સ્વીકારવામાં ન લેવા માટે કોઈ ચુકિતપૂર્ણ આધાર નહોતો.

૭૭. જાનકીરમણ સમિતિનો અહેવાલ પણ તા. ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ એબીએફએસએલને દાવાના બોન્ડોના કહેવાતા વેચાણના આ મુદ્દે નિષ્કર્ષકારક છે. બંને પક્ષોએ જાનકીરમણ સમિતિના અહેવાલ પર આધાર મૂક્યો છે, જે પુરાવામાં આંક-૧૮ તરીકે સ્વીકારાયેલ છે. માર્ચ ૧૯૯૩ના ચોથા અંતરિમ અહેવાલમાં, પરિચ્છેદ ૩.૧(એચ)માં અહેવાલમાં આ નોંધ અંગે ચર્ચા કરવામાં આવી છે. જાનકીરમણ અહેવાલ આ મુજબ કહે છે:

(એચ) ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ, સ્ટેનચાર્ટે સોદા પત્રક મુજબ આંધ્રા બેંક પાસેથી રૂપિયા ૪૫.૫ કરોડની મૂલ્યમુખી કિંમત ધરાવતા કેન્ટ્રીપલના યુનિટ્સ પ્રતિ યુનિટ રૂપિયા ૫૮.૫૦ના ભાવે કુલ રૂપિયા ૨૬૬.૧૮ કરોડના ખર્ચે ખરીદ્યા હતા. આ વ્યવહારનો આંધ્રા બેંકના હિસાબી પુસ્તકોમાં કોઈ દાખલો નથી, તેમજ કોઈ ખર્ચ સ્મરણપત્રો ઉપલબ્ધ નથી અને આંધ્રા બેંક પાસેથી કોઈ પ્રતિભૂતિઓ પ્રાપ્ત થઈ નહોતી. તે જ દિવસે, સ્ટેનચાર્ટે સોદા પત્રકો મુજબ કુલ રૂપિયા ૨૬૬.૧૨ કરોડના પી.એસ.યુ. બોન્ડ્સ આંધ્રા બેંકને વેચ્યા હતા. (નીચે પરિચ્છેદ ૩.૪ જુઓ). આ વ્યવહારોનો પણ આંધ્રા બેંકના હિસાબી પુસ્તકોમાં કોઈ દાખલો નથી અને કોઈ પ્રતિભૂતિઓ સુપુર્ણ કરવામાં આવી નહોતી. રૂપિયા ૦.૦૬ કરોડના તફાવત માટે પે ઓર્ડર નં. ૨૫૭૧૩૧ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ આંધ્રા બેંકને સોંપવામાં આવ્યો નહોતો. એવું જણાય છે કે આ વ્યવહારો માત્ર અગાઉના વિવિધ ખરીદી સોદાઓ અંગેનો ખાધો ઢાંકવા માટે જ કરવામાં આવ્યા

હતા, જેમના માટે ન તો પ્રતિભૂતિઓ ઉપલબ્ધ હતી અને ન જ બી.આર. ઉપલબ્ધ હતા. આ અગાઉના વ્યવહારોની વિગતો નીચે પરિચ્છેદ ૩.૩ અને ૩.૪માં સમજાવવામાં આવી છે.

૭૮. નિર્વિવાદ રીતે, જાનકીરામન સમિતિ એ આર.બી.આઈ. દ્વારા સિક્યોરિટીઝ કૌભાંડની તપાસ કરવા માટે નિયુક્ત નિષ્ણાતોની સમિતિ હતી. આ બાબતે પણ કોઈ વિવાદ નથી કે જાનકીરામન સમિતિને આર.બી.આઈ.ના આદેશના આધારથી પૂર્ણ સત્તા પ્રાપ્ત હતી અને તેણે એ.બી. સહિત સંબંધિત તમામ બેંકોના ખાતાવહીની સૂક્ષ્મ તપાસ કરીને તપાસ હાથ ધરી હતી. આ અહેવાલ એસ.સી.બી.ના આ વલણને પણ સમર્થન આપે છે કે દ.પ.૧૯૯૨ના રોજ મુદ્દાસર બોન્ડ્સના વેચાણ સંબંધિત એન્ટ્રીઓ ખોટી એન્ટ્રીઓ હતી અને ઉક્ત તારીખે મુદ્દાસર બોન્ડ્સનું એ.બી.ને વાસ્તવિક કોઈ વેચાણ વ્યવહાર થયો જ નહોતો. આ પુરાવા સામે, વિશેષ અદાલતને આંક ૭ અને ૧૧ની એન્ટ્રીઓનું, તે જે ૧૫%ની વ્યવસ્થા હોવાનું સમજી હતી તેની પૃષ્ઠભૂમિમાં, માત્ર કલ્પિત વિશ્લેષણ કરીને બનાવટી એન્ટ્રીઓની વાતને નકારવાની મંજૂરી નહોતી. વધુમાં એક એવો બનાવ, જેને વિશેષ અદાલતે દ.પ.૧૯૯૨ સંબંધિત એન્ટ્રીઓની ખરાઈ સાબિત કરતો ગણાવ્યો, તે અગાઉના દાવો નં. ૧૭/૯૪માં વસીમ અપ્તર સૈફી (આંક-૧૪)ના પુરાવામાં દર્શાવાયેલ કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સની ખરીદી વિષેનો છે. શ્રી જેઠમલાનીએ આ નિષ્કર્ષની સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલી હોવાનું કહીને ટીકા કરી. પ્રથમ તો, તેમના જણાવ્યા મુજબ, અગાઉના દાવો નં. ૧૭/૯૪ની કાર્યવાહીમાં સૈફીની તપાસ માત્ર એટલા હેતુસર કરવામાં આવી હતી

કે એચ.પી.ડી. દ્વારા એસ.સી.બી.ને લખાયેલ ૧૧.૫.૧૯૯૨નું પત્ર, જેમ તે દાવામાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો તેમ, દબાણ હેઠળ લખાયેલું ન હતું, તે દર્શાવવામાં આવે. વર્તમાન દાવામાં સી.એમ.એફ. દ્વારા નોંધ પર જે મૂકવામાં આવ્યું હતું તે માત્ર પાનું ૪૫ થી ૫૩ સુધીની જિરહ હતી, કારણ કે એસ.સી.બી.એ ઔપચારિક પુરાવાનો આગ્રહ છોડ્યો હતો અને સૈફીએ ખરેખર આવું નિવેદન આપ્યું હતું તે સ્વીકાર્યું હતું. શ્રી જેઠમલાનીએ રજૂ કર્યું કે ઉક્ત પુરાવો માત્ર અપ્રાસંગિક જ નહોતો, પરંતુ ભૂલભરેલા નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે વિશેષ અદાલતે તેનો ખોટો અર્થઘટન પણ કર્યો હતો. આવો પુરાવો માત્ર એટલું દર્શાવવા માટે જ ગ્રાહ્ય બની શકે કે અગાઉના દાવો નં. ૧૭/૯૪માં કયો તથ્ય સાબિત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો અને બીજું, ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સના વ્યવહાર અંગે આવો પુરાવો સંપૂર્ણપણે પરોક્ષ શ્રુતિનો પુરાવો છે. તેમણે આ મુદ્દે વિશેષ અદાલતના નિષ્કર્ષની આત્મવિરોધી હોવાનું કહીને પણ ટીકા કરી.

૭૯. વિશેષ અદાલતે એસ.સી.બી. મૂળ એલ.ઓ.એ. અને હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ એચ.પી.ડી.ના કબજામાં કેવી રીતે આવ્યા તે સચોટ પુરાવા દ્વારા સમજાવવામાં નિષ્ફળ ગયું હોવા પર ભાર મુક્યો છે. અમારા મત મુજબ, આ એક અસંગત મુદ્દો છે, જો કે આરોપપત્ર મુજબ એચ.પી.ડી.એ એસ.સી.બી.ના કેટલાક અધિકારીઓ સાથેની સાઠગાંઠ દ્વારા ગેરવહીવટ કરીને મૂળ એલ.ઓ.એ. અને હસ્તાક્ષરિત હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજનો કબજો મેળવ્યો હતો. શ્રી જેઠમલાણીએ સી.એલ.બી. સમક્ષ એચ.પી.ડી. દ્વારા દાખલ કરાયેલા સોગંદનામા પર પણ આધાર રાખ્યો,

જેમાં તેણે જણાવ્યું હતું કે તેણે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એસ.સી.બી. પાસેથી ઉધાર લીધા હતા. અમારા મત મુજબ, તે સોગંદનામાનો કોઈ અર્થ નથી, કારણ કે સોગંદનામું આપનાર વ્યક્તિએ પોતાને જિરહ માટે હાજર કરવાનું અસ્વીકાર્યું હતું અને સોગંદનામામાં અપાયેલ પુરાવાની જિરહ દ્વારા કસોટી કરવામાં આવી નહોતી. આ મુદ્દામાં વધુ ઊંડાણપૂર્વક જવાની અમને જરૂર નથી, કારણ કે અમે પહેલેથી જ જણાવ્યું છે કે આ મુદ્દો મહત્વનો નથી.

૮૦. સીએમએફનો અભિપ્રાય એવો છે કે એસસીબીએ રૂપિયા ૨૦૫ કરોડના કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સની ખરીદી માટે પ્રતિફળરૂપે તારીખ ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ વાદગ્રસ્ત બોન્ડોના વેચાણના પરિણામે વાદગ્રસ્ત બોન્ડો પરનો પોતાનો હક ગુમાવ્યો હતો. મુદ્દા નં. ૬નો જવાબ આપતાં, વિશેષ અદાલતે સ્પષ્ટ રીતે ઠરાવ્યું છે કે તારીખ ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સની ખરીદી સાબિત થઈ હતી, પરંતુ સીએમએફ એ સાબિત કરી શક્યું નહોતું કે ઉક્ત ખરીદી તારીખ ૯.૫.૧૯૯૨ના રોજ વાદગ્રસ્ત બોન્ડોના વેચાણ સામે કરવામાં આવી હતી. આ નિષ્કર્ષ સામે, સીએમએફની એવી દલીલ કે એસસીબીએ વાદગ્રસ્ત બોન્ડો વેચી દીધા હતા અને તેના બદલે તેણે કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સ ખરીદ્યાં હોવાથી તેણે પોતાનો હક ગુમાવ્યો હતો, તે ખાસ અદાલતે જ નામંજૂર કરી છે.

૮૧. આ કારણોસર, અમારો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય એવો છે કે વિશેષ અદાલતના ભાગે ભલે જે કંઈ અનુમાન કરવામાં આવ્યા હોય, ભલે એક પક્ષ કે બીજા પક્ષ દ્વારા કરાયેલ ખોટી નોંધોના કારણે જે કંઈ શંકા ઊભી થઈ હોય, પરંતુ જ્યારે વિવાદના મૂળ પ્રશ્નની વાત આવી, ત્યારે વિશેષ અદાલતે તેનું યોગ્ય રીતે ઉત્તર

આપ્યું છે અને સી.એમ.એફ.નો એ દાવો નકાર્યો છે કે કેન્ટ્રિપલ યુનિટ્સની ખરીદીના પ્રતિફળરૂપે દાવાગત બોન્ડ્સ વેચવામાં આવ્યા હોવાથી એસ.સી.બી.એ દાવાગત બોન્ડ્સ ઉપરનો માલિકીહક ગુમાવ્યો હતો. પ. શું સી.એમ.એફ.ને દાવાગત બોન્ડ્સ ઉપર માલિકીહક મળ્યો હતો—

૮૨. અંતે, વિચારણીય પ્રશ્ન એ છે કે શું સીએમએફે સામાવાળા તરીકે દાવાની બોન્ડ્સ પર હક્ક પ્રાપ્ત કર્યો હતો.

૮૩. આ મુદ્દા અંગે સીએમએફ તરફથી એવો આગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે કે સીએમએફ વિવાદિત બોન્ડ્સના કબજામાં છે, અને ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૧૦ ના કારણે એવી અનુમાનધારણા ઊભી થાય છે કે મિલકતનો કબજેદાર તેનો માલિક છે, જો સુધી એસસીબી ઉત્તમ હક દર્શાવીને આ અનુમાનધારણાને ખંડિત ન કરે. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે કબજામાં રહેલી પક્ષકાર કરતાં વધુ સારો હક ધરાવતો વ્યક્તિ જ સફળ થઈ શકે. શ્રી કપાડિયાએ ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૧૦ હેઠળ માલિકી અંગે પુરાવાનો ભાર સંબંધિત નિયમ પર આધાર રાખ્યો અને દલીલ કરી કે કલમ ૧૧૦ માં પ્રતિપાદિત નિયમ જેટલો સંબંધિત છે, તેટલા પ્રમાણમાં દેવું અથવા બોન્ડ્સ જેવી અમૂર્ત મિલકત અંગે તે કોઈ અપવાદ કરતું નથી. તેમની રજૂઆત મુજબ, દેવું ભલે દાવા દ્વારા અમલમાં મુકાતો હક હોય, તો પણ તે દેવાના પુરાવા સ્પર્શનીય મિલકતના સ્વરૂપે, અર્થાત્ તે દર્શાવતો કાગળ દ્વારા હોઈ શકે છે અને તેથી એવો કાગળ પોતે જ જંગમ વસ્તુ ગણાશે, જેના પર કલમ ૧૧૦ માં આવેલ પુરાવાના ભારનો નિયમ લાગુ પડશે, ભલે વિવાદિત બોન્ડ્સ

દાવા દ્વારા અમલમાં મુકાતા હકો હતા એવી માન્યતા ધરીએ તો પણ. તેમણે હેલ્સબરીઝ લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડ માં આવેલ અવતરણો અને તેની નીચે થયેલી ચર્ચા પર આધાર રાખીને દર્શાવ્યું કે કંપનીઓના ડિબેન્યરો પણ દાવા દ્વારા અમલમાં મુકાતા હકો હતા. એ જ સત્તાધિક્ષ સ્રોત પર આધાર રાખીને તેમણે એ પણ આગ્રહ કર્યો કે દાવા દ્વારા અમલમાં મુકાતા હકો અથવા વસ્તુઓના હસ્તાંતરણ વિરુદ્ધના કોમન લોના કડક નિયમને વિવિધ કાયદાઓ દ્વારા શિથિલ બનાવવામાં આવ્યો છે. તેથી તેમણે દલીલ કરી કે વિવાદિત બોન્ડ્સના હસ્તાંતરણ જેટલો પ્રશ્ન છે, તે બજારમાં પ્રચલિત પ્રથા દ્વારા, કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૦૮ ની જોગવાઈઓ સાથે વાંચીને, તેમજ કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૬૨૦ હેઠળ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી અધિસૂચનાના પ્રકાશમાં, જે વિવાદિત બોન્ડ્સના હસ્તાંતરણને નિયંત્રિત કરે છે, શાસિત થાય છે. શ્રી કપાડિયાની રજૂઆત મુજબ, ડિબેન્યરો કડક અર્થમાં ‘જંગમ વ્યક્તિગત સંપત્તિ’ ના વર્ણન હેઠળ આવે છે, અને લાગુ પડતા કાયદા, અર્થાત્ કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ દ્વારા, તેઓને જંગમ વસ્તુ તરીકે વ્યવહાર કરવા યોગ્ય બનાવવામાં આવ્યા છે. આના સમર્થનમાં તેમણે હેલ્સબરીઝ લો ઓફ ઇંગ્લેન્ડ માં આવેલા બીજા અવતરણ પર આધાર રાખ્યો. જગદીશ નારાયણ વિરુદ્ધ નવાબ સૈયદ અહમદ ખાન પર આધાર રાખીને તેમણે વધુમાં દલીલ કરી કે કારણ કે આ દાવો માલિકીના હક પર આધારિત છે, વાદીઓ માત્ર પોતાના હકની શક્તિના આધાર પર જ સફળ થઈ શકે; સામાવાળાઓ કોઈ સંભવિત હકદોષ રજૂ કરવા માટે બંધાયેલા ન હતા અને તેવા

હકમાં પછીથી દર્શાતા કોઈપણ દોષનો લાભ લેવા માટે તેઓ હકદાર હતા. સમાન અસરવાળા આ અદાલતના નિર્ણયોના ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યા, એટલે કે મોરાન માર બેસેલિયોસ કેથોલિકોસ અને અન્ય વિરુદ્ધ મોસ્ટ રેવિરુદ્ધ માર પૌલોઝ અથેનાસિયસ અને અન્ય, બ્રહ્માનંદ પુરી વિરુદ્ધ માથરા પુન અને અન્ય તથા એલ.જે. લીચ એન્ડ કો. લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ મેસર્સ જાર્ડિન સ્કિનર એન્ડ કો. આ અદાલતે ચુકરમલ ટકરમલ મોહનાની વિરુદ્ધ કમિશનર ઑફ ઇન્કમ ટેક્સ માં ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૧૦ સંબંધે કરેલી નોંધો પર પણ ભારપૂર્વક આધાર મૂકવામાં આવ્યો હતો.

૮૪. આ દલીલોનો પ્રતિખંડન કરતાં શ્રી જેઠમલાની દલીલ કરે છે કે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ના અધ્યાય ૭ માં કલમ ૧૧૦ સમાવાયેલ છે, જે પુરાવાના ભાર વિશે વ્યવસ્થા કરે છે. હકીકતમાં, કલમ ૧૧૦ માત્ર માલિકી અંગેના પુરાવાના ભારનું પ્રતિપાદન કરે છે. તેઓ યોગ્ય રીતે રજૂ કરે છે કે જ્યારે પક્ષકારોએ વાસ્તવમાં પુરાવા રજૂ કર્યા હોય, ત્યારે પુરાવાના ભારનો કોઈપણ નિયમ અસંગત બની જાય છે અને તે પુરાવાની મૂલવણી થવી જ જોઈએ. આ પ્રતિપાદન માટે તેઓ સીતારામ ભાઉ પાટીલ વિરુદ્ધ રામચંદ્ર નાગો પાટીલ અને અન્ય એક પર આધાર મૂકે છે કે જ્યારે સમગ્ર પુરાવો અદાલત સમક્ષ હોય, ત્યારે પુરાવાનો ભાર ગૌણ બની જાય છે. કલમ ૧૧૦ માંનો પુરાવાના ભારનો નિયમ સંબંધિત છે એવું માની લઈએ તો પણ, શ્રી જેઠમલાની દલીલ કરે છે કે કલમ ૧૧૦ ફક્ત એવી 'વસ્તુ' ને જ લાગુ પડશે, જેનો કબજો રાખી શકાય તેવી હોય. તેઓ યોગ્ય રીતે રજૂ કરે છે કે 'ચોઝ ઇન એક્શન' કોઈ 'વસ્તુ' નથી, કારણ કે

વ્યાખ્યા મુજબ તે કોઈના કબજામાં હોતી નથી, પરંતુ તે અંગેનો કબજો કોઈ કાર્યવાહી દ્વારા પ્રાપ્ત કરવો પડે છે અને તેથી જ તેને 'ચોઝ ઇન એક્શન' કહેવામાં આવે છે. તેઓ આ અદાલતના ચુકાદા ચુદારમલ ટકરમલ (પૂર્વોક્ત) ને 'ચોઝ ઇન એક્શન' ની પરિસ્થિતિમાં સંપૂર્ણપણે અલાગુ પડે એવો કહીને યોગ્ય રીતે ભિન્ન ઠરાવે છે. ઉક્ત ચુકાદામાં કબજો કેટલીક હાથઘડિયાળીઓ અંગે હતો, જે સ્પષ્ટપણે 'ચોઝ ઇન એક્શન' નહોતી. તેમના મુજબ, ટીપી અધિનિયમની કલમ ૧૩૭ ડિબેન્યર્સ અંગે કલમ ૧૩૨ ને અલાગુ બનાવે છે, પરંતુ કોમન લો અને સમન્યાયના સિદ્ધાંતો આવા ડિબેન્યર્સના હસ્તાંતરણના વ્યવહારોને તો નિશ્ચિતપણે નિયંત્રિત કરવા જ જોઈએ.

૮૫. શ્રી જેઠમલાનીએ આગળ દલીલ કરી કે યદપિ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સને સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ, ૧૯૩૦ ની કલમ ૨૭ હેઠળની 'માલ' ની વ્યાખ્યામાંથી બહાર રાખવામાં આવ્યા છે અને કલમ ૨૭ આ પરિસ્થિતિમાં લાગુ પડતી નથી, છતાં સંપત્તિના હસ્તાંતરણનો સામાન્ય નિયમ એવો છે કે હસ્તાંતરીને હસ્તાંતરકર્તા કરતાં ઉત્તમ હક્કલેખ મળતો નથી, અને તે નિયમ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સના મામલામાં પણ યથાવત્ માન્ય રહી લાગુ પડે છે. તેથી, શ્રી જેઠમલાનીના મત મુજબ, આ જેવી પરિસ્થિતિમાં, જ્યાં પૂર્વવર્તી હસ્તાંતરકર્તાના હક્કલેખમાં ખામી હોય, ત્યાં હસ્તાંતરીને કોઈ હક્કલેખ પ્રાપ્ત થતો નથી. તેમની રજૂઆત મુજબ, નેમો ડેટ ક્વોડ નોન હાબેટ નામના કાનૂની સૂત્રનો સામાન્ય સિદ્ધાંત તમામ વ્યવહારોને શાસિત કરવો જોઈએ. ફ્રાન્સ વિરુદ્ધ ક્લાર્ક માં ચાન્સરી ડિવિઝનના ચુકાદા પર આધાર રાખી તેમણે દલીલ કરી કે કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ ની કલમ

૧૦૮ હેઠળ આ નિયમમાં કોઈ અપવાદ ઉત્પન્ન થતો નથી. કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ ની જોગવાઈઓ મુજબ હસ્તાંતરીના નામે નોંધણી કરવી તે માત્ર ત્યારે જ પૂર્ણ અસર આપે છે જ્યારે પહેલેથી જ માન્ય પૂર્વ હસ્તાંતરણ અસ્તિત્વમાં હોય. માત્ર નોંધણીથી એવો દસ્તાવેજ અમલમાં આવી શકતો નથી, જે કથિત હસ્તાંતરકર્તા અને હસ્તાંતરી વચ્ચે અમાન્ય અને અસરસભર હોય. ચાન્સરી ડિવિઝનના ઉપરોક્ત ચુકાદા પર આધાર રાખી તેમણે દલીલ કરી કે ખાલી હસ્તાંતરણ ફોર્મ પર સહી કરવામાં આવી હોય તોય તેમાંથી હસ્તાંતરકર્તા માલિક છે એવી કોઈ જાણ થતી નથી; અને જો પરિસ્થિતિ એવી હોય કે હસ્તાંતરીએ હસ્તાંતરણની સદ્ભાવનાને લઈને પૂછપરછ કરવી જોઈએ, અથવા પરિસ્થિતિ એવી હોય કે હસ્તાંતરીએ એવી પૂછપરછ માટે પ્રેરિત ગણાવાનો રહે, તો હસ્તાંતરીને હસ્તાંતરકર્તાના હક્કલેખમાં રહેલી ખામીની જાણ વિના મૂલ્ય ચૂકવી ખરીદી કરનાર ખરીદદાર ગણાવી શકાય નહીં. તેમણે દલીલ કરી કે ભલે એમ માનીએ કે સી.એમ.એફ. ને વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સના મૂળ એલ.ઓ.એ. તથા ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજોની કબજો મળ્યો હતો, તો પણ તેમાંથી સ્પષ્ટ જાણ થતી હતી કે હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજો પર સહી વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સના મૂળ માલિક સિવાય અન્ય કોઈએ કરી હતી; અને જો સી.એમ.એફ. એ અલ્પતમ પૂછપરછ પણ કરી હોત, તો તેને જાણી શકાયું હોત કે મૂળ માલિક (એસ.સી.બી.) નો તેને સી.એમ.એફ. ને હસ્તાંતરિત કરવાનો કોઈ ઇરાદો ન હતો. તેથી, તેમની રજૂઆત મુજબ, સી.એમ.એફ. ને ખામીની જાણ વિના મૂલ્ય ચૂકવી ખરીદી કરનાર ખરીદદાર ગણાવી શકાય નહીં. દરેક સમયે તેને આ જાણ હતી કે મૂળ

એલ.ઓ.એ. સાથે ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ સોંપનાર વ્યક્તિ વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પર સંપૂર્ણ હક્ક ધરાવતી વ્યક્તિ નહોતી. સી.એમ.એફ. ના બચાવનો ઉદ્દેશ કરીને તેમણે દલીલ કરી કે સી.એમ.એફ. એ શરૂઆતમાં એવો અભિગમ લીધો હતો કે વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ તેને એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી એચ.પી.ડી. મારફતે પ્રાપ્ત થયા હતા, પરંતુ પછીથી તેણે પોતાનો અભિગમ બદલી એવો આક્ષેપ કર્યો કે એચ.પી.ડી. એ એ.બી.એફ.એસ.એલ. માટે અથવા એસ.સી.બી. માટે અથવા પોતાની તરફથી દલાલ તરીકે કામ કર્યું હોઈ શકે. શ્રી જેઠમલાનીના મત મુજબ, આ એવી પરિસ્થિતિ છે જેમાં સી.એમ.એફ. એ કહી શકતું નથી કે પૂર્વવર્તી હક્ક ધરાવતી એવી કઈ વ્યક્તિ હતી જે સી.એમ.એફ. ને ખામીની જાણ વિના સદ્ભાવપૂર્વક મૂલ્ય ચૂકવી ખરીદી માટે હક્કલેખ હસ્તાંતરિત કરી શકતી. તેમણે વિશેષ અદાલતના આક્ષેપિત ચુકાદાની ટીકા કરતાં કહ્યું કે એચ.પી.ડી. વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક હતો, એવા આધાર પર ફ્રાન્સ વિરુદ્ધ કલાર્ક ના ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને બાજુએ મૂકી દેવામાં આવ્યો છે. તેમણે દર્શાવ્યું કે ફ્રાન્સ વિરુદ્ધ કલાર્ક ના ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને ભારતમાં પણ પુનરોચ્ચારિત કરીને લાગુ કરવામાં આવ્યો છે અને વિરુદ્ધએસ. વેંકટા સુબ્બૈયા ચેટ્ટી વિરુદ્ધ એ. સુભા નાયડુ અને અન્ય તથા ગવર્નમેન્ટ ઓફ ધ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ ટ્રાવેલકોર એન્ડ કોચીન વિરુદ્ધ બેંક ઓફ કોચીન લિમિટેડ માં તેનું અનુસરણ કરવામાં આવ્યું છે. તેમની રજૂઆત મુજબ, દાવાપાત્ર દાવાના હસ્તાંતરીને હસ્તાંતરકર્તા કરતાં ઉત્તમ હક્કલેખ મળતો નથી અને હસ્તાંતરકર્તા જેના બાંહેધરીઓ અને સમતાધિકારોને આધીન હતો, તે બધાને આધીન રહીને જ હસ્તાંતરી તેને મેળવે

છે. સી.એમ.એફ. ની અરજીઓના આધારે, તેને વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પરનો હક એચ.પી.ડી. પાસેથી મળ્યો હતો. એચ.પી.ડી. પોતાને વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પર જેટલો હક હતો તેનાથી ઉત્તમ હક્કલેખ આપી શકતો ન હતો. એસ.સી.બી. નો એવો કેસ છે કે એચ.પી.ડી. એ બોન્ડ્સ ચોરી, ગેરવહીવટ અથવા કોઈ અન્ય ગુના દ્વારા મેળવ્યા હતા અને તેથી તે સી.એમ.એફ. ને કોઈ હક્કલેખ આપી શકતો ન હતો. તેથી તેમણે દલીલ કરી કે ભલે સી.એમ.એફ. નો કેસ સ્વીકારવામાં આવે, તો પણ સી.એમ.એફ. ને વાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ પર કોઈ હક્કલેખ મળ્યો નથી.

૮૬. એકમાત્ર અપવાદ એ જ પરિસ્થિતિમાં લાગુ પડે કે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ સૂચના વિના પ્રતિફળ આપીને સદ્ભાવનાપૂર્વક ખરીદદાર હોય. તેણે સીએમએફની તરફથી રહેલી સદ્ભાવના તથા સૂચનાના અભાવ બંને અંગે ગંભીર વાંધો ઉઠાવ્યો. તેણે દલીલ કરી કે સીએમએફ દ્વારા વાદગ્રસ્ત બોન્ડોની કહેવાતી હસ્તગતતા ન તો સદ્ભાવનાપૂર્વક હતી અને ન તો સીએમએફ પ્રતિફળ આપીને ખરીદદાર હતું, કારણ કે સીએમએફ દ્વારા કોઈ પ્રતિફળ ચૂકવવામાં આવ્યું નહોતું અને, કોઈપણ સ્થિતિમાં, સીએમએફને તેના પૂર્વવર્તી હકધારક પાસે હકના અભાવ અંગે જાણ હતી અથવા એવી જાણ હોવી જ જોઈતી હતી.

૮૭. સી.એમ.એફ.એ દાવાની બોન્ડો હસ્તગત કરી હોવાનો જે વ્યવહાર દર્શાવ્યો હતો તેની સદ્ભાવનાને આક્ષેપિત કરતાં, શ્રી જેઠમલાની દર્શાવે છે કે, જો કે શરૂઆતમાં સી.એમ.એફ.એ એવો અભિપ્રાય લીધો હતો કે દાવાની બોન્ડો એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી ખરીદવામાં આવી હતી, પરંતુ ત્યારબાદ તેણે

પોતાનો અભિપ્રાય બદલી નાખ્યો. સી.એલ.બી. સમક્ષ પોતાની અરજીમાં, સી.એમ.એફ.એ દાવો કર્યો હતો કે તેણે દાવાની બોન્ડો એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી પ્રતિક્ષણ ચૂકવીને ખરીદી હતી. દાવામાં પોતાના લેખિત જવાબમાં, સી.એમ.એફ.એ એવો અભિપ્રાય લીધો હતો કે તેણે દાવાની બોન્ડો એચ.પી.ડી. પાસેથી ખરીદી હતી, જે એ.બી.એફ.એસ.એલ. અથવા એસ.સી.બી.ની તરફથી કાર્ય કરતો હતો. પોતાના પૂરક લેખિત જવાબમાં, તેણે એવો દાવો કર્યો કે તેણે બોન્ડો એચ.પી.ડી. પાસેથી ખરીદી હતી, જે પોતાનાં માટે અથવા એ.બી.એફ.એસ.એલ. અથવા એસ.સી.બી. માટે કાર્ય કરતો હતો. વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે આશરે રૂ. ૪૫ કરોડના વ્યવહારમાં પ્રવેશ કરનાર એક નાણાકીય સંસ્થાની તરફથી આવો અભિવચન સંપૂર્ણપણે અસંગત અને અવિશ્વસનીય હતો. કોઈ પણ સમયે સી.એમ.એફ.એ રેકૉર્ડ પર એવું જણાવ્યું નહોતું કે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ જ્યારે એચ.પી.ડી.એ કથિત રીતે દાવાની બોન્ડો સી.એમ.એફ.ને વેચી હતી ત્યારે એચ.પી.ડી.એ કઈ રજૂઆત કરી હતી. સ્થિતિ એવી નહોતી કે એ.બી.એફ.એસ.એલ. અજાણી પક્ષકાર હતી, કારણ કે રેકૉર્ડ દર્શાવે છે કે નવેમ્બર ૧૯૯૧માં સી.એમ.એફ. અને એ.બી.એફ.એસ.એલ. વચ્ચે ઓછામાં ઓછી ૨૩ લેવડદેવડ થઈ હતી અને ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ પણ ૪ લેવડદેવડ થઈ હતી. એચ.પી.ડી.એ પોતાના સોગંદનામામાં દાવો કર્યો હતો કે દાવાની બોન્ડો એસ.સી.બી. દ્વારા ‘ઉધાર’ અપાઈ હતી, તે પછી પણ સી.એમ.એફ.એ એચ.પી.ડી.ના સોગંદનામાની બાબતોનો ઇનકાર કરવાની કાળજી લીધી નહોતી. બેંકર તરીકે, સી.એમ.એફ. જાણતું હતું કે કોસ્ટ મેમો

અથવા અન્ય કોઈ પ્રકારના દસ્તાવેજીકરણ વિના પ્રતિભૂતિઓમાં કોઈ વ્યવહાર થઈ શકતો નથી. આ એવો મામલો હતો જેમાં સી.એમ.એફ. ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ દાવાની બોન્ડો એચ.પી.ડી. પાસેથી/માધ્યમે ખરીદવામાં આવી હોવાના પોતાના અભિવ્યક્તિને આધાર આપવા માટે કોઈ વિશ્વસનીય દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યું છે. કથિત વ્યવહારના પુરાવા તરીકે જે દસ્તાવેજ પર આધાર મુકવામાં આવ્યો છે તે એચ.પી.ડી. દ્વારા સી.એમ.એફ.ને આપવામાં આવેલ ૨૭.૨.૧૯૯૨નો પત્ર છે, જેમાં તેણે એ.બી.ના હિતમાં રૂ. ૪૬,૦૧,૨૩,૨૮૭.૬૭ની રકમનો બેંકર્સ ચેક માગ્યો હતો. આ વ્યવહાર સંબંધિત ૨૭.૨.૧૯૯૨ તારીખ ધરાવતી ડીલ સ્લિપ, જેમાં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે રૂ. ૫૦ કરોડ મૂલ્યની દાવાની બોન્ડો એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી એચ.પી.ડી. મારફતે ખરીદવામાં આવી હતી, તે સી.એમ.એફ.નો આંતરિક દસ્તાવેજ હતો, જે સૂચવતો હતો કે દાવાની બોન્ડો એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી એચ.પી.ડી.ને દલાલ તરીકે રાખીને ખરીદવામાં આવી હતી. આથી, સી.એમ.એફ. દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવા મુજબ તેણે દાવાની બોન્ડો એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી ખરીદી હતી અને એચ.પી.ડી. દલાલ હતો. કોઈ પણ સમયે તેણે આ વ્યવહાર માટે કોસ્ટ મેમો માંગ્યો કે મેળવ્યો નહોતો. આર.વિરુદ્ધ શેનોય (પી.ડબલ્યુ.-૨), એ.બી.એફ.એસ.એલ.ના કર્મચારી, ઇનકાર કરે છે કે એવો કોઈ વ્યવહાર થયો હતો જેમાં દાવાની બોન્ડો એ.બી.એફ.એસ.એલ. દ્વારા સી.એમ.એફ.ને એચ.પી.ડી.ને દલાલ તરીકે રાખીને કે અન્ય કોઈ રીતે વેચવામાં આવી હતી, અને આ મુદ્દા પર કોઈ જિરહ કરવામાં

આવી નથી. રસપ્રદ રીતે, વિશેષ અદાલત પણ એવું ઠરાવતી નથી કે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ એવો કોઈ વ્યવહાર થયો હતો જેમાં સી.એમ.એફ.એ દાવાની બોન્ડો એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી ખરીદી હતી. વિશેષ અદાલતે આ બાબતને આ રીતે ઉપેક્ષિત કરી દીધી હતી કે ૧૫%ની વ્યવસ્થાએ એચ.પી.ડી.ને દાવાની બોન્ડોનો માલિક બનાવી દીધો હતો અને તેથી તે એચ.પી.ડી. અને સી.એમ.એફ. વચ્ચેનો વ્યવહાર હતો.

૮૮. સી.એમ.એફ. દ્વારા કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો નહોતો કે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી, દેખાવ માટે એચ.પી.ડી.ને દલાલ તરીકે રાખીને, વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ખરીદવામાં આવ્યા હતા તે સોદો સી.એમ.એફ.ના કયા કર્મચારી દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો. વ્યવહાર અંગે જાણ હોવાનો દાવો કરનાર સી.એમ.એફ.ના સાક્ષી તરીકે એક સતીશનું સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ ઉક્ત સતીશની તપાસ કરવામાં આવી નહોતી. સી.એમ.એફ.ની એકમાત્ર સાક્ષી નંદિતા રાવે નિખાલસપણે સ્વીકાર્યું હતું કે તેને વિવાદગ્રસ્ત વ્યવહાર અંગે કોઈ પણ પ્રકારની વ્યક્તિગત જાણકારી નહોતી. સી.એમ.એફ.એ અન્ય કોઈ દસ્તાવેજો પણ રજૂ કર્યા નહોતા જેથી બતાવી શકાય કે તેની અને એ.બી.એફ.એસ.એલ. વચ્ચે, એચ.પી.ડી.ને દલાલ તરીકે રાખીને, એવો વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેના પરિણામે તે વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સની માલિક તરીકે કબજેદાર બની હતી. સી.એમ.એફ.ની આ કહાની માનવી અશક્ય છે કે કોઈ નાણાકીય સંસ્થા આટલા વિશાળ પ્રમાણનો સોદો એક પણ દસ્તાવેજના તુકડા વિના કરી શકી હોત. આ

જ કારણ છે કે વિશેષ અદાલત પણ એવું માનતી નથી કે નોંધ પર એવો કોઈ પુરાવો છે જેથી સી.એમ.એફ.એ સદ્ભાવપૂર્વક કાર્ય કર્યું હોવાના પક્ષમાં કોઈ નિષ્કર્ષ પર આવી શકાય. નોંધ પરનો પુરાવો સી.એમ.એફ.ની આ કહાનીને આધાર આપતો જણાતો નથી કે તેણે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ એ.બી.એફ.એસ.એલ. પાસેથી, એચ.પી.ડી.ને દલાલ તરીકે રાખીને, વિવાદગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ખરીદવા માટેનો કરાર કર્યો હતો.

૮૯. શ્રી કપાડિયા, સીએમએફ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે, પોતાના આ દાવાને સમર્થન આપવા માટે કે શેરબજારમાં એવી સામાન્ય પ્રથા છે કે ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ પર હસ્તાક્ષર કરેલા હોય અને માત્ર સોંપણી દ્વારા શેરો હસ્તાંતરિત કરવામાં આવે છે, બોમ્બે વડી અદાલતના એકલ ન્યાયમૂર્તી શ્રીના ફઝલ ડી. અલાણા વિરુદ્ધ મંગળદાસ એમ. પાકવાસા પ્રકરણના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો અને દલીલ કરી કે આવી પરિસ્થિતિમાં, એબીએફએસએલ દ્વારા ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ સાથે સીએમએફને સોંપવામાં આવેલા દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સના એલઓએમાં કંઈ અનિયમિતતા હતી તેવી સીએમએફને સૂચના અપાઈ હતી એવો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. તેથી, તેઓ દલીલ કરે છે કે આ બજારની પ્રથાને અનુરૂપ સદ્ભાવપૂર્વકનું હસ્તાંતરણ હતું. વિદ્વાન વકીલની રજૂઆત એવી છે કે બોમ્બે વડી અદાલતના આ ચુકાદાના પરિણામે ફ્રાંસ વિરુદ્ધ ક્લાર્ક (ઉપરોક્ત) પ્રકરણનું પ્રાધાન્ય હલાવી દેવાયું હતું. આ અદાલતના વસુદેવ રામચંદ્ર શેલત વિરુદ્ધ પ્રાણલાલ જયાનંદ ઠાકર અને અન્ય પ્રકરણના ચુકાદા પર આધાર રાખીને એવું દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે સુરક્ષાપત્રોમાં મિલકતનું

હસ્તાંતરણ, જે ટીપી અધિનિયમ દ્વારા માન્ય ગણવામાં આવ્યું છે, તે શેરોની માલિકીના બધા અથવા પૂર્ણ હકોના વાસ્તવિક નિહિત થવા તેમજ કંપની કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર શેરધારકના હકોના ઉપયોગ કરતાં પહેલાનું હોઈ શકે છે. સુરક્ષાપત્રમાં હકના આ પૂર્વવર્તી હસ્તાંતરણથી હસ્તાંતરગ્રાહકને કંપની દ્વારા નોંધણી કરાવવાનો સમન્યાયી હક પ્રાપ્ત થાય છે. વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે મૂળ એલઓએ અને તેની સાથેના ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજની સોંપણીના પરિણામે સીએમએફે માલિકીના હકો પ્રાપ્ત કર્યા, જેમાં એનપીસીએલ સામે પોતાનું નામ માલિક તરીકે નોંધાવવાનો સમન્યાયી હક પણ સમાવેશ થાય છે. શ્રી જેઠમલાનીની દલીલનો કડક ખંડન કરતાં શ્રી કપાડિયાએ દલીલ કરી કે સુરક્ષાપત્રોની સોંપણી ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ સાથે કરવી વેપારમાં સામાન્ય પ્રથા હોવાથી, માત્ર એટલા માટે કે મૂળ એલઓએ ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ સાથે સીએમએફને સોંપવામાં આવ્યો હતો, કોઈ ચેતવણીના સંકેતો ઊભા થવાનો પ્રસંગ જ નહોતો. અમારી દૃષ્ટિએ, સુરક્ષાપત્રોની સોંપણી હસ્તાક્ષરિત ખાલી હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ સાથે કરવાની બજારપ્રથા હોવા છતાં, સુરક્ષાપત્રોમાંની મિલ્કતનું હસ્તાંતરણ ત્યારે જ થઈ શકે જ્યારે તે જિનસનું મૂલ્ય આપી સદ્ભાવપૂર્વક ખરીદી કરવામાં આવી હોય. વર્તમાન પ્રકરણમાં નિર્ણાયક પ્રશ્ન એ છે કે શું સીએમએફે પૂર્વવર્તી હકધારક પાસેથી દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ મૂલ્ય આપી ખરીદ્યા હતા—

૯૦. આથી અમે શ્રી જેઠમલાનીની દલીલના અંતિમ અંગ તરફ આવીએ છીએ કે સીએમએફને ક્યારેય પ્રતિકૂળ ચૂકવીને ખરીદી કરનાર ગણાવી શકાય નહીં,

કારણ કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોના અધિગ્રહણ માટે સીએમએફ દ્વારા કોઈ પ્રતિફળ ચૂકવવામાં આવ્યું હોવાનું દર્શાવતો કોઈ પુરાવો ઉપલબ્ધ નથી.

૯૧. જ્યારે આ મામલો પ્રથમવાર સ્પેશિયલ અદાલત તરીકે વર્ણવાયો, ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સમક્ષ ચલાવવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે સીએમએફ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે સ્પષ્ટપણે સ્વીકાર્યું હતું કે બોન્ડોના હસ્તગત કરવા માટે સીએમએફએ પ્રતિફળ ચૂકવ્યું હતું તે સ્થાપિત કરી શકાય એવું કોઈ પુરાવું ઉપલબ્ધ નહોતું. નિશ્ચિતરૂપે, આ ચુકાદો બાદમાં આ અદાલત દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને મામલો મિસ. અરજી સાથે સુનાવણી માટે પરત મોકલવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ આ એક મહત્વપૂર્ણ હકીકત છે, જેને પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે સ્પેશિયલ અદાલત અવગણી શકી હોત નહીં.

૯૨. સીએમએફ દ્વારા લેવાયેલો અભિપ્રાય એ છે કે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ તેણે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ અને ૧૭% એનપીસીએલ બોન્ડ્સ રૂપિયા ૪૬,૦૧,૨૩,૨૮૭.૬૭ ની કુલ રકમમાં ખરીદ્યા હતા, જેમાંથી રૂપિયા ૪૬ કરોડ પ્રચલિત કિંમત હતી અને રૂપિયા ૧,૨૩,૨૮૭.૬૭ એક દિવસ માટે, અત્રે કે ૨૬.૨.૧૯૯૨થી ૨૭.૨.૧૯૯૨ સુધી, બોન્ડ્સ પર ઉપાર્જિત થયેલ વ્યાજ હતું. સીએમએફનો દાવો હતો કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ અને ૧૭% એનપીસીએલ બોન્ડ્સના અધિગ્રહણ માટેનું પ્રતિફળ ૧૩% એનએલસી બોન્ડ્સ અને ૧૩% એમટીએનએલ બોન્ડ્સના બે વેચાણ દ્વારા ચૂકવવામાં આવ્યું હતું. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, સીએમએફ મુજબ ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ બે ખરીદીઓ અને બે વેચાણ થયા હતા. સીએમએફે એવો આક્ષેપ કર્યો કે ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના રોજ

૧૯ વેચાણ અને ચાર ખરીદીઓ થઈ હતી. આ ચાર ખરીદીઓમાં ૧૩% એનએલસી બોન્ડ્સ અને ૧૩% એમટીએનએલ બોન્ડ્સનો સમાવેશ થતો હતો, જે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સની ખરીદી માટેના પ્રતિફળનો ભાગ બનતા હતા. ૧૩% એનએલસી બોન્ડ્સ અને ૧૩% એમટીએનએલ બોન્ડ્સની તેની કથિત ખરીદીના સમર્થનમાં આપેલ પુરાવો ફરીથી કંઈક અંશે ગૂંચવણભર્યો છે. વિશેષ અદાલતે એવો ઠરાવ કર્યો કે ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના રોજ થયેલા કહિત ૧૯ વેચાણમાંથી ૧૦, સીએમએફ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાથી સાબિત થયા હતા અને ત્યાંથી તેણે એ નિષ્કર્ષે છલાંગ લગાવી કે તેથી બધા ૧૯ વેચાણ સાબિત થયેલા ગણવા જોઈએ. વિશેષ અદાલતે નોંધ્યું છે: "મહત્વનો મુદ્દો જે અદાલતે ધ્યાનમાં રાખવાનો છે તે એ છે કે બાકી રહેલા ૯ વેચાણ સાબિત થઈ શક્યા નથી એટલા માટે, સાબિત થયેલા તમામ ૧૦ વેચાણોને અદાલતે નકારી કાઢવા જોઈએ કે નહીં. તેનો જવાબ નકારાત્મક છે. ૭ બીઆરનાં સ્વરૂપમાં રહેલો પુરાવો; આંધ્રા બેંકના ખરીદી રજિસ્ટરના સ્વરૂપમાં રહેલો પુરાવો, આંધ્રા બેંકના વેચાણ રજિસ્ટરના સ્વરૂપમાં રહેલો પુરાવો, તેમજ આંક-એચના સ્વરૂપમાં રહેલો પુરાવો અને પી.ડબ્લ્યુ.-૨નો પુરાવો, બનાવટી હોવાનું કહીને ફગાવી શકાય તેમ નથી. સાબિત થયેલ આ ૧૦ વ્યવહારો દર્શાવે છે કે સીએમએફનું એવું કહેવું સાચું છે કે ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના રોજ એચપીડી સાથે તેમના વેચાણ થયા હતા, જેણે સીએમએફ પાસેથી પ્રતિભૂતિઓ પ્રાપ્ત કરી હતી. આ પરિસ્થિતિઓમાં, હું ઠરાવું છું કે ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ તારીખની ચાર ખરીદીઓ માટે પ્રતિફળની ચુકવણી સાબિત થાય છે." અમારી દૃષ્ટિએ આ નિષ્કર્ષ સર્વથા અસંગત છે. જો કેટલીક

લેવડદેવડ સાબિત થાય, તો એ જ દિવસે થયેલી તમામ લેવડદેવડ સાબિત થયેલી માનવી જોઈએ, એવા નિષ્કર્ષ માટે કોઈ આધાર નથી.

૯૩. આ રીતે ભૂલથી એવો નિષ્કર્ષ આપ્યા પછી, વિશેષ અદાલતે નોંધ્યું છે કે વ્યવહારોનું સમાયોજન કર્યા બાદ રૂપિયા ૩,૮૭,૪૬,૫૭૫.૩૫ ની ચોખ્ખી બાકી રકમ એચપીડી દ્વારા સીએમએફને ચૂકવવાની હતી, અને એચપીડીના તા. ૨૬.૨.૧૯૯૨ ના પત્રથી, જેમાં એબીને સીએમએફને તે રકમ ચૂકવવા અને ઉપરોક્ત રકમ તેની ખાતામાં નામે ડેબિટ કરવા સૂચના આપવામાં આવી હતી, તે મુજબ આ રકમ સીએમએફને ચૂકવવામાં આવી હતી.

૯૪. શ્રી જેઠમલાણીએ સ્પેશિયલ અદાલતના આ નિષ્કર્ષોની યોગ્ય રીતે ટીકા કરી હતી. પ્રથમ તો, ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના વ્યવહારો અને ૨૭.૨.૧૯૯૨ના વ્યવહારો સીએમએફ અને એચપીડી વચ્ચેના હોવાનું જણાય છે. માનીએ કે તે સાબિત થયેલા છે, જેમ સ્પેશિયલ અદાલતે ઠરાવ્યું છે, અને રૂ. ૩,૮૭,૪૬,૫૭૫.૩૫ની નેટ થયેલી રકમ એચપીડી દ્વારા સીએમએફને ચૂકવવામાં આવી હતી, તો પણ તેનાથી એ સાબિત થતું નથી કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સની પ્રતિફળ રકમ એબીએફએસએલ/ એસસિબીને ચૂકવવામાં આવી હતી, કારણ કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સના પૂર્વવર્તી માલિક માત્ર તેઓ જ હોઈ શકતા હતા. સ્પેશિયલ અદાલતે જે ભૂલભર્યો અનુમાન કર્યો કે એચપીડી દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બની ગયો હતો, તે અનુમાનના કારણે જ તે આ માન્યતામાં દોરી ગઈ કે સીએમએફે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સની ખરીદી માટે પ્રતિફળ ચૂકવ્યું હતું. આ દલીલમાં સાર છે. ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના રોજ થયેલા વેચાણની કહાણીના

સમર્થનમાં આધાર લેવાયેલા દસ્તાવેજોમાંનો એક દસ્તાવેજ એચપીડીનું ૨૦.૧૧.૧૯૯૧નું પત્ર છે, જે એબીના મેનેજરને સંબોધી તેને સીએમએફના પક્ષે રૂ. ૨,૭૫,૧૮,૫૭૧.૦૪નો બેંકર્સ ચેક જારી કરવા અંગે સલાહ આપતું હતું. સીએમએફની સાક્ષી નંદિતા રાવ (ડીડબ્લ્યુ-૧) ને પ્રતિવિચારણામાં ખાસ પૂછવામાં આવ્યું હતું કે ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના વ્યવહારોના પરિણામે સીએમએફ દ્વારા એબીએફએસએલને કેટલી રકમ ચૂકવવાની બાકી થતી હતી. તેમણે જવાબ આપ્યો કે તે રૂ. ૨૧,૭૭,૦૧,૫૬૫.૯૮ની રકમ હતી અને એવો દાવો કર્યો કે તે ચૂકવેલ અને પ્રાપ્ત થયેલ રકમ વચ્ચેનો તફાવત હતો. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે ઉપરોક્ત રકમ ઉપરાંત રૂ. ૪,૭૫,૫૫,૨૦૫.૫૧ની રકમ પણ વિવિધ લેણદારો તરીકે ચૂકવવાની બાકી થતી હતી. તેમણે આ પણ જણાવ્યું કે ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના તમામ ખરીદી અને વેચાણ તથા આરબીઆઈના રોકડ પુસ્તકને ધ્યાનમાં લઈને તેમણે આ આંકડો નક્કી કર્યો હતો. આ રીતે, સીએમએફ દ્વારા રજૂ કરાયેલ પુરાવા મુજબ, ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના રોજ થયેલા તેમના સોદાઓના પરિણામે સીએમએફે એબીએફએસએલને એક મોટી રકમ ચૂકવવાની હતી. આશ્ચર્યજનક રીતે, સીએમએફે એબીએફએસએલને ઉપરોક્ત રકમ ચૂકવવાના બદલે, એ જ દિવસે, એચપીડી દ્વારા એબીને લખાયેલા ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના પત્રથી પુરવાર થતી રૂ. ૨,૭૫,૧૮,૫૭૧.૦૪ અને રૂ. ૪,૫૬,૭૦,૦૦૦.૦૦ની બે રકમો એચપીડી દ્વારા સીએમએફને ચૂકવવામાં આવે. એ સ્પષ્ટ છે કે વિવિધ સોદાઓ સંબંધિત અસ્તિત્વમાં રહેલા કેટલાક

દસ્તાવેજોને સીએમએફે તેની દ્વારા આગળ ધપાવાયેલી પ્રતિફળની કહાણીમાં થિગડું મારવા માટે એકત્રિત કર્યા છે.

૯૫. બીજો એક વિચિત્ર દસ્તાવેજ, જે સી.એમ.એફ. દ્વારા ઉભી કરવામાં આવેલી પ્રતિફળની વાર્તાની વિશ્વસનીયતાને હચમચાવી નાખે છે, તે એચ.પી.ડી. તરફથી એ.બી. ને તા. ૨૬.૨.૧૯૯૨નો પત્ર છે, જેમાં એ.બી. ને સી.એમ.એફ.ના હિતમાં રૂ. ૩,૮૭,૪૬,૫૭૫.૩૫ની રકમ માટે બેંકર્સ ચેક જારી કરવા અને તેના ખાતામાંથી ડેબિટ કરવા સૂચના આપવામાં આવી છે. ચેકનો વાસ્તવિક નંબર પણ દસ્તાવેજમાં તા. ૨૭.૨.૧૯૯૨નો ૧૪૩૯૪૧ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યો છે. એ.બી. સાથે એચ.પી.ડી.ના આર.બી.આઈ. ખાતાનું એક હિસાબપત્રક પણ છે, જેમાં ઉપરોક્ત રકમ એ.બી. માં એચ.પી.ડી.ના હિસાબોમાં ડેબિટ થયેલ હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. સ્પેશિયલ અદાલતે આ પત્ર પર આધાર રાખીને, તા. ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ સી.એમ.એફ. અને એચ.પી.ડી. વચ્ચેના વ્યવહારોનું સરવૈયું સમાયોજન થયેલું હોવાનું પુરવાર માન્યું છે. શ્રી જેઠમલાનીએ, સી.એમ.એફ. દ્વારા રજૂ કરાયેલી પ્રતિફળની વાર્તાની યોગ્ય રીતે ટીકા કરતાં દલીલ કરી કે જો રૂ. ૩.૮૭,૪૬,૫૭૫.૩૫ની ઉપરોક્ત રકમ સમાયોજન પછીની રકમ હતી, જે તા. ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ નક્કી થઈ હતી, તો તા. ૨૬.૨.૧૯૯૨ના રોજ એચ.પી.ડી.ને એ ચોક્કસ રકમની પૂર્વજ્ઞાન હતી એવું માનવું અશક્ય હતું, જે તા. ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ દાવાની બોન્ડોની ખરીદી સહિતના વ્યવહારોના સમાયોજન પછી નિર્ધારિત થવાની હતી. જોકે, એસ.સી.બી.એ દલીલો દરમિયાન આ મુદ્દો ઉઠાવ્યો હતો અને

દર્શાવ્યું હતું કે આ પત્ર સી.એમ.એફ.ના વલણને ખોટું પાડે છે, તેમ છતાં સ્પેશિયલ અદાલતે “આ દલીલમાં કોઈ જ સાર નથી” એમ કહીને અને નીચે મુજબ નોંધ કરતાં તેને બાજુએ સરકી દીધો: “ફક્ત એટલા માટે કે પત્ર તા. ૨૬.૨.૧૯૯૨નો છે, એ માન્ય થઈ શકતું નથી કે એચ.પી.ડી.ને તા. ૨૭.૨.૧૯૯૨થી એક દિવસ પહેલાં જ વ્યવહારોની જાણ હતી. પે ઓર્ડર નંબર તથા તા. ૨૭.૨.૧૯૯૨ દર્શાવતી નોંધ બતાવે છે કે સૂચનાઓ વિશેષરૂપે તા. ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ આપવામાં આવી હતી.” વધુમાં, જો અમે સ્પેશિયલ અદાલતના આ નિષ્કર્ષને સ્વીકારીએ કે દાવાની બોન્ડો અંગેનો એચ.પી.ડી. અને સી.એમ.એફ. વચ્ચેનો વ્યવહાર તા. ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ ખરેખર થયો હતો, તો પછી આંક-૧૧માં દર્શાવ્યા મુજબ તા. ૨૭.૨.૧૯૯૨થી ૯.૫.૧૯૯૨ દરમિયાન તે જ દાવાની બોન્ડો અન્ય પક્ષોને વેચવામાં અને અન્ય પક્ષોથી ખરીદવામાં આવી હોવાનો કોઈ ખુલાસો મળતો નથી.

૯૬. પ્રતિફળના પ્રશ્ન અંગે સી.એમ.એફ.ની દલીલો અત્યંત ગૂંચવણભરી અને બદલાતી દેખાય છે. અનેક વ્યવહારો અને બી.આર.ના નિવર્તનનું વિશ્લેષણ કરવાની વિશેષ અદાલતે હાથ ધરેલી ક્વાયતથી સી.એમ.એફ. અને એચ.પી.ડી. વચ્ચે આગળ-પાછળ થતા ચુકવણાંના વ્યવહારો પ્રગટ થાય છે. પોતાની સ્થિતિના સમર્થનમાં સી.એમ.એફ.એ રજૂ કરેલ લેજર ફોલિયો પણ બહુ વિશ્વસનીય ગણાય એવું નથી. ૧૩% એન.એલ.સી. બોન્ડ્સની ખરીદી સંબંધિત લેજર નોંધ બહુ જ વિચિત્ર પરિસ્થિતિ દર્શાવે છે. ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ સંબંધિત નોંધ ૩૦.૧૧.૧૯૯૧ની નોંધ પછી હસ્તલિખિત રીતે લખવામાં આવી છે. જ્યારે

સી.એમ.એફ.ની સાક્ષી નંદિતા રાવ (ડી.ડબલ્યુ.-૧)ને પ્રતિવિચારણામાં પૂછવામાં આવ્યું કે ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ની નોંધ ૩૦.૧૧.૧૯૯૧ની નોંધ પછી લેજર ફોલિયોમાં કેવી રીતે લખાઈ શકે, ત્યારે અજ્ઞાનતા દર્શાવવાથી સિવાય તેના પાસે તેના માટે લગભગ કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નહોતું. ઉક્ત સાક્ષીને એ પણ પૂછવામાં આવ્યું હતું કે શું તેણીને ૨૦.૧૧.૧૯૯૧ના વ્યવહારોના સમર્થનમાં એ.બી.એફ.એસ.એલ. તરફથી કોઈ દસ્તાવેજ મળ્યો હતો, જેના આધારે તેણીએ વાઉચરો અને લેજર નોંધો તૈયાર કર્યા હતા. તેણીએ સ્વીકાર્યું કે આવા દાખલા કયા આધાર પર કરવામાં આવ્યા તે માટે તેણીએ એ.બી.એફ.એસ.એલ. તરફથી કોઈ દસ્તાવેજ જોયો નહોતો. પ્રતિવિચારણા દરમિયાન, ઉક્ત સાક્ષીએ એ પણ જણાવ્યું કે ૨૭.૨.૧૯૯૨ના ચાર સામાન્ય વાઉચરોના સમર્થનમાં એ.બી.એફ.એસ.એલ. તરફથી કોઈ દસ્તાવેજો પ્રાપ્ત થયા હતા કે નહીં તે તેને યાદ નથી અને તેણીએ વધુમાં સ્વીકાર્યું કે ચેક મળ્યો હોય કે ન મળ્યો હોય, એ.બી.એફ.એસ.એલ. સાથેના વ્યવહારોમાં "આર.બી.આઈ. ચેક એ.બી.એફ.એસ.એલ. તરફથી પ્રાપ્ત" એમ લખવાની નિયમિત પ્રથા હતી. સમગ્ર પુરાવાનું એકંદરે અવલોકન કરતાં એવું જણાય છે કે દાવાની કાર્યવાહીનો પ્રથમ તબક્કો ચાલતો હતો ત્યારે સી.એમ.એફ.ના વિદ્વાન વકીલે લીધેલી પ્રારંભિક સ્થિતિ કે સી.એમ.એફ. દ્વારા પ્રતિફળની ચુકવણી સાબિત કરી શકાય તેવો કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવો નહોતો, તે સંપૂર્ણપણે ચુકિતસંગત હતી. પોતાની તરફથી થયેલા અનેક વ્યવહારોમાંથી કેટલાંક દસ્તાવેજો પસંદ કરીને અને આગળ ધરીને પ્રતિફળની વાર્તાને ગોઠવવાનો સી.એમ.એફ.નો પ્રયત્ન, અમારા મત પ્રમાણે,

દયનીય રીતે નિષ્ફળ ગયો છે. સી.એમ.એફ. પ્રત્યે ઉદારતા દાખવીને એમ કહેવાનો કોઈ આધાર નહોતો કે તેઓ પ્રતિફળનો માત્ર એક ભાગ જ સાબિત કરી શક્યા છે, તેથી બાકીના વ્યવહારો સાબિત ગણવા જોઈએ. અમારી દૃષ્ટિએ, સી.એમ.એફ.એ પ્રતિફળ ચુકવ્યું હતું એવી તેની વાતને ખંડિત કરવા એસ.સી.બી.એ રજૂ કરેલી દરેક દલીલ ચુકિતસંગત છે અને આ મુદ્દે એસ.સી.બી.ની દલીલો નકારી કાઢવામાં વિશેષ અદાલત ભૂલમાં હતી. તેથી, અમે ઠરાવીએ છીએ કે ૨૭.૨.૧૯૮૨ના રોજ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સની ખરીદી માટે તેણે પ્રતિફળ ચુકવ્યું હતું એવી પોતાની વાત સાબિત કરવામાં સી.એમ.એફ. સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગયું છે. નિષ્કર્ષ :

૯૭. અંતે, એવું જણાય છે કે પરસ્પર પ્રતિસ્પર્ધી એવી બે બેન્કો, અર્થાત્, એસસીબી અને સીએમએફ, વચ્ચે પસંદગી કરવા જેવું બહુ કંઈ નથી. જાનકીરામન સમિતિના અહેવાલમાં બન્ને બેન્કોના હિસાબોમાં ગોટાળો કરવા અંગે બન્નેને એકસરખી રીતે દોષિત ઠેરવવામાં આવી છે. તેમ છતાં, અમને એવું જણાય છે કે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોના માલિકીના પ્રશ્નનો નિર્ણય કાનૂની પુરાવા જે દર્શાવે છે તે સિવાય અન્ય કોઈ આધાર પર થઈ શક્યો હોત નહીં. પરિસ્થિતિ કંઈક સંગીતમય ખુરશીની રમત જેવી છે; સંગીત બંધ થાય ત્યારે જે વ્યક્તિ ખુરશી પર બેઠેલી હોય, તે જીતે છે. અમારી સમક્ષની પરિસ્થિતિ પણ તેવી જ છે. એક વખત અમે અનુમાનાધારિત નિષ્કર્ષોને દૂર કરીએ, ત્યારે અમને જણાય છે કે નોંધ પર આવેલ તમામ મહત્વના પુરાવા દર્શાવે છે કે એસસીબીએ એનપીસીએલ પાસેથી યોગ્ય મૂલ્ય ચૂકવીને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડો ખરીદ્યા હતા.

દાવાગ્રસ્ત બોન્ડોની ખરીદી માટેનું મૂળ એલઓએ, હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ સાથે, એસસીબીને સોંપવામાં આવ્યું હતું. તે તેની કબજામાંથી કેવી રીતે બહાર ગયું, તે બાબત એસસીબી દ્વારા નોંધાવાયેલી એફઆઈઆરની વિષયવસ્તુ હોવાનું જણાય છે, એસસીબીનો આક્ષેપ છે કે એચપીડી સાથેની સાંઠગાંઠમાં કોઈ અધિકારીએ તેની ચોરી કરી હતી અથવા તેનો ગેરવપરાશ કર્યો હતો, પરંતુ તે એવો મુદ્દો છે જેનો વિચાર યોગ્ય ફોજદારી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવશે.

૯૮. કથાનકના બીજા પક્ષ તરફ વળીએ તો, સીએમએફ દાવો કરે છે કે તેણે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ ૨૭.૨.૧૯૯૨ના રોજ તેમનો પ્રતિફળ ચૂકવીને પ્રાપ્ત કર્યા હતા. ખરીદી જે પ્રતિપક્ષ પાસેથી કરવામાં આવી હતી તે કોણ હતો તે દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, કારણ કે સીએમએફનું પોતાના પ્રતિપક્ષ અંગેનું વલણ શરૂઆતથી અંત સુધી બદલાતું રહે છે. અભિલેખ પર રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો સીએમએફના વલણને સમર્થન આપતા નથી. અમારી કલ્પનાશક્તિનો ઉપયોગ કરવા છતાં, અમે આ નિષ્કર્ષને સમર્થન આપી શકતા નથી કે સીએમએફે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ એચપીડી પાસેથી મેળવવા માટે પ્રતિફળ ચૂકવ્યું હતું; અથવા એચપીડી માત્ર ૧૫% ની વ્યવસ્થાના અસ્તિત્વને કારણે દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બન્યો હતો, જેની વિગતોનું જાનકીરામન સમિતિ અહેવાલ અને સંયુક્ત સંસદીય સમિતિ અહેવાલ દ્વારા સંપૂર્ણપણે વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું હતું. એવો કરાર જાહેર નીતિ વિરુદ્ધ ન હતો, એવું આ અદાલતના સિવિલ અપીલ નં. ૪૪૫૬/૯૫ માં અગાઉના ચુકાદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

૯૯. આ પરિસ્થિતિઓમાં, અમે આ બાબતે સંતુષ્ટ નથી કે નોંધાયેલ પુરાવા દ્વારા એ સાબિત થાય છે કે એચપીડિ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સનો માલિક બન્યો હતો અથવા સીએમએફએ એચપીડિ અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પાસેથી ખરા દિલથી ખરીદી મૂલ્ય ચુકવીને દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ કાયદેસર રીતે હસ્તગત કર્યા હતા. પરિણામે, અમારે એવો નિષ્કર્ષ કરવો જ પડે છે કે સીએમએફએ દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ અંગે કોઈપણ પ્રકારનો હક પ્રાપ્ત કર્યો નહોતો. દાવાગ્રસ્ત બોન્ડ્સ સીએમએફના હાથમાં તેઓ કેવી રીતે પહોંચ્યા હતા તે બાબતને અવગણીને, તે હંમેશા એસસિબીની મિલકત જ રહ્યા હતા.

૧૦૦. પરિણામે, અમે બન્ને અપીલો મંજૂર કરીએ છીએ અને વિશેષ અદાલતમાં વિશેષ અદાલત દાવો નં. ૧૧/૯૬ તથા વિશેષ અદાલત વિવિધ અરજી નં. ૮૧/૯૫ માં આપેલા આક્ષેપિત ચુકાદાઓ રદ કરીએ છીએ અને ઠરાવીએ છીએ કે દાવાગત બોન્ડોના માલિક તરીકે એસ.સી.બી. ને એન.પી.સી.એલ.ના રજિસ્ટરમાં તે રીતે નોંધણી કરાવવાનો હક છે. પરિણામે, નાગરિક દાવો નં. ૩૮૦૮/૯૨ માં કરેલી પ્રાર્થનાઓ મુજબ દાવો ડિક્કી કરવામાં આવે છે અને વિવિધ અરજી નં. ૮૧/૯૫ નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

૧૦૧. બંને પક્ષોએ પોતાના હિસાબોમાં ગેરરીતિ કરી અને સિક્યુરિટીઝ કૌભાંડને સહાયરૂપ બનેલા વ્યવહારોમાં પ્રવર્તન કર્યું હોવાથી, આ બાબતમાં બંને પક્ષો સમદોષી છે, તે ધ્યાનમાં લેતા, અપીલોમાં સફળતા પ્રાપ્ત થઈ હોવા છતાં એસ.સી.બી.ને ખર્ચ ફાળવવો યોગ્ય છે એવું અમે માનતા નથી.

૧૦૨. અનુરૂપ રીતે, અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ કરવામાં આવતો નથી.

*The translation of this judgment has been provided by
M/s. Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the

field for the purpose of execution and implementation.